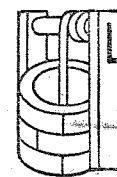


11-C-146

EMIL SOBOTA

GLOSSY

1939—1944



ÚKOLY DNEŠKA - ŘADA IV. SVAZEK 2.

VYDAL JAN LAICHTER V PRAZE 1946



*Erabata*

# Vstupní poznámka autorova.

Pisatel těchto úvah býval před největší válkou úvodníkářem »Naší Doby«. V pravidelných měsíčních statích glossoval události a snažil se vystihnouti v aktuálních zjevech trvalejší pravidla vývoje.

Ani za války neodkládal péra a psal rovněž každoměsíčně články in margine naší nejtěžší doby — které ovšem nejenom nemohly býti publikovány, nýbrž které nebylo možno ani ukládat do šuplíku: bylo je nutno zakopávat do země. Měsíc co měsíc, jak tomu byl zvyklý v míru, psal E. S. úvodník pro N. D. a jakmile jej napsal, zahrabal jej k ostatním, jak veverka zahrabává oříšek, na který přišla, aby se k němu později vrátila. Při této manipulaci se ovšem stalo, jak už to bývá, že některé z těchto semínek bylo zasazeno do půdy tak dokonale, že je veverka již nenalezla. Odtud mezery času i věčné. Nu, není to zdaleka největší škoda, jakou nám válečná doba přinesla, jestliže se s nimi zde neshledáváme.

# Obnovuje se vskutku svatá říše římská?

Dr. Kliment v článku, který napsal, sotvaže se vrátil z berlínské Háchovy cesty, razil tuto thési: obnovuje se svatá říše římská. Háchův akt není nic jiného nežli oživení manského svazku, který vázal po staletí české země k německé říši. Není to nouze, která přivedla hlavu t. zv. druhé republiky do Berlína. Jest to stará tradice, zákon našeho národněpolitického bytí. Tak.

Není zde zajisté místa k tomu, abychom napsali úvahu, jaké povahy byl poměr starého stavovského českého státu k říši. Na straně pisatele této úvahy nejsou ostatně také předpoklady pro to, aby náležitě podal a ocenil historickou látku, se kterou jest co činiti, chce-li se o této otázce vysloviti závažný soud. Konstatovati, zda jsou tyto předpoklady na straně dr. Klimenta, ponechme profesionálním historikům.

My se budeme držeti toliko těch faktů, k jejichž poznání stačí míti oči otevřeny jenom k současným událostem a zjevům. Totiž především: dnes již každý, kdo měl jen trochu příležitosti sledovat vývoj věci před 15. březnem letošního roku, ví, že dr. Hácha nejel do Berlína s nějakým jednacím programem. Nejel tam s myšlenkou obnovit starý vztah. Netanulo mu na mysli, aby dal příklad pro další následovníky. Jel tam opravdu jen proto, poněvadž se jemu anebo jeho okolí zdálo, že se na místě samém lépe dozví, jaké jsou úmysly Berlína s torsem Česko-slovenské republiky. Tvrdí se, že jel s úmyslem nic nepodpisovat, nýbrž s informacemi, které získá, se vrátit do Prahy a předložit je ostatním politickým činitelům k projednání. Že věc dopadla jinak, že proti očekávání byl postaven pod nátlak, jemuž neodolal, to nesvědčí o tom, že by se byl iniciativně rozhodl vstoupit do šlépějí starých tradic. Zdá se, že ani dr. Kliment, když s ním do Berlína jel, jistě neměl ponětí, že by se s české strany chystala událost tak dalekosáhlá, jako jest obnovení svaté římské říše.

Ale za druhé: svatá říše římská a národně socialistický německý stát dneška — jaká jest tu analogie? Už ten rozdíl názvoslovný: říše a stát. Říše je imperium, skladba, stát je osobitý subjekt. Říše je pojem nadstátní, stát pojem protiříšský. Stát chce být suverénní a brání se vřazení do rámce jakékoli »říše«. Je-li do ní vsazen, spokojí se od času do času určitou kompromisní rovnováhou, ale snaží se růst na její úkor, ať už proti ní, ať cizopasně z ní. Tyto dva pojmy nejsou nikdy zaměnitelné.

Národní socialism usiloval o Německo vždy jako o stmelelý, sjednocený, ba železně zkoncentrovaný stát. Mluví-li občas o říši, ne proto, aby myslel na skladbu, federaci, nýbrž jen aby se státu, o nějž mu jde, dostalo honosnějšího jména. Jako když plebejský maloměšťák se hlásí k šlechtickému přídomku, tvrdě na podkladě bůhvíjakých dokumentů, že jej zdědil od předků. Přečtěme si jen pozorně ony z pětadvaceti bodů mnichovského programu nacistické strany, které předvídají uspořádání budoucího »Velkoněmecka«, až se hnutí jednou uchopí moci. Velkoněmecko má soustředit v sobě všechny Němce na základě sebeurčovacího práva národů — tedy myšlenky všechno spíše nežli syntetické. Státní občanství má být jednotné, přístupné jen soukmenovcům. (Při tom se zde mluví ještě všude toliko o státním, nikoli říšském občanství.) Záčí se silná centrální moc říše proti zemím. Termín »říše« vyskytuje se v tomto programu vůbec toliko na 2 místech v opaku proti zemskému partikularismu, kdežto termínem »stát« se 25 bodů jen hemží. Jde tu zřejmě o to, označit oním termínem něco, co má být překonáno, přes co se má přejít k tvrdé, prosté jednotě státu, a to státu vnitřně nacionálně jednolitého. Státu nacionálního.

Jak cizí a daleké jest takové pojetí »říše« od všeho toho, čím byla kdysi svatá říše římská! Onen spolek národů, s tendencí universalistickou, jehož ideálem bylo ovládnutí všech křesťanských národů světa mocí světskou, tak jako papežství se je snažilo ovládnout mocí duchovní (a světskou ovšem také, odtud ty konflikty mezi císaři a papeži). Že skutečnost zůstala daleko za ideálem; že se z neněmeckých národů družilo k říši jen několik; že nebyly všechny k ní ve stejném vztahu, některé že jí byly bližší, u jiných tento vztah byl jen zcela papírový, jest ovšem pravda. Ale přes to přese vše nebyla svatá říše nikdy státem německým, byla to křesťanská internacionála, založená a udržovaná ve jménu myšlenky, která mohla být všem dílcům, které jí skládaly, stejně vlastní, jako byla národu ně-

meckému. Ostatně se dalo vůbec těžko mluvit o německém národě v této říši, bylo v ní nanejvýše několik kmenů, nikoli jeden německý národ. Jestliže nositeli říšské moci byli pozitivně němečtí velmožové, jestliže vlivem přirozené povahy německých kmenů v této mezinárodní křesťanské říši se šířil německý jazyk a německá kolonisace, tož to prozrazuje jenom skutečnost, že německý lid dovedl dobře použít příležitosti, kterou mu tyto poměry, proň tak výhodné, skýtaly. Ale nikterak to nepropůjčovalo říši samotné ráz německého státu.

Myšlenka svaté říše se rozbila reformací, jakmile křesťanství přestalo býti jediné. Tehdy také vznikají první počátky národního hnutí, které říšskou myšlenku posléze pohřbilo, které ale, pokud jde o německý národ, posléze se vyhranilo v dnešní podobě národního socialismu. Jest to tudíž nacism, který dal poslední a rozhodnou ránu ideji svaté římské říše. Kterak by jej tedy bylo možno pokládati za jejího legitimního dědice?

Poněvadž jest nacismus takovým antipólem všeho toho, co nám představuje slovo »Říše«, protože v jeho myšlenkové náplni není nic, co by mohlo býti společné ještě jinému národu, nežli jest národ německý, protože nacismus úmyslně a cílevědomě se isoloval a oddělil ode všeho toho, co není jen německé, nýbrž také trochu všelidské, protože jeho mluvčí se ne-jedenkrátě honosili tím, že jejich ideologie není pro export, nýbrž že jest to ryze vnitřní majetek německého lidu, proto si nelze představit na takové výlučné základně skladbu jen trochu říšsky universální. Že jest pro nacismus kvadraturou kruhu, aby založil říši, k níž by jiní národové mohli naléztí takový vztah, v jakém někdy byli neněmečtí národové k svaté říši římské, vysvitne nejlépe, srovnáme-li výnos vůdcův o protektorátu Čech a Moravy na př. se Zlatou bullou císaře Karla IV. a postavení českých zemí v říši podle obou těchto »základních zákonů«.

Podle Zlaté bully byl český král první mezi světskými kurfiřty. Království české bylo dědičné, a to nejenom v mužské, nýbrž i ženské posloupnosti a v případě úplného vymření dynastie svobodně volební — zatím co ostatní kurfiřtství vyměření mužských potomků stávala se říšskými lény. Nebyla tedy státní moc v české koruně odvozena v žádném směru z říše. Dále bylo ustanoveno, že od soudů českých není odvolání k říšskému soudu dvorskému. Všichni kurfiřti měli ovládati nejenom jazyk německý, nýbrž i český a italský (internacionální ráz římské říše byl tím obzvláště zdůrazněn, což tím více vyniká, že úředním jazykem říšských orgánů byla přece latina

a řečené ustanovení o trojjazyčnosti kurfiřtů znamenalo tedy projev vážnosti vůči lidovým jazykům hlavních národů v říši.)

Ve výnosu vůdcově z 16. března 1939 a v předpisech, jež jej provedly, se naproti tomu říká, že českomoravské země náležely po tisíc let k životnímu prostoru německého národa, že tento národ, díky svým obzvláštním vlastnostem, jest povolán pořádati poměry v těchto zemích. Vizme tu myšlenku německého nacionalismu! Vnitřní úprava poměrů a vztah těchto zemí k říši jest věcí říše samotné. Postavení protektorátu jest toliko odvozeno z říšské pravomoci, jeho autonomie jest toliko koncedována říší. Němečtí obyvatelé protektorátu jsou říšští občané, podléhají německým soudům a mají německý osobní status. Ale i ostatní obyvatelé mohou být podřízeni říšskému soudnictví, a vskutku jemu v daleké míře podrobeni jsou. Ba, i pokud nad nimi soudí soudy protektorátní, mohou říšští orgány jejich rozhodnutí suspendovat a rušit. Hlava autonomní správy protektorátní má postavení hlavy státu, ale vykonává svůj úřad toliko za souhlasu říše. Veškerá autonomní zákonodárství a správa jsou pod říšskou kontrolou. Říše může každý autonomní akt zastaviti, ba může kdykoli (v případě nebezpečí z prodlení nebo za předpokladu společného zájmu — ale říšští orgány samotní rozhodují, nastal-li takový případ —) jednati na místě autonomního zákonodárce nebo úřadu. Říše může také kdykoli jednostranně trvale převzítí kterékoli odvětví protektorátní pravomoci. Věci zahraniční a vojenské vůbec vede za protektorát jen říše sama. —

Takové jest dnešní postavení českých zemí v říši. Kdyby šlo opravdu jen o obnovení svazku mezi těmito zeměmi a svatou římskou říší, vypadala by povaha protektorátu naprosto jinak. Především by nebyla vůbec řeč o protektorátu, nýbrž o českém státu. Tento stát by nebyl součástí prostoru německého národa, nýbrž vlastním svébytným prostorem k říši volně začleněným. Do jeho vnitřních věcí nesměl by se žádný říšský orgán vměšovat, nesměl by tu soudit říšský soud, vydávat předpisy říšský zákonodárce. Jeho obyvatelé by byli podrobeni jenom jeho vlastní moci státní, nikdy přímo říši. Hlava státní by byla ustanovována jen podle autonomního práva a říše by musila přijmout toho, kdo byl takto ustanoven, bez námitek. Územím českého státu by byly Čechy, Morava a Slezsko podle své historické hranice. Český panovník — řekněme třeba státní prezident — by byl prvním říšským knížetem a mohl by se státi třeba i vůdcem a říšským kancléřem. Nejvyšší říšští orgány (říšský kancléř, ministři) by musili ovládat také český jazyk.

Na území protektorátu by mohlo dlíti jen české vojsko, které by říši pomáhalo jen v míře poměrně nepatrné, i když by to bylo dnes zajisté více nežli oněch historických 300 oděnců, ale tato pomoc by mohla být vykoupena říšskou daní, jedinou, která by byla odváděna. Všechny jiné finanční a hospodářské zdroje protektorátu by zůstaly v zemi.

Už na uvedeném právě srovnání tedy vidíme, jak stát, který si neprávem přisvojil titul třetí »říše«, a universální svatá římská říše jsou si vzdáleny a cizí jako oheň a voda. A proto, co se obnovuje, není svatá římská říše. Ostatně se ani vůbec nic neobnovuje. To, co zde bylo zřízeno násilím s jedné a úhybnou povolností s druhé strany, jest útvar, jaký zde nikdy nebyl a nemohl tedy býti obnoven. Jestliže se vůbec něco obnovuje, tož jedině to, že Braniboři jsou opět jednou v Čechách.

*Duben 1939.*

## Služebník konjunktury.

Z nejklikatějších cest »vnitřního sebehledání« jest nepochybně ona, kterou za svého dosavadního života absolvoval dr. Emanuel Vajtauer. Není mu ještě padesát, ale prožil již ledacos. Dítě z úřednické rodiny byl z těch nemnohých českých inteligentů, kteří se již před světovou válkou školili v cizině. Studoval na Sorboně experimentální psychologii a vydal o svých studiích knížku na naše poměry velmi neobvyklého sujetu a slohu. (Lidská duše.) Po válce se pustil do politiky a rychle stanul na nejkrajnější levici. Když se ukázalo v roce 1920, že radikální socialismus bude v republice nadlouho odkázán na tvrdý chléb odříkání a oposice, dr. Vajtauer se odklidil do Spojených států severoamerických organisovat levicové hnutí dělnické v širším měřítku. Dělal to tak stoprocentně důkladně perem i slovem, že mu po málo letech postavili kufřík za dveře. Byl deportován zase k nám. Tehdy byla u nás doba »krajní reakce«, rozuměj vláda demokratické pravicové koalice. Dr. Vajtauer se stal pak členem redakce Českého slova a A-Zetu a psal do listů Melantricha reportáže a úvahy, které nijak nevystupovaly z rámce socialisticky konservativní linie tiskových podniků páne Šaldových. (Pan Šalda se zmocnil několika takových bývalých levičáků a měl již tenkrát svoji metodu, jak přeškolovat bývalé sršaté Šavly ve vydatné Pavly.) Tak jej zastihly události v konci minulého roku.

Za své první komunistické etapy napsal dr. Vajtauer několikero spisků, v nichž se ihned ukázaly všechny vlastnosti jeho ducha. On v základní myšlenku, jejímž hlasatelem se chce státi, nevrůstá, dává se jí toliko do služeb a přilne k ní nikoliv srdcem, nýbrž především hlavou. Jest pak bezpříkladně vynalézavý ve vymýšlení důvodů pro přejatou hesi. Tehdy jsme se divili, kterak člověk, svým původem a způsobem života tak daleký »proletářských životních zkušeností«, dovede přejmouti třídní způsoby uvažování a předčítí jimi celé řady našich děl-

nických pracovníků. Tehdy jsme ovšem ještě netušili, jak je jeho přilnutí k věci povrchní, bez kořenů, jak snadno od ní odpadne; že dr. Vajtauer všechny tyto hbitosti a šikovnosti svého myšlení dovede angažovati pro myšlenky právě protinožné oněm, jimž sloužil za svého mládí, a že se bude tvářit stejně odhodlaně a oddaně; nikoli, že bude stejně odhodlaný a oddaný těmto politickým idejím, pokud u publicisty toho druhu lze o oddanosti vůbec ještě mluvit.

V knížce »Socialistický stát«, vydané v roce 1919, odůvodňuje Vajtauer program, aby se nově založená republika stala soběstačným státem pro 14 milionů pracujících lidí, pracujících jen pro svou spotřebu a jen tolik, kolik tato spotřeba a nutnost obrany vůči zevnímu nebezpečí vyžaduje. Stát má být rayonován, a každý rayon podle celkového státního plánu má vyrobiti a spotřebovati určitý podíl na celostátním hospodářství. Zahraněční obchod má být jen výměnný a státem monopolisovaný: vyvážeti máme jen tolik, abychom mohli z ciziny dovézti to, co schází našemu konsumu. Zemědělská i průmyslová výroba má se dít ve státních velkopodnicích, distribuce pomocí okrskových obchodních domů. Takto uspořádaný stát jest možno uskutečniti jen cestou třídní revoluce dělnické proti kapitalistům a proti inteligenci, jež jest — díky kapitalistickému výškolení — bezcharakterním stádním davem, který půjde za tím, kdo dá nejvíce, a je neobyčejně zbabělá. Pro takový a takto vydobytý stát jsou důvody hospodářské (jen on zabrání mrhání statky a práci), mravní (jen on činí lidský život sobě účelem), mezinárodní (soběstačné státy, nebojující o vzájemné trhy, nejspíše zaručí mezinárodní pokoj), ale i vlastenecké. Tyto jsou pro Vajtauera té doby nejcharakterističtější: náš stát, praví, má v sobě značné procento národních nepřátel, Němců a Maďarů. Zvláště Němci mají v rukou hlavní průmysl. Nevylastní-li jej republika, zanedlouho hlavní bohatství země bude zcela v jejich rukou, ba kapitál z říše přijde do Čech, aby pod firmou československých příslušníků obchodoval v cizině. Stane se hospodářskou provincií židovskoněmeckou. Přitom nebudeme moci ani spoléhati na záštitu ohromného bratra Ruska, v kterouž jsme doufávali dříve, poněvadž sibiřský konflikt našich legionářů nás znepřátelil s novým Ruskem. Udrží-li se v Rusku Sověty, nenajdeme u nich ochrany. Zvítězí-li však Kolčak, nezapomene nám nová reakce, že jsme odmítli jíti proti bolševikům. Smyslem Německa stává se myšlenka odvety. Naší národní povinností jest míti pokud lze nejlepší armádu. Jí musíme věnovati všechnen přebytek své energie a bohatství,

a proto je nesmíme vyvážeti ze země. Náš budoucí militarismus je nejpronikavějším výkřikem potřeby socialistického státu.

Tedy: taková byla Vajtauerova koncepce našeho státu v roce 1919 na prahu naší první republiky. Nyní napsal též autor knížku »*Jak po Mnichovu*«, v níž konstruuje státní program republiky druhé. Slyšme jak: naším údělem pro budoucnost jest, praví v úvodu, abychom šli společně s Německem, a to snad na dobu několika století. Nepokládejme to však za pohromu! Je to pokrok, revoluce. Sestoupili jsme teprve nyní na základnu, na níž je jedině možný náš skutečný národní vzestup. Společný domov tří slovanských kmenů, Čechů, Slováků a Podkarpatských Rusínů je to, co nám patří: Sudety, maďarská a polská území byl jen přepatek, který jsme dostali proti zásadám Wilsonovým. Toto nezasloužené plus nás zavazovalo k službě militaristickým zájmům Západu, pro ně jsme nemohli uskutečnit Masarykovy ideály humanitní demokracie. To vše bude teprve nyní uskutečnitelné. Ovšemže se musíme přeorientovati hospodářsky: svým vývozem budeme ze dvou třetin závislí na Německu. Ale i to jest pro nás s prospěchem, poněvadž nebudeme musiti pracně vyhledávati daleké trhy za cenu snižování své životní úrovně. Pro kulturní svébytnost národa lze sice míti jisté obavy, ale zatím netřeba předpokládati, že německá politika vybočí zde z rozumných cílů. Kdyby Němci začali s cílevědomou germanisací, octli by se totiž sami nad propastí; neboť nejde jen o nás, nýbrž i o Poláky, Maďary, Ukrajince a ostatní národy střední a jihovýchodní Evropy, a to je mnoho i pro žaludek Gargantuův. Musíme především sami posílit své národní sebevědomí: »Vrátit se k národním klasikům, k národním dějinám, k národnímu umění, k původnímu poslání buditelskému. Jen ukážeme-li silné a sebevědomé národní já, můžeme míti poměr k Němcům dobrý.«

Čekat na vrácení starých hranic jest šilenství. Ani válka a porážka Německa by nám je nevrátila, neboť Angličané a Francouzi řekli otevřeně, že by i po eventuální katastrofě říše Sudety již při ní zůstaly, a komunistické Rusko přece nikdy nemělo úcty k historickým hraničním nárokům. Ostatně na světě už nejde o zápas světové koalice s Německem, nýbrž o evropské usmíření bez války. Západ už nemůžeme strašit nebezpečím německého tlaku na Východ, a vnuknout mu tím poznovu náš význam jako brzdy tohoto tlaku. Neboť Západ s německým Drang nach Osten počítá jako se silou pro sebe pozitivní. Mnichov jest dohoda velmocí o vybudování sedmého imperia (ve-

dle francouzského, britského, italského, Sovětů, USA a Japonska), a my patříme do jeho sféry.

Náš lid, ponechán sám sobě, najde brzy dobrý poměr k Německu. Jen kominternu a židé by nás mohli veštvat k našemu neštěstí ještě jednou do nepřátelského postoje. Ale ve skutečnosti není ničeho, proč bychom dnes nemohli býti — s hlediska svého vlastního zájmu — k Němcům upřímně loyální. Německý podíl na kolonizaci, který se stane aktuálním, umožní i nám, abychom souběžně s ním vybudovali někde ve světě druhé Československo. To zestonásobí naši národní odolnost, budeme-li míti vědomí, že i kdesi jinde hoří plamen naší národní síly. Vajtauer očekává, že Německo nebude nám vnucovati celní unii s říší. Kdyby to učinilo, opakovalo by chybu starého Rakousko-Uherska, »z nás by pak nezbytně učinilo nepřítele říše, poněvadž by nás připravilo o nejbezpečnější národní organizační formu, národní hospodářství. Ze spolupracovníků a přátel by učinilo rebely« (str. 69).

Se stejnou suvereností, s jakou v knížce »*Socialistický stát*« rýsoval Vajtauer zásady komunistického řízeného hospodářství, kreslí nyní obraz stavovsky organisované společnosti druhé republiky. Se stejným sebevědomím stanoví principy autoritativní vlády, kterou si představuje založenu na soustavě jediné strany — knížka »*Jak po Mnichovu*« je oddaně věnována min. předsedovi Beranovi — patrně tedy strana Národní jednoty jest oním střediskem, kterému by Vajtauer chtěl svěřit moc v republice a výběr vedoucích osob. Žádá lepší byrokracii, ale staví v nové společnosti do popředí zejména armádu: »stejně jak Itálie a Německo musíme zmilitarisovat celou společnost, počít už u mládeže a nezastavit se ani u žen.« Sokolství se musí stát školou národní hrdosti a všechny tělocvičné jednoty se musí vrátiti zpět do jeho lůna. I kultura se musí více znárodnit. »Je nutno do kultu odíti celou filosofii národa, jeho minulost i jeho naději do budoucna« (str. 133). Druhá republika není jen vrakem, na němž se chceme uchovat na živu. Je to stát, který má svou ideu, jež je jednak založena na našem novém poměru k Německu a vyjádřena *ideou svatováclavskou*, jednak společným jmenovatelem, jaký je mezi našimi třemi základními kmeny, to jest *slovanstvím*, jež je o to aktuálnější, poněvadž Vajtauer očekává pravděpodobný rozklad Sovětského svazu a po té sblížení s jeho západními slovan-skými národy, najmě Ukrajinci a Bělorusy. »My, kteří jsme tak krutě doplatili na kominternové dobrodružství« (t. j. byli jsme obětováni Západem proto, že jsme zůstali věrni paktu se



Sověty), »můžeme s Německem a Anglií jít na sto procent v jeho boji proti kominterně.« Nevěřme v pověru odvěkého nepřátelství Germánů a Slovanů! Ruský národ váží si Němců více nežli kteréhokoliv národa jiného. Poláci začínají hledat styčné body mezi Německem a sebou. Balkán jest prostředím nejvhodnějším pro spolupráci německo-ruskou. Z těch všech otázek válka nevznikne. Ale nevznikne ani pro spory koloniální. Nyní počíná století Afriky a harmonické zpřístupnění tohoto světadílu jest věcí plánovité spolupráce mocností, »hospodářský mír, připravovaný čtyřmi velmocemi, bude Evropě odrazným můstkem. Svět, kterého Evropa dobyla, bude se budovat . . . pojďme s sebou!«

To jest závěr knihy, která vyšla o dvě desetiletí později nežli »Socialistický stát«. Nepřízní osudu vyšla až těsně před 15. březnem letošního roku, takže její these jsou příliš bezprostředně konfrontovány s důsledky, jež toto datum pro nás přineslo: ztratili jsme vlastní státní osobitost, »ideu« založenou na spojení tří slovanských kmenů, je nám ovlázena celní unie s říší, naše hospodářství začíná býti rychle ovládáno Němci, pozbyli jsme své armády, která by nám »zmilitarisovala« náš národní život; Sokolstvo, které mělo podle Vajtauera býti střediskem národní výchovy, jest ohroženo atd., atd.

Logicky vzato, měl by pan dr. Vajtauer svoji knihu nyní vštíti z oběhu, hlavu přiodítí smutkem, ne-li se »ze spolupracovníka a přítele« státi »rebelem«. Toho ovšem od něho nečeká nikdo. Ale snad by se měl alespoň odmlčeti a ztratiti v pozadí, neboť prohrává svůj druhý »světový názor politický«. Jenže, jak toho pána známe, neodmlčí se. Naprosto pak nebude rebelem, neboť z rebelantství už dávno vyrostl, a konečně rebelem býval jen tehdy a tam, kde risiko nebylo příliš značné. Spíše přilne co nejrychleji k nově nastoleným skutečnostem, a zasype nás nejdříve celou řadou vynalezených argumentů, jimiž nám dokáže, že černé je bílé, že Vajtauer byl včera právě tak hloupý jako před 20 lety, že je nutno opět jednou zabochiti ode zdi ke zdi. Neboť u tohoto spisovatele nemáte nikdy dojem, že to je srdečný muž; spíše lze jej určití slovem: služebník konjunktury anebo ještě lépe řečeno: krejčík, který promptně ušíje kdykoliv žádanou národní ideologii podle dané míry.

*Připsáno po pěti letech: Což se doslova a vrchovatě splnilo. Dr. Vajtauer stal se prototypem kolaboracionalistického žurnalisty. Neostýchal se obléci do uzmutého pláště Peroutko-*

vy Přítomnosti, naplivat na svou osobní minulost (když na př. napsal letos v březnu vzpomínku na svůj pobyt v Moskvě, v níž tvrdí, že již tehdy prokoukl licoměrnou hru Moskvy s vlastními lidmi, kteří jí věřili — a přece pak ještě léta pro ni pracoval ve Starém i Novém světě). Ale korunu své činnosti nasadil právě nyní svou knížkou »Český mythus — co nám lhaly dějiny«. V její předmluvě opětovně hrdě prohlašuje, že našel onen kouzelný proutek, jehož švihnutím se nám rozřeší všechny otázky našeho národního osudu. Tedy již třetí proutek — při nejmenším. V knize nás vybízí, abychom odložili dětské myty a iluze své historie: že jsme přirozenou územní jednotkou a pevností; že jsme národ povahou demokratický; že jsme byli kdy v dějinách samostatní a že samostatnost potřebujeme pro svůj národní život; že jsme Slované a že slovanství je nám něčím blízkým; že my a Němci v našich zemích jsme ve věčném antagonismu. Všechny tyto myty odložme — nás vybízí — a uvědomme si, že »Nová Evropa«, v jedné vůli sjednocená, ale při tom národní svéráznost uchováající, to je ta nová a dostatečně prostorná zahrada, v níž borovice našeho národního činu, zbavená obručí malé kádě, najde dostatek půdy pro kořeny a ponese korunu slavně do výše. Čerpá-li při tom ze zkušeností posledních let, Vajtauer ovšem musí vědět, že tato sjednocující vůle, ten zahradník oné nové zahrady, jest německý národní socialism, hnutí založené na mythu německého nacionálního romantismu, proti jehož nehoráznosti všechny naše národní myty jsou nevinou hračkou. (Té licoměrnosti apostaty, kárajícího vlastní lid, že lpí na starých bůzcích, jen proto, aby jej podrobil strašné cizí modle!) Dr. Vajtauer ví také, že borovice našeho národního činu neměla nikdy kořeny tak přiseknuté, jako v této nové zahradě (viz zkomolené školství, zakletá literární tvorba, viz expröpriované národní hospodářství), korunu tak polámanou (viz hekatomby popravených a masu mučedníků). — Ano, vidíme-li tuto třetí etapu Vajtauera vývoje, konfrontujeme-li někdejšího komunistu a potomního svatováclavského Slovana s dnešním soudcem českého mythu, zdá se, že užít zde názvu »služebník konjunktury«, který se nám zdál případným ještě před pěti lety, znamenalo by pro něho dnes nezaslouženou omluvu. Květen 1939.

## Národní souručenství.

Přikrašlovači naší bídy říkali o t. zv. druhé republice, že je »malá, ale naše«. Že jsme měli statek, ale byla na něm železná kráva těžkých politických hypoték. Teď máme chaloupku, ale bez dluhů. Dobrá tedy, byla bez dluhů a přes to nám ji prodali. A teď jsme v protektorátní pastoušce.

Titíž přikrašlovači si tehdy libovali, že namísto desíti politických stran máme dvě, resp. čtyři (se stranou lidovou a s podkarpatoruskou sjednocenou). Od desíti ke čtyřem či dvěma, jak nadějný to vývoj, jaké to zjednodušení! Přišel 15. březen a i ty dvě jsou už mnoho. Budeme mít jedinou politickou stranu. Na pastoušku až tuze mnoho přepychu.

Pravíme-li tohle nikoli bez dávky jistého sarkasmu, jsme daleci toho, abychom se stavěli proti zjednodušení a sjednocovací tendenci v českém táboře. Máme úctu před něčím tak elementárním, jako byla přihlašovací akce, která nabrala do N. S. celkem 99.79% českých mužů v protektorátu. Víme, že tohoto výsledku bylo dosaženo jediné proto, že jak při sestavení této organisace, tak v svolání k náboru apelovalo se toliko na český národní zájem. Že se agitace rozumně vyhnula jakémukoliv poukazu na nastalé státoprávní změny a učinila vše, aby výsledek přihlašovací akce nemohl býti pokládán za schválení Háchova jednání v Berlíně a nového stavu. Jediné heslo, kterým se agitovalo, bylo: Český lide, do houfu! Státní president to řekl na první schůzi výboru N. S. slovy: »Na nás je nyní, abychom udrželi svůj národ, abychom zamezili jeho rozklad, abychom sebrali všechnu svou mravní sílu a neposkytovali nikomu obraz národa mravně rozvráceného. Musíme se vyvarovat podlízavosti a donášení...« A do rozhlasu řekl president Hácha: »Kdyby někdo překážel sjednocení národa do jediného šiku, dopustil by se neodpustitelného hříchu. A kdyby se někteří dali zlákat nadějí, že nadešla jejich chvíle, v níž podle některých špatných příkladů z naší

minulosti mohou pro sebe kořistit, páchali by na národě vražedný zločin.«

Národní jednota tedy byla jediným programem, pro který souručenství bylo vyvoláno a pro který se mu dostalo takové opory v národě. Národní jednota ovšem není dostatečný program pro politickou stranu v situaci, v jaké se ocitl český národ za nynějších poměrů. Politická strana jest orgán iniciativní aktivity, tvůrčí politické vůle; jaká vůle a jaká aktivita mohou se nyní ale uplatnit jménem českého národa? Iniciativní, aktivní a činný chtěl být Gajdův Národní výbor. Aktivními by chtěli a mohli býti fašisté. Činnou by dovedla dnes býti Vlajka. Politickou iniciativu by s úspěchem, pravda, rozvinula Akce národní obrody. Tyto všechny skupiny by dnes horečně chtěly něco dělat, ony to ale právě jsou, na jichž adresu platila slova presidenta Háchy o těch, kteří chtějí kořistit ze své situace. Oni by si chtěli vyřizovat účty proti českým lidem z doby republiky. Odstraňovat české kulturní pracovníky z vedoucích míst, likvidovat »židozodnáře«, arisovat židovský majetek (bláhovi, jako by jim dovolili němečtí ochráncové spolknout toto tučné sousto, na něž si sami už nabrousili zuby!), soudit bývalé politiky, hlásit se — dojde-li ke konfliktu s Polskem — o aktivní účast českého národa na straně říše a o územní i jiný podíl na případném vítězství atd. To by tak byl asi politický program pro aktivitu těchto skupin, nikoli však program českého národa. Neboť jestliže někteří z nich, na př. fašisté, mohli za druhé republiky být pro český lid opravdu svůdným nebezpečím, přestali jim býti rázem, jakmile přišel okupant. Český nacionální radikál, fašista, Vlajkař, antisemita s nevyvanutou ještě aureolou demonstrací proti německým vysokým školám, obhájce Rukopisů, odpůrce humanitních ideálů — domáhající se vlády nad národem a moci proti svým odpůrcům pod ochranou německého vetřelce, to se prostému zdravému českému rozumu nerýmuje. Jakmile se daří na tyto cesty za patronátu německých držitelů moci, vůdcové řečených skupin rázem se ocitli v českém táboře osamoceni. Ne, taková politická aktivita se nedá rozvíjet za souhlasu a v zastoupení našeho lidu. Jiná politická aktivita pak není možná.

Není přece možné začít nyní nějaké velkorysé dílo sociální politiky. Nedá se přece započít s řešením nové organisace našich škol a s reformou jejich osnov. Kterak bychom se mohli pustit do revise berního systému, do obecního zřízení a podobných věcí, když nade všemi těmito reformami visí Damoklův meč souhlasu německých míst, jejichž stanovisko je vůči nám

zásadně nedůvěřivé (podobně jako naše stanovisko vůči nim), jejichž úmyslů s naším školstvím, se zdejšími sociálně reformními zákonodárstvím, s výnosem našich daní a úpravou obecního zřízení naprosto neznáme. A proto, abychom raději nevzbudili jejich reakci, která by po případě zasáhla velmi rušivě a škodlivě do toho, co zde ve vyjmenovaných oborech máme, raději volíme v zájmu národa formulku: ničeho se nedotýkati v přesvědčení, že na nějaký rok s touto formulí vystačíme a pak se zatím poměry nějak obrátí v náš prospěch, až zase budeme mít vládu svých věcí více ve vlastních rukou.

A to ani nemluvíme o tom, že jakmile by se o některé z těchto otázek začalo vážně jednat s nadějí, že bude moci být opravdu radikálně řešena, jednota národního tábora by byla vystavena zkoušce sotva obstojné.

A pro to všechno tedy: Národní souručenství, jakkoli je v této době nutné, jakkoli skvělý výsledek jeho náboru jest velikým aktivem našeho národního života, přece jen není a nemá být politickou stranou.

Národní souručenství je organisací národního »hradního míru«. Jest vzájemnou zárukou všech dosavadních stran a směrů, že se v daných poměrech nebudou předstihovat v úsilí o důvěru ani lidu, ani mocných okupantů; že nebudou v žádné formě vystupovat druh proti druhu ani v tisku, ani v činech jednotlivců. Kdyby se podařilo opravdu pod tento jediný klobouk zařadit celý národ beze zbytku, byl by to skvělý mravní úspěch v této době proň tak truchlivé a pokušení plné. Jestliže se Háchova obava o odštěpencích, kteří se dopouštějí neodčinitelného hříchu, naplní na případech některých aktivistických skupin, znamená to nejhrubší porušení národní solidarity se všemi přitěžujícími okolnostmi a okamžik skládání účtů nepochybně přijde. S německé strany budou jistě takoví odštěpenci podporováni, lákáni a odměňováni. Otázka jest, zda s německé strany bude Národní souručenství vůbec po delší čas trpěno.

Zejména jest nám to otázkou za předpokladu, že osobnosti, které Národní souručenství vedou, zůstanou věrny jeho jedinému smyslu, jaký mají organisace národní jednoty dnes mít. Nebudou-li chtít z něho dělat politickou stranu, dosazující své lidi na vlivná místa, dodávající vládě a německým úřadům nápady a návrhy, propagující v české veřejnosti německé myšlenky. Národní souručenství takto orientované vzbudí pravděpodobně brzy nevěru německých míst, jako dosud probudilo již jejich nedůvěru. Nevíme ještě, do jakých dob jdeme. Co všechno bude od našeho národa požadováno a jaká účast při tom-

to požadování bude diktována Národním souručenstvím a jeho členům.

Leč, ať jsou doby, jež přijdou, jakkoli těžké. Téměř sto procent českého lidu zavazuje: v tomto množství jsou dobří katolíci, právě tak jako ohniví nacionálové a jako čeští »marxi-té« různých odstínů. Národní souručenství, chce-li si podržet pro sebe čest a důstojnost, s jakou vzniklo, nesmí nikdy sestoupit do arény politických událostí, nesmí být politickou stranou. Jest dočasnou hrobkou politické vůle národa, vůle, jež jednoho dne oslaví svoje zmrtvýchvstání, prozatím jí ale nejlépe svědčí, spí-li nepřetržitě svůj zimní spánek.

Červen 1939.

## „Autonomie“.

Komentáře, které provázely před čtvrt rokem vydání výnosu Hitlerova o protektorátu Čechy a Morava v přízpusobeném tisku, tvrdily hlavně, že nacionálně socialistické Německo, právě proto, že je nacionální a sociální, dovede založit druhému národu, který »se dal pod jeho ochranu«, důstojnou platformu autonomního života. Němečtí odborníci ústavního práva, mezi nimi především sám pravděpodobný autor výnosu, státní tajemník v říšském ministerstvu vnitra Stuckart, slibovali, že samospráva českého národa bude mít hranice toliko v mezinárodněpolitických a vojenských zájmech říše, jinak — zejména uvnitř protektorátu — může si český lid zařizovati svůj život jak mu libo. Může zachovávat formy demokratickoparlamentní, soustavu volební, hlasování, či nominační a autoritativní atd. Ovšem od této štědrosti a širokého pojetí autonomie tito pánové brzy utekli. V nejbližším příštím vydání svého »Neues Staatsrecht« pan státní tajemník jest již podstatně upjatější ve vyměřování jejích mezí.

Nu, my čeští čtenáři výnosu ze dne 16. března jsme se nedali unést k takovému entusiasmu ani prvního dne, kdy jsme jeho text četli v denním tisku. Na prvý ráz jsme viděli především, že výnos jest dokonalý případ oktrojírky. Český národ se neuznává za přirozený subjekt určitých nezadatelných práv na vlastní správu, nýbrž práva, která výnos vypočítává, se mu poskytují. Zásadně jest český národ bez práv, teprve udělením se mu dostává určitého autonomního postavení. Jeho autonomie jest tedy výronem říšské výsosti. Ale dále, jaká to jsou autonomní práva, která se českému národu, či lépe řečeno obyvatelstvu Čech a Moravy, koncedují? Vesměs to jsou oprávnění elastická, skoupě vyměřená, zaklausulovaná; již předem je pomýšleno na to, aby mohla býti kdykoli vzata zpět a aby pro toto zpětvzetí byl již v samém výnosu dán základ.

Tak hned v prvním článku výnosu se stanoví území protek-

torátu (části bývalé československé republiky, obsazené v březnu 1939 německým vojskem), avšak zároveň se vyhrazuje vůdci, aby z »důvodu obrany říše« stanovil v této věci odchylky. — Tedy ani autonomní území není pevně založeno. Pevně založen není ani lid, jako nositel autonomie. Ve vyhlásovací klausuli se praví, že Čechy a Morava odedávna »patří k životnímu prostoru německého národa«, a na jiném místě se v ní říká, že výnos se vydává v zájmu »obou v tomto životním prostoru bydlících národů«. Ať tak či onak rozhodně není protektorátní území životním prostorem národa jen českého a protektorátní autonomie není autonomií českého lidu. Pravda, výnos sice vytvořil instituci zvláštního protektorátního státního občanství, ale jednak protektorátními občany nejsou jen Češi, nýbrž všichni neněmci, kteří nejsou cizinci; hlavně však tato instituce jest vyložené privilegium odiosum. Byla vytvořena nikoli, aby byl založen autonomní lid, nýbrž aby tato kategorie nemusila býti postavena na roveň německým státním příslušníkům. Protektorátní příslušníci nemají žádné z politických práv příslušníků říšských; nemohou se státi říšskými úředníky a funkcionáři, účastniti se lidového hlasování atd.; ale nejsou rovnoprávní ani na poli hospodářském, ani sociálně ochranném, leč by to bylo zvláště opatřeno. V tom směru jsou vesměs pokládáni za cizince, zatím co němečtí státní příslušníci, žijící v oblasti protektorátní pravomoci, požívají automaticky, bez dalšího, v každém směru práv příslušníků protektorátu. Německý státní příslušník mohl by býti třeba i státním prezidentem, může se usaditi kdekoli se živností za týchž podmínek jako příslušník domácí.

Tedy autonomie oktrojovaná, bez nezadatelných práv, bez zajištěného území, bez vlastního lidu. Ale — řeknete — autonomní protektorát má přece svá »svrchovaná práva«, která »vykonává vlastními orgány«. Vykonává je sice »v souhlasu s politickými, vojenskými a hospodářskými zájmy říše« a autonomní orgány potřebují k výkonu svých pravomocí důvěry a potvrzení orgány říšskými — ale kdyby tomu tak nebylo, nebyla by to už přece autonomie, nýbrž suverenita, že?

Tuto skromnou obhajobu výnosu a tuto omezenou důvěru v autonomii, byť taktokleštěnou, mohli jeho apologetové přednášet v prvních dnech poté, když byl výnos vydán. Ale již první kroky v jeho praktikování ukázaly, že ani v tomto omezení autonomie žít nebude. Ve výnosu se praví, že říšský protektor jako zastávce říšských zájmů v protektorátě může udíleti protektorátní vládě »rady«; on však jí od počátku udílel

namísto rad ve věcech ryze autonomních neodmluvné příkazy a nejen to, on svými narychlo zřízenými nižšími říšskými orgány, o jejichž existenci ve výnosu není zmínky (oberlandraty), komanduje přes hlavy protektorátní vlády nižší jí podřízené autonomní úřady (okresní hejtmány), zbavuje bez jejího vědomí přednosty samosprávných úřadů jejich funkcí a staví na jejich místo osoby jiné, Němce.

Zvláštní postavení protektorátu chtělo být ve výnosu ilustrováno okázalostí »zástupce protektorátní vlády« u vlády říšské s titulem vyslanec. V praxi se ovšem ukázalo, že při tomto úřadě nejde o nic jiného nežli o osobní uznalost pro posledního ministra zahraničních věcí Československé republiky dr. Chvalkovského, který asistoval dr. Háchovi při jeho berlínském jednání — a zařízeno vše, aby se z této osobní pozice nestala nějaká instituce. Proto se »vyslanec« nestal členem diplomatického sboru, ale nejenom to, byl mu zakázán také jakýkoli styk s německými úřady kromě říšské kanceláře, a pražským úřadům zakázáno, aby se na Berlín obracely v čemkoli prostřednictvím jeho. Jediným prostředníkem mezi Prahou a Berlínem jest říšský protektor autonomie.

Podle »výnosu« má protektorát vlastní zákonodárství. Ovšem pod přísným dozorem říšského protektora, který má neomezené suspensivní veto. Dobrá. Jenže říšský protektor má již podle výnosu také právo náhradního nouzového autonomního zákonodárství »v nebezpečí v prodlení, jde-li o nařízení nutné ve společném zájmu«. Ostatně jde-li o »společný zájem«, může říše, tedy kterýkoli i ústřední říšský úřad, vydati právní předpisy pro protektorát v jakékoli věci. Ba v takovém případě může podle výnosu říše přebírat do vlastní správy autonomní správní odvětví a zřizovati pro ně vlastní orgány.

Praxe se opět hojně rozbujela na tomto úrodném poli elastických širokých možností. Říšský protektor vydal nařízení o židovském majetku, aniž je bylo lze zdůvodnit nebezpečím z prodlení nebo společným zájmem. (Dodatečně po jeho vydání — pro spěch, s nímž tato norma vyšla, jest příznačné, že autentická publikace byla předsevzata v denním politickém listě — vyšlo nařízení o právu říšského protektora vydávati právní předpisy, kde byly podmínky jeho zákonodárné intervence, jež dosud tu měly být obě zároveň, rozpojeny.) — To pokud jde o zákonodárství. Pokud jde o »přebírání správy«, stačí si uvědomiti, jak se rozmohla od prvního dne v českých zemích činnost německé policie, pro niž jinak není žádného podkladu vůbec.

Tedy »autonomie«. Srovnáme-li zřízení protektorátu se samosprávou českých zemí podle zemských zřízení bývalého Předlitavska, zbýval by nám arci jen sentimentální povzdech. Neboť tam zemská samospráva měla svůj jasný rozsah, měla vlastně principiální příslušnost, zatím co centrální moc měla jen působnost taxativně vypočtenou. Tady má zásadní centrální působnost říše, a protektorát nemá ani taxativně vypočtené agendy pro sebe jisté. Tam »nouzová« intervence ústřední moci byla věcí neznámou a teprve na samém sklonku monarchie, v její už smrtelné krizi, bylo v Čechách sáhnuo k opatření, které mělo ráz něčeho, co podle výnosu v protektorátu má býti od počátku každodenním a normálním příživováním ústřední moci na samosprávné sféře. Ano, zbýval by nám dnes jen sentimentální povzdech za někdejší předlitavskou samosprávou. Kdybychom ovšem měli stav, v němž nyní jsme, považovati za poslední slovo ústavního vývoje našeho národa, čemuž ovšem tak není. Národ, který má — nepravím naše dějiny — ale naši bezprostřední minulost, naši životní sílu a odvahu, s níž se ještě loňského roku postavil na odiv celého světa svému osudu, nemůže býti definitivně umístěn mezi jinými národy světa na místo tak ubohé, jako jest toto. Protektorátní autonomie není konec nakloněné roviny, po níž se posunujeme my a celá střední Evropa, patrně však celá ostatní Evropa vůbec, ne-li celý svět — jest to její začátek. Kolo osudu se pohnulo, a jsme-li na počátku jeho otočení dole, oč více naděje, že, až se opět zastaví, budeme podstatně výše. Že toto otáčení, tento posun po nakloněné rovině nám a ostatním přinese patrně nejtěžší zkoušky, možná i válečné katastrofy, je pravda, ale taková jest již jedenkrát cesta, po níž jdeme. Že autonomie, kterou držitelé moci takto macešsky vybavili od počátku a nadále ji oklešťují hned v prvních týdnech jejího života, ještě v klidu a míru, by za takové krise, po případě za války, jistě docela zmizela anebo se stala papírovou formou bez obsahu, jest rovněž pravda. Ale to už by byla ta nejmenší oběť ze všech, které by nám byly na oné pouti uloženy.

Protektorátní autonomie, udělená českým zemím a hned od začátku tak dokonale přiškrcená, není ani tak zkouškou pro český národ, jako spíše pro národ německý. Zde po prvé přichází německý národně socialistický režim do přímého styku s jinonárodním elementem a ke všemu ještě do styku, který se snažil připravit co nejsmírněji, a který — jak má za to — řeší proto co nejvelkomyslněji. Protektorát má býti lákadlem pro jiné národy, aby volily také raději takový mír nežli ris-

kantní konflikt s říší. Nuže, je-li tomu tak, pak tedy nacism při této zkoušce politické zralosti naprosto propadl. Tato autonomie nikoho nenaláká a ulakocení způsob, jakým je prováděna, už teprve ne. Protektorátní autonomie jen ještě utvrdí nedůvěru a nepřátelství ostatních ohrožených národů vůči říši. Dokázala, že Němci vládnout nedovedli jindy a dovedou to ještě méně nyní.

*Červenec 1939.*

## Druhá válka světová.

Tedy začíná se druhá světová válka. My Češi nejsme jí nikterak překvapeni. Čekali jsme ji od loňského podzímku a ani triumfální návrat pana Chamberlaina z Mnichova před rokem, ani nedávná smlouva německo-ruská nás nedovedly přesvědčit, že je v Evropě nastolen mír. Přece Německo, když se zmocnilo Rakouska a Sudet, tak neučinilo jen proto, aby dalo zadost nějakému papírovému principu národního sebeurčení, tím spíše, že jinde (jižní Tyroly, Elzasy) se ho zříkalo. Přece, když s frapantním porušením téhož principu sáhlo po nás, neučinilo tak jen proto, aby rozbouřilo hladinu světového veřejného mínění? Aby na sebe uvalilo odium zrádce mnichovské dohody a nemělo za to jinou výhodu? Nám Čechům bylo hned od začátku, ba hned od roku 1936, kdy německá vojska vstoupila do Porýní, jasno, že se zahajuje veliký nástup, který by buďto musil býti hned na prvním kroku sražen k zemi neodolatelnou silou, anebo jest začátkem rozmachu nebývalých a nevídaných záměrů, ba možná i rozměrů.

I kdyby naše obětování bylo bývalo přineslo onu žeň, o které snily některé reakční skupiny v Anglii a Francii: kdyby byl býval v jeho důsledku v Evropě nastolen pevný režim »paktu čtyř mocností« a Německu otevřen ventil pro jeho expansi směrem na východ, ani v tom případě by nebylo mělo uklidnění světové situace trvání. Buďto by tato expanse narazila na tvrdý odpor Ruska a jihovýchodní Evropy a konflikt tím vzniklý by byl rozvinul nové a nové otázky (na př. Japonsko, zproštěné ruského nebezpečí, dalo by se na válečnou stezku, kde na ně číhá Amerika). Anebo by ruský kolos opět zakolísal, Německo by zaplavilo Polsko, Ukrajinu, střední Evropu a Balkán, a zorganizovavši tuto obrovskou oblast, stalo by se pro západní Evropu i Ameriku nebezpečím tak strašným, že by tu válka nezbytně vznikla zase v jiné sestavě. Zkrátka svět stal se tak malým, že si lze představit stěží konflikt dvou

velmoci, který by co nejdříve nevyústil v novou světovou válku. A tak tedy: už je to tak, jak jsme to čekali. Nová světová válka se započala.

Započala se o otázku Gdanska. Jaké otázky bude řešit na svém konci? Započala se a kdy skončí? Bude opět trvat čtyři dlouhé roky, jako válka let 1914/1918? Zúčastní se jí opět všechny ony mocnosti, které stály tehdy ve zbraní? Spojené státy, Rusko, Itálie, Japonsko, Balkán, Turecko? A zúčastní-li se, v jakém rozestavení? Bude Francie opět tak krváčet, jako před desíletími? A soustředí-li se německý útok zase proti ní, podaří se Francouzům opět jej zastavit, jako učinili na Marně před čtvrt stoletím? Anebo jsou dnes opevnění francouzská taková, že nevpustí do země ani jediného »boche«? Bude mít tentokrát Belgie klid, či se stane opět bojištěm?

Takové otázky se člověku staví, když čte první zprávy z bojišť. Ale to všechno jsou otázky a srovnávání, jež se týkají ryze zevní tvářnosti minulé války. Jest jiná otázka, která jde na sám vlastní kořen tehdejšího a dnešního konfliktu. A řekněme si hned, nežli ji vyslovíme, že nás její nutkavost nemálo znepokojuje a odpověď, kterou nám na ni prozatím mohou dáti události, není taková, aby nás uklidňovala.

Kdyby byla bývala druhá světová válka vznikla loňského roku u příležitosti naší krise, její podnět by byl býval do značné míry podobný onomu, z něhož vznikla válka první, jejíž bezprostřední příčinou bylo nakládání ústředních mocností s malými národy: Srbskem a Belgií. Třebaže se průběhem války poměry komplikovaly a nové problémy vynořovaly, třebaže již i při jejím vzniku hrály zajisté i důležitou roli příčiny jiné, účastníkům bezprostřednější; symbolem — a v dobách tak pohnutých, jako jest válka takových rozměrů, symbol znamená pro zápal širokých bojujících mas velmi mnoho — symbolem byla ochrana malých a slabých proti libovůli silných a velkých. Tak jako za křižáckých válek symbolem tažení byl Boží hrob, ačkoli problémy, o které se bojovalo, byly mnohem komplikovanější, tak v roce 1914 Srbsko a Belgie, statečně se bránící proti velikým a bezohledným usurpátorům jejich svobody, staly se heslem, které ostatní dohodové mocnosti psaly na své prapory.

Stejně tomu mohlo býti v září 1938, kdyby válka byla vznikla o otázku československou. Ba, vstup do války při této příležitosti byl by býval ospravedlněn ještě vyšší myšlenkou mezinárodní solidarity, Společností národů, myšlenkou zachování mezinárodního právního stavu proti násilné a libovolné své-

moci. Válka však nevznikla o tuto věc. Velmoci odhodily spravedlivý symbol, kterým bylo možno dáti opětné válce při nejmenším stejné ospravedlnění, jako válce první.

A nyní tedy vzniká válka o Gdansko. Pro Polsko, které se před rokem zúčastnilo zcela bez rozpaků loupení Československa a odňalo mu území, které se rozsahem a významem rovná několikanásobnému Gdansku, vznikne druhá světová válka. Nejsme ovšem malicherní. Víme dobře, že jakmile konflikt jest zde, jest konec rekriminacím. Víme, kde jest v něm naše místo a věříme, že ke konci této druhé války všechny naše spravedlivé nároky budou znovu opět uvažovány. Ale co nás znepokojuje, otázka, která nás naplňuje neklidem, zní takto: jestliže tento konflikt vzniká takto, kde jest ona myšlenka, která by posvětila věc spojenců? Německý postup proti Polsku jest, pravda, stejně útočný, jako byl útok proti nám. Polsko se bude brániti a již brání stejně, jako jsme se chtěli a mohli brániti my. Jenže titíž spojenci již jedenkrát, před rokem, projevili, že pro takový útok a na pomoc takové obraně se světové války nevedou. Nuže dobrá, proč se tedy nyní vede tato válka, když ne pro obecnou myšlenku obrany proti násilí? Pro myšlenku demokracie a sociálního pokroku? Ale pak — nehledě na to, že i tento motiv byl vloni opuštěn — by demokraté a sociální pokrokaři celého světa rádi viděli v čele spojeneckých zemí poněkud jiné přeborníky těchto myšlenek.

Opakujeme: nejsou to bolestné reminiscence, které nám v této chvíli leží na srdci. Není to také pochybnost o tom, na čí straně jest věc, která stojí za válečné oběti, i když prozatím ji nevidíme politicky dobře vyjádřenu a postavenu. Co nás tísní, jest obava, zda spojenci naleznou v sobě onu sílu, které jest zapotřebí, aby jim ve druhé světové válce zajistila vítězství, sympatie a pomoc celého světa, to jest lepší části celého světa alespoň natolik, nakolik tomu bylo ve světové válce první. Kdyby bojující státy nepřinesly do svého zápolení větší fond myšlenkový, nežli jest ten, s nímž je zříme do ní vstupovati, pak by druhá světová válka byla vlastně jen bojem sil převážně hmotných a potom by vítězství záviselo jedině na vojenské zdatnosti, materiálovém bohatství, odhodlanosti a houževnatosti zúčastněných národů. Neváháme říci, že při takovém rázu zápasu bychom si vítězstvím spojenců a porážkou Německa nemohli býti tak absolutně jisti, jako jsme si byli — a s námi velká část tehdejšího světa — za války první. Leč co není, může nastati. A doufejme, že nastane. Doufejme, že bojujícím spojencům se záhy podaří

postaviti takový válečný cíl a zaručit jej takovým vedením svých zemí, aby morální převaha jejich nad nepřítelem byla absolutní a aby srdce a duše všech zemí a lidí, kteří chtějí kupředu, byly na jejich straně. Stane-li se tak, potom nebude zapotřebí mít nejmenších starostí o výsledek druhé světové války. Pak i kdyby ten či onen z dnešních bojovníků padl, vždy se najdou noví, kteří vezmou prapor z jeho rukou. I kdyby ta či ona země na čas vypadla z boje, jako na př. Srbsko tehdy, jiné a jiné přijdou bojovat za ně. Neboť jejich prapor pak nebude jen praporem jejich, nýbrž praporem všech.

*Září 1939.*

## Nové stěhování národů.

Dne 6. t. m. přednesl v říšském sněmu vůdce Adolf Hitler řeč, ve které se pokusil politicky využít rychlého vojenského vítězství nad Polskem. Opět jeden »poslední« zbytek versaillského mžru byl podle této řeči odstraněn a opět jednou nic nestojí už v cestě dorozumění Německa s Anglií a Francií. Pravda, podmínky, které stanoví pro vyřešení polské otázky, jsou nyní podstatně nepříznivější, nežli byly ony, pro něž, jak tvrdil — říše šla do války. Ne již jen Gdansko, ne korridor, nýbrž vytvoření nové ruské hranice na východě, která by odpovídala »historickým, národopisným a hospodářským podmínkám«. Ale přece jen připouští znovuzřízení polského státu, jehož hranice a složení by ovšem skýtaly záruku, že z něho »nepovstane nové semeniště požáru« proti Německu ani Rusku. Tudíž Polsko pod kontrolou Německa a vyřadění jakéhokoli vlivu západních mocností ve východní Evropě. Nebude-li z této nabídky ovšem hned mír, kdo ví, zda se na tento slib znovuvzkříšení, byť i kusého Polska, nezapomene.

Ale mír pravděpodobně dá na sebe ještě chvíli čekat, západní mocnosti se nevyvlíknou jen tak snadno z garancí, které na sebe za Polsko vzaly. Západ se teprve začíná rozbíhat do války a sotva pomýšlí na to, aby ji likvidoval. A tak tedy také nová Hitlerova nabídka »definitivního« uspořádání padne na půdu neúrodnou. Jeho »definitivnostem« se už svět naučil nevěřit. Školné za toto naučení jsme zaplatili my svou samostatností.

Nejsou to tedy příznivé vyhlídky Hitlerovy mírové iniciativy, které by nás dnes vedly k tomu, abychom uvažovali o svém osudu v budoucí poválečné Evropě. Jest to jedno místo jeho řeči, které nás hluboce zaujalo a z něhož pravděpodobně vzejdou pro naši budoucnost určité důsledky. Vůdce řekl, že uspořádání životního prostoru v Evropě s ohledem na národnost nutně vyžaduje přesídlení jednotlivých národností tak,



aby se skončením vývoje vytvořily lepší dělicí meze, než je tomu dnes. Bylo to řečeno nejenom vzhledem k východní německo-polské hranici, nýbrž jako obecně platící princip alespoň pro východo- a středoevropskou reorganizaci. Upřímně řečeno, při představě, že by nyní mělo dojít k míru za takto vytčeného programu, počala nás poněkud pálit pod nohama půda, prosycená popelem našich předků. Neboť toho jsme si dávno vědomi, že český národ není podle názoru panující německé představy šťastně v Evropě umístěn. Podle loňské Hitlerovy řeči jsme se vtlačili do kompaktního německého živlu, který nás jako podkova obepíná se všech stran. Nevíme sice, který německý profesor historie připravil vůdci pro jeho řeč tento dějinný passus, ale, že to některý z německých vědců byl, soudíme jednak z toho, že německá věda vždy byla, jest a bude hotova aportovat jakýkoli argument k užítku vedoucích držitelů moci, jednak, že ani Hitler, při své tolikrát osvědčené kuráži, by si podle našeho názoru netroufal vyslovit takovou nehoráznou dějepisnou theorii o usazení Čechů v českých zemích, kdyby mu nebyla dodána nebo alespoň potvrzena nějakým učeneckým profesorem. Hitler nám tedy už vloni velmi jasně naznačil, že ve své vlasti vlastně nemáme co činit a že jest nám očekávat v brzké době výpověď z bytu. Ve svém výnosu ze dne 16. března pak české země označil za životní prostor německého národa a od té doby nejednou nám bylo naznačeno, že náš národní život na této kře, kterou jest protektorát, jest nám více méně jen půjčen. Můžeme si představit, kdyby jen bylo kam, že bychom své definitivní »sídlíště« asi musili hledat někde dále na východě, odkud jsme kdysi přišli.

Tak tedy vypadá náš budoucí osud v Evropě vítězného Německa ne zvláště růžově. Patrně bychom asi nebyli hned stěhováni, sotva by byl mír, který tu vůdce Západu nabízí, podepsán. Jednak by nejdříve bezpochyby byli stěhováni Poláci z Poznaňska, korridorů, možná i ze západní Haliče a Kongresovky, neboť ti jsou jaksi nebezpečnější, více se zprotivili a jejich odstraněním by ostatně byl přefat také jeden z našich kořenů, spojujících nás s východem slovanským, a naše životní síla tedy oslabena dříve ještě, nežli by se přikročilo ke konečné naší likvidaci. Jednak ale by naše přesídlení jako celku poněkud také narazilo na obtíž otázky: kam s ním, t. j. s tím českým národem? Osm milionů se totiž nedá převést a rozptýlit tak snadno jako nějakí američtí Čirokézové.

Pro ty je potřebí aspoň stejně rozsáhlá prostora, jako je ona, ze které bychom byli vykořeněni.

Taková prostora tady dnes po ruce není, pravda. Ale, což kdyby byla po ruce zítra? Což jestliže dnešní příkladný korektní sousedský poměr Německa k SSSR se zítra, pozítří, za dva, čtyři roky, za deset let (všecky tyto časové meze pod zorným úhlem národního života znamenají stejně bezvýznamný okamžik) promění v nepřátelství? A nepřátelství ve válku? Zdalipak mnohá hlava v Německu — třeba ani ne hlava politicky bezvýznamná — nepočítá již dnes s tím, že v takovém případě by SSSR byl snadno a rychle na hlavu poražen, že by se stal nedozírnou kolonizační prostorou pro nadbytečné síly, které dnes s jakéhokoli (národního, sociálního, názorového) hlediska ruší žádoucí konsolidaci mateřské německé říše a že by tedy tyto živly měly být pod kontrolou německé moci přemístěny do těchto široširých stepí a rovin, do těch řídců osídlených a nevyužitých údolí a horstev? A zdalipak mezi těmito kandidáty nedobrovolného přemístění by pak nebyl český národ na prvním místě? Jest to tak docela paradoxní při všem tom, čím nás již národní socialismus překvapil a co vše nám o sobě objevil a prozradil, že by jistě zcela konkrétním plánem bylo naše hromadné přesídlení někam za Ural?

Počítáme-li s takovými úmysly, jež se pravděpodobně na nás strodí, neznámá to ještě, že si balíme nádobičko. Přestáli jsme v posledním roce již mnohou bouří a horší nás jistě ještě čekají. A svět nevypadá dnes na to, že by chtěl nechat nacistické Německo vyhrát v této válce. Ale je dobře, když si uvědomíme dosah citovaného bodu německého mírového programu pro sebe v případě výhry Německa. Jest dobře nezapomenouti na to, že Německo je navrhovatelem plánu, aby národnostní otázky byly řešeny v příští Evropě stěhováním národů. V době, kdy Německo mělo ze všech evropských národů nejvíce menšin pod cizím panstvím a kdy vedlo hlavní slovo ve všech takových institucích, jako byl Svaz evropských minorit, Unie lig pro Společnost národů atp., nebyl by se směl nikdo vytasit s návrhem, aby menšinové obtíže byly řešeny přestěhováním. Jednou jeden autor napsal úvahu o tom, že výměna obyvatelstva, uspořádaná po míru lausanském mezi Tureckem a Řeckem, by mohla být vzorem pro obdobné řešení mnohých jiných národnostních problémů evropských — a byla to podívaná, s jakou mravní převahou byl tento návrh zamítnut právě se strany německých kritiků, s rozhořčením, že se takové asijské metody chtějí aplikovati

na poměry evropské. Nyní — ovšem za předpokladu, že Německo by mělo takové uspořádání ve střední a východní Evropě samo v heftu, se myšlenka již nezavrhne. Naopak, tehdy to byli osamocení theoretikové, kteří ji dávali ve všeobecnou úvahu. Dnes ji uvádí jako vhodný politický mírový program odpovědný a rozhodující německý státník. Což tedy vzít Německo za slovo, až se mírová konference vskutku za čas sejde a přidržení je k němu, i když ovšem by řešení dopadlo podle výsledku války a na základě poněkud jiné rovnováhy sil, nežli jakou si Hitler představuje, poněkud jinak?

Německému vůdci tane na mysli nepochybně plán, aby — podobně jako třicetiletá válka se ukončila nastolením principu »cuius regio, eius religio« — nynější válka nastolila při tvoření států zásadu: »cuius regio, eius natio«. — Tedy zásada přísně národních států. A poněvadž nynější národnostní hranice nejsou vhodným základem pro příští hranice států; poněvadž si skutečnosti jiné nežli národnostní povahy na nich vynucují změny; a posléze, aby skutečný národnostní stav se příliš nelišil od stavu státoprávního: proto tedy »eius natio« nejenom co do úředního jazyka, školství, přístupu k úřadům, funkcím a podnikání, nýbrž i co do skutečného složení obyvatelstva. Co možná nejuplněnější faktické odstranění menšin — jejich přestěhování. Německému vůdci dlužno dáti za pravdu, že by se poválečné poměry značně ustálily, kdyby se tento princip podařilo co nejvíce prosaditi. Jsme si dobře vědomi jeho obtíží, i obětí, které by jednotlivci i státy (přejímající emigranty, nesoucí náklad přestěhování, státy nesoucí důsledky hospodářských otřesů v důsledku odlidnění některých oblastí atd.) musily takové úpravě přinést. Německý vůdce a jeho lid, jak patrně, se takových obětí neleká.

Mějme to na mysli, až se bude organisovat poválečný svět. Nevíme ještě, do jaké míry se bude moci organisovat na tomto principu. Ale proto, aby se na něm organisoval v míře jakékoli, máme tu již předem dán souhlas německého národa.

*Řijen 1939.*

## My a Finsko.

Přítel dobré vůle, ale poněkud těžkomyslný, přistoupil onedý k pisateli těchto řádků a pravil mu smutně: »Truchlivý je osud malých národů. Po nás Poláci. Po Polácích Finové. Kdo přijde dále na řadu? Není-li to stále táž historie, ať rány rozdává ten či onen? Není-li to stále týž imperialism, byť jednou německý a po druhé ruský, který si vyhledává záminky, jež jsou nakonec vždycky stejně podobné argumentům onoho vlka, který se pustil do ovečky pro to, že mu kalí vodu, třebaže stála doleji pod ním po proudu?«

Opravdu v nesnadné době jsme se narodili a mnohé obtíže nám byly položeny na naši životní dráhu, při nichž jest nám znovu přezkoumávati nosnost mnohých doktrin a formulí, které jsme až dosud pokládali za samozřejmé a nevyvratitelné. Můj rozšafný přítel jest pevně přesvědčen, že zásada »činí-li dva totéž, jest to totéž« platí na sto procent; on jest rovněž přesvědčen, že »německý imperialism« a »ruský imperialism« jsou dva stejně nebezpeční buldogové; že naše přepadení z března a finské přepadení z prosince jsou dvě stejně odsouzenihodné události a že naše sympatie proto v tomto vypuknuvším konfliktu musejí náležeti Finsku. Přitom mého trudnomyslného přítele rmoutí, že se cítí s tímto svým stanoviskem v naší společnosti velmi osamocen a že je mu málokdo ochoten dáti za pravdu.

Milý těžkopádný příteli, tvoje mechanická spravedlnost není opravdu spravedlností a tvoje zevnější pravda opravdu není pravdou, právě proto, že spravedlnost nesmí býti mechanická a pravda má býti niterná. Především dovol, abych ti pověděl toto přirovnání: Dejme tomu, žes byl někde na divokém západě unesen. Ležíš, svázán provazy ve smrduté díře, u jejíchž dveří po zuby ozbrojen sedí tvůj únosce. Vzpomínáš na své přátele, kteří by ti mohli pomoci anebo tě osvoboditi. Vzpomínáš zejména na jednoho a v duchu se modlíš, aby přišel. A ná-

hle slyšíš přese stěnu někoho vyprávět, že právě tomuto tvému příteli se stala nehoda. Pohádal se s nějakým chlapíkem v hospodě. Obecně se říká, že tvůj přítel toho chlapíka vlastně vyprovokoval k hádce a v jejím průběhu mu vrazil první ránu mezi zuby. Nebylo to od něho zrovna hezké. Asi toho chlapíka podceňoval a myslel, že jej vyřídí jednou rukou. Ale ten mládenec zatím ukázal, že má dobré svaly, pustil se do tvého kamaráda s plnou vervou a smýká jím nyní povážlivě semo tamo. Že by jej porazil, to snad jej neporazí. Ale důkladně mu pocuchá nejenom jeho vzhled, nýbrž i reputaci, ukáže-li se, že takový výrostek pošramotil tak povážlivě starého bitce, tvého kamaráda. Přitom padne jméno toho mládence, a ty si uvědomíš, že to je dávný chráněnc a žák tvého únosce a nepřítel, který tě u vchodu do téhle díry zatraceně hlídá. — Řekni mně upřímně, kamaráde: Budeš tak zvráceně spravedlivý, abys pocífoval sympatii s tímto mladíkem, který pere do tvého očekávaného zachránce a přítele, sympatii vzniklou jenom proto, že tento mladík nedal v onom zápasu facku první? Budeš pro tuto okolnost stavět svého únosce a zachránce do jedné řady? Bude ti nepřítel jako přítel, jen proto, abys učinil zadost jakémusi mechanickému principu, který praví, že každý, kdo začne rvačku, je stejný neřád, ať jde o rvačku jakoukoli, za cokoli a ať při jedné z těch rvaček její původce rozdává jen facky, zatím co při druhé dává smrtící rány dýkou?

Nebudeš, doufám, tak na hlavu padlý, jde-li o rvačku mezi jednotlivci a rozhodně už nebudeš zastávati při posuzování těchto věcí zásadu mechanické spravedlnosti, bude-li v jednom případě tím útočníkem tvůj nepřítel a ty jeho obětí, ve druhém případě pak rozdává-li rány tvůj přítel a zachránce, a tím, kdo se s ním rve, jest občasný pomahač a trvalý přítel tvého útočníka. Dobrá, ale jestliže tuto samozřejmou lidskou uvážlivost, přetavující každou abstraktní doktrinu na ohni vlastního životního zájmu a na žáru svého srdce, — jestliže ji zachováš, když jde o tebe sama, proč neuvažuješ stejně, jde-li o tvůj národ? Ne-li proto, že tvá sebeláska jest větší nežli tvé vlastenectví?

Jenže věc s tou rusko-finskou válkou jest ještě poněkud komplikovanější nežli se dosud zdá z našeho kulhajícího přirovnání. Věci jsou tak složité a jádro obou srovnávaných případů tak odlišné, že když už je dobře před očima rozložíme, řekneme, že případ německo-československý a rusko-finský nejsou si tak tuze podobné, abychom nejen my, ale aby i vzdálený a nezúčastněný třetí pozorovatel mohl oba shrnouti pod

společnou formuli a vyslovit o nich stejný soud. Ani přítel, který je nade vše pozemské povznesen mocí formulky »jest vždy totéž, činí-li dva totéž«, nesmí strkat oba případy do stejného pytle, protože právě v obou případech nejde o tutéž věc. Německo a Sovětský svaz totiž nečiní totéž a už proto tažení Svazu proti Finsku není totéž jako útok Německa na nás. Proč?

Německo se dalo na pochod do Sudet a pak do Prahy proto, aby získalo nové prostory pro německou expansi. V Sudetech pohltilo přes tři čtvrti milionu Čechů. Protektorátem se zmocnilo celých dalších sedmi milionů a zapřáhlo je do služeb zájmů, které s českým národem nemají nic společného. České země byly připoutány k říši nikoli aby s ní pracovaly o společném nadnárodním díle, nýbrž proto, aby v ní otročily německé expansi. Stejný osud stihl nyní Poláky a patrně stihne řadu dalších národů, nebude-li pochod německých armád co nejdříve zastaven.

Advokáti této německé expanse nám říkají, že říše musila podniknout tyto kroky proti nám, poněvadž jsme ji svou exponovanou polohou ohrožovali. Leželi jsme, takřka doslova, říši v žaludku. Nu, tak se to opravdu jeví, podíváme-li se na mapu, zejména se to tak projevilo po anexi Rakouska k Reichu. Avšak není-li tomu tak právě proto a teprve za předpokladu, že říše se stala totožnou s německým nacionálním útvarem? Kdyby tomu tak nebylo, kdyby říše namísto myšlenky výlučně nacionální sloužila idejím obecně přístupným, tu bychom my, sloužící jim rovněž, nemohli pro ni představovati vůbec jaké nebezpečí. Mezi námi a říší byl by patrně býval nejlepší poměr sousedský, kdyby však přes to tento poměr byl něčím zakalen a kdyby docela došlo ke konfliktu, tu by přece jen i u nás i v říši bylo veliké množství občanů, kteří by pracovali k odklizení tohoto napětí a věřili, že není nezbytné, že není podstatou našeho sousedství.

Sovětský svaz zaútočil na Finsko, nedůvěřuje mu z důvodů, jichž pádnost lze posuzovati. Lze vysloviti podezření, že Svazu jde spíše o novou úpravu hranic vůči Finsku, nežli o jakoukoli otázku jinou, anebo dokonce že cítí nezávislé Finsko, tak těsně přimknuté k životním svým centrům, jako je Leningrad a Murmaň, jako nebezpečí. Možná, že je chce kontrolovati celé. Možná, že jsouce na místě Finů, cítili bychom tento konflikt také jako svůj existenční zápas, bránili bychom se stejně zoufale jako oni. Ani to nás však neopravňuje k tomu, abychom postup Sovětského svazu ztotožňovali s postupem Německa proti nám. Neboť čemu Svaz slouží, pro co se zajišťuje a čemu po

případě platí i jeho expanse, není nějaký úzce nacionálně sobecký zájem ruský. Svaz ohrožuje hranice, možná i samostatnost Finska. Neohrožuje však existenci finského národa. Lze si představit — a mezi Finy není málo zcela dobrých vlastenců, kteří chovají takovou představu — že by se finský národ ustavil na podobné platformě vůči SSSR, na jaké spočívá postavení Ukrajinců, Bělorusů a jiných svazových národů, aniž by čehokoli pozbyl národně a kulturně, poněvadž Sovětský svaz není orgánem rusifikace, nýbrž internacionálního ideálu, který jest konec konců i četným Finům vlastní.

Lze si položit otázku, potřebuje-li Svaz k tomu, aby těmto ideálům sloužil, finského území. Lze vyslovit pochybnost o tom, zda Finsko jest s to ohrozit Sovětský svaz. (Ovšem zkušenosti z roku 1918/19, kdy se Finsko stalo nástupišťem nepřátel Svazu, lze státníkům Svazu zajisté stěží zapomenouti. A právě, že analogických reminiscencí z poslední doby ohledně českých zemí se nemohla říše dovolávat, tvrdila-li, že my ji ohrožujeme v její bezpečnosti, znamená to jenom další moment odlišnosti vztahu naší republiky k Německu a Finsku ke Svazu.)

Tyto pochybnosti a otázky si lze, pravda, klásti. Ale ať na ně odpovíme jakkoli, nic se tím nezmění na faktu, že je naprosto jiný základ Sovětského svazu a Německa. A z toho se nutně resultuje i naprosto odlišná povaha konfliktu finsko-sovětského a konfliktu, v jakém my jsme byli s říší. Jest nanejvýše důležité, abychom alespoň my sami tuto odlišnost dobře viděli, jestliže druzí ji přecházejí, ať už vědomě či z nevědomosti.

*Prosinec 1939.*

## Tragika naší hranice.

Mladý Angličan, hodně pod 30 roků, přišel k nám roku 1936 studovat národnostní otázku Československa. Byla to ostatně poslední etapa jeho studia tohoto předmětu. Nejprve se jím obíral doma theoreticky a přečetl vše, co o něm bylo napsáno v jazyce anglickém a německém. Potom odejel na místo samé a zdržoval se asi čtvrt roku v Sudetech, objížděje od města k městu, od politika k politikovi, od osobnosti k osobnosti. Naposled, když mu zbývala ještě asi doba jednoho měsíce, přijel také do Prahy. Navázal styk s vládními místy, aby spravedlivě slyšel také druhou stranu a navštívil i z českých lidí některé z těch, kteří se kdy národnostním problémem zabývali. Přišel tehdy také k podepsanému. Ptal se na to i ono, zkoumal námítky, které naše stanovisko stavělo proti německé kritice poměrů v republice, kýval i vrtěl hlavou, ale vždycky tak, aby nebylo patrné, komu dává za pravdu. V tom směru byl tento mládenec již zralým anglickým diplomatem. Když pak věděl již tolik, že mohl sklapnout notes, do něhož si zapisoval, co mu bylo řečeno, odmlčel se ještě na chvíli a zamyslel a nato položil podepsanému otázku:

»A myslíte, pane, došlo-li by někdy k tomu, aby se Československo dostalo do válečného konfliktu pro sudetoněmeckou otázku, že Anglie mu půjde ku pomoci?«

Odpověď, které se mu na to dostalo, byla taková, že anglický mladík přes veškerou sebeovládání nedovedl se nepousmáti nad její prostomyslnou naivností. Zněla:

»To ovšem nevím, pane. Vím však, že Anglie — neučiní-li toho — octne se přes to v několika letech s Německem ve válečném konfliktu. Rozhodně to nebude trvat tak dlouho, abyste se vy sám ještě také neoctl v zákopech.« —

Načež následovalo vše, co následovalo. Onen mladý gentleman dnes nepochybně někde válčí a říká si asi, že těch »několik let« byl nakonec jenom rok jediný. Učinil zkušenost,

kteřou musili učinit všichni jeho krajané a kteřou ještě učiní zajisté miliony dalších občanů nejrůznějších zemí na světě. Prožil zážitek, kterého mu bylo nezbytně zapotřebí, aby pochopil, že není propagační fráží, nýbrž že vystihuje jeden ze základních zákonů evropských souvislostí, ne-li souvislostí věčných, tož alespoň bezpečně platících o poměrech, ve kterých žijeme a ve kterých budeme ještě dlouho žít: Jakmile Německo přestoupí hřbety českých pohraničních hor, znamená to, že se dalo na daleký pochod, že se nezastaví někde na Odře a Dunaji, nýbrž že jeho síly se rozlejí k dalekým břehům, kde budou narážet na hráze velmi živých zájmů světových. Možná, ba pravděpodobně tento okamžik vychází ještě dříve, nežli Německo překročilo Šumavu, Krušné hory, Krkonoše. Patrně nastane již v té chvíli, kdy se usadí na Enži a na Moravském poli. Neboť jakmile se to stalo, české hory nejsou už samy o sobě proti tomuto rozlivu hrází dosti pevnou. Ať tak či onak, jisto jest, že Německo, dobude-li Rakouska a Československa, anebo aspoň podařilo-li se mu Československo demobilisovat tím, že mu odňalo jeho přirozenou hranici, činí tak nikoli, aby dobylo těchto území, nýbrž aby se připravilo na veliký rozmach do dalekého světa.

My u nás jsme si toho byli odedávna vědomi. My jsme cítili také již od prvopočátku, že jest životní souvislost mezi námi a Rakouskem a že samostatnost Rakouska vůči Německu jest první závorou před touto záplavou. Nejen nebezpečí, jež hrozí nám, nýbrž ohrožení celého světa se zažehává tím, žádá-li se od Rakouska, aby bylo svébytné. Ostatně, jaká to oběť? Zdá se, že Rakousko ve svém téměř dvouletém již spojení s říší nenalezlo tolik štěstí, aby zapomínalo na minulost. Není pochyby o tom, že Rakousko trpělo. Trpělo hmotně a trpělo také politicky tím, že nenalezalo dosti hlubšího smyslu své nezávislosti. Není pochyby, že svým utrpením byli Rakušané vinni jen částečně, neboť jejich nezávislost byla vyvážena jen zčásti, spíše jen negativně. Nikdo se nestaral o to, aby byl vytvořen širší rámec, ve kterém by se bytostnost Rakouska byla více osvědčila a uplatnila. Nikdo se nestaral dosti účinně o organisaci Podunají. Ale i když tím tehdy Rakousko trpělo, nezdá se, že by dnes bylo blažené. Jeho prospěch a štěstí z připojení pak sotva vzroste, potrvají-li nynější poměry ještě několik let. Spojení s říší přineslo Rakousku zatím jen ztrátu vnitřní svobody a krvavou válku. Nepřinese-li mu v nejbližší době nic lepšího, budou Rakušané od říše prchat. Rakušané budou spařovat své sebeurčení v odpoutání se od říše.

My u nás jsme si byli odedávna vědomi, že jsme hrází proti německé záplavě na východ a jihovýchod, kde však jsou i citlivá místa Západu; a tušili jsme to i o Rakousku, které samo toho necítilo, po případě o tuto úlohu nestálo. My jsme zažívali celou vážnost tohoto vědomí a poznání. My jsme z bezprostřední blízkosti i z vnitřního soužití s německým národem sklízeli denně stále a stále nové prožitky, které nám dokazovaly, že tento lid není takovým mistrem v sebeomezování, aby se vskutku spokojil toliko spojením všech německy mluvících souvislých skupin s říší, ba ani ne zaokrouhlením říšských hranic. Věděli jsme, jaká výbojná síla se tu hromadí a jaká erupce se zde připravuje. Ale tragika naší územní polohy je v tom, že zatím co my již víme a prožíváme, co nás i ostatní svět ohrožuje, tento ostatní svět si toho ještě vědom není. Tento ostatní svět pokládá, až na osvícené ojediné hlavy, otázku naší bezpečnosti jen za věc našich zájmů a nanejvýše ještě za věc nějakých obecných měřítek spravedlnosti a slušnosti, ostatně ne tak zcela nepochybnou, neboť třebaže jest spravedlivé a slušné, aby mezinárodní právní stav nebyl násilně rušen, bylo pro tyto vzdálené uvažovatele otázkou, zdali není stejně slušné a spravedlivé, aby tento stav byl revidován. Lord Runciman pravděpodobně soudil, že pomáhá na svět kousku spravedlivé slušnosti, když doporučoval anglické vládě, aby působila k oddělení Sudet od Československa. Neboť on nevěděl — právě tak jako onen shora zmíněný pětadvacetiletý anglický student — co u nás věděl každý prostý dělník, že totiž zbývající Československo přestává být ochranou před explozí, která nezbytně bude následovat. Anglickým lordům a studentům nedá se ani tak tuze zazlívát, že vždycky nevědí — pokud jde o poměry na tomto našem kousku světa — to, co ví obyčejný český člověk. Neboť český člověk tyto vědomosti má z prožitků, kdežto oni by k tomu měli zapotřebí fantasie a kombinčního úsilí.

Ano, tragika naší polohy jest v tom, že my jsme tak těsně vetknuti do německého národního těla, že nemožou se s ním sžítí a splynouti, přece jen je známe a prožíváme jako nikdo druhý. Že my dávno z této úzké symbiosy s ním známe o něm, co druzí zdaleka ještě nechápou. A když nám teprve vývoj věcí dá za pravdu, když »na naše slova dojde«, když i ostatní svět poznává a prožívá, co my jsme znali a prožili o léta před ním, my jsme již zaplaveni tím příbojem, proti němuž jsme měli být druhými posilováni.

Události z let 1938/1939 znamenají důkaz ad oculos naší the-

se, kterou jsme se snažili — marně snažili! — vštípití ostatnímu světu: že totiž české hory jsou hrází světové bezpečnosti. Důkaz se povedl, pohroma nadešla, svět se proti ní postavil a staví dále, ale protržená hráz jest pod vodou. Snad svět pochopí, že hráz musí být znovu postavena tam, kde stála. Snad pomůže, aby hranice Československa napříště, po přejítí vichřic, byly vedeny opět po hřebenu českých hor. V tomto sledu událostí, který nám tolik dal za pravdu, jest nepochybně náš politický úspěch, utvrzení našeho státního významu. Kdyby Německo, zhltnuvši Rakousko a Sudety, bylo bývalo — řekněme po půl století — spočinulo na tomto úspěchu, možná že by přesvědčivost našeho argumentu byla bývala vyvanula. Příští generaci už by tyto svazky a souvislosti nebyly zjevné a nikdo by ji o nich již nepřesvědčil. Onen anglický studentský návštěvník Prahy z roku 1936 byl by býval patrně zatím vyzrál v rozsáhlého profesora politických věd v Oxfordu a byl by tam svým posluchačům vykládal, že před dvěma, třemi desetiletími někteří příliš egocentriční čeští nacionálové snažili se namluvit světu falešnou thési, že připojení Rakouska a německých okresů českých zemí jest prvním krokem k daleko větší expansi německého Drangu do světa. Tuto thési usvědčil vývoj z nepravdy. Tak by byl říkal ten starý pán, kdyby Německo nebylo bývalo šlo v zápětí po Sudetech na ostatek českých zemí, na Polsko, do konfliktu s Anglií a Francií, a bůhví s kým ještě. Ale Německo právě nemohlo stanouti na těchto zatímních úspěších, protože ony nebyly cílem jeho expanse. Kdyby mu bylo šlo jen o otázku Rakušanů a sudetských Němců, bylo by bývalo pokojným tlakem, beze změny hranic, pro ně získalo takové postavení, že by z nich bylo učinilo orgány svého vlivu v Podunají, platnější, nežli by mu mohly být, připojeny územně k Německu, resignujícím na další výboje. Ale Rakousko a Sudety nebyly pro Německo cílem, nýbrž odrazným můstkem. Zřízení protektorátu pro ně neznamenovalo zaokrouhlení hospodářské hranice, nýbrž rozběh ke lvímu skoku. Ale protože Německo nechtělo jen připojení soukmenovců a zaokrouhlení hranice, protože bylo puženo svou vnitřní dynamikou učinit svůj lví skok, proto onen mladý Angličan nebude vykládat svým posluchačům svoji moudrost tak, jak jsme naznačili, nýbrž až se vrátí z vojny domů, řekne jim, že these o významu českých hor byla správná, že se její ryzost osvědčila ve zkoušce nejmávnější — zkoušce ohněm.

Leč těm z nás, kteří dožijí těch budoucích dnů a kteří si budou moci říci, že jsme takto byli rehabilitováni, ulehne možná

na mysl jiná starost. Řekněme si: měli jsme tedy pravdu a máme nyní na to pečť, že jsme ji měli. Zdalipak to však stačí k tomu, aby napříště, kdykoli bychom se octli v situaci podobné letům 1938/39, naše pravda byla již každému tak zřejmá jako nám? Zdalipak zkušenostmi a zážitky, kterých se nyní dostalo ostatnímu světu, naše exponovaná poloha přestane být polohou tragickou? To jest: zdalipak napříště svět, poučen, vyvodí z jakéhokoli případného příštího ohrožení českých horstev důsledky ihned a bez otálení a ne teprve, až tato hráz jeho zájmů bude opět zaplavena? Za naší krise před rokem nám říkali naši přátelé pro útěchu: Nic si z toho nedělejte, že ztrácíte horskou hranici, aniž jste ji bránili a my s vámi. Neboť i kdybychom ji bránili, i kdybychom válku pro ni vyhráli, nikdy bychom již nebyli s to tuto hranici znovu postavit tak, jak stála až dosud.

Poučí vývoj let 1938/39 naše přátele ve světě i o tom, jak se mýlili, když takto hovořili? Přesvědčí je, že naše stará zemská hranice jest hranicí jejich bezpečnosti? Přejde jim toto poznání do krve a do mozku? Přejde jim do srdce? Bude-li tomu tak, pak touto válkou nejenom naše staré hranice ožijí, pak se také skončí jejich tragika. O tom uvažujme, končíme-li ono osudné dvojročí.

*Leden 1940.*

# Vítězí pravda?

V době, kdy všechno to, več jsme věřili nejenom jako v jedinou životodárnou půdu svého národa, ale také v jediné pravdivý řád lidského vývoje, se zdá hroutití, otázky po smyslu celého toho dění jsou na dosah. Jest jen přirozeno, klademe-li si tyto dny také otázku, zda jest to vskutku pravda, která vždy zvítězila v historii lidstva? Anebo dnešní spád věci vyvrací tuto thesi?

Neostýchejme se přiznati, že právě nyní, nahlížíme-li do knihy dějin, otevírají se před námi ony stránky, ze kterých se zdá, že to byl blud a křivda, jež tehdy nabyly vrchu. Cožpak úspěch Filipa Makedonského nad Řeky, což osud Aztéků, dělení Polska, což naše Bílá hora . . . jakou řadu dějinných případů bychom tu mohli uvést, které by, jak se zdá, spíše dokumentovaly, že vítězí násilí, byť i bylo — ba, jež zpravidla bývá — nespravedlivé a nepravdivé. A že to jest pravda, dobré právo a spravedlnost, jež na vývoj lidstva doplácí.

Toto dilemma bylo již tolikrát promyšleno a prodiskutováno, že vskutku není možno přinést k jeho řešení v této chvíli nic nebývalého, jen onu úzkost chvíle, vývojové soutěsky, jež se dnes tolik zdá nasvědčovati odpůrcům a zlehčovatelům kreda o vítězství pravdy. Jestliže v této chvíli bychom je od sebe odvrhli, možná, že to bude jen pokušení slabosti, neodolatelný tlak bezprostředních skutečností dne, a náš zapudivý postoj možná nestačí budoucím a šťastnějším generacím, aby jej považovaly za svědectví dosti průkazné proti dějinné pravdě. Jestliže však při upřímném rozvážení právě v tomto okamžiku dospějeme k závěru, že víra ve věčné vítězství pravdy v nás neochvějně žije, tož jsme k její přesvědčivé síle patrně přispěli daleko více nežli řečníci, kteří ji hájili v dobách, kdy se nikomu o dnešních zkouškách a pokušeních ani nezdálo.

Co to jest pravda v lidském pokroku? Díváme-li se na dějinný vývoj z bodu, v němž žijeme, nazpátek, není to ani tak

nesnadné poznati, které jeho cesty byly pravé a které byly bludnými zákrutami — ač ovšem spory mezi historiky o význam jednotlivých úseků dějinných nás poučují, že tvárnost dějinné pravdy není tak jednoznačná a zřejmá, ani když ji zkoumáme v minulosti. (Spor o vývojový smysl sv. Václava, husitství, reformace a protireformace v naší historii byl donedávna velmi živý.) Což teprve, máme-li v proudu událostí, které se na nás právě ženou, rozeznati ony, které s sebou nesou otisk ruky Prozířetelnosti a které razí cestu budoucímu pokroku, od těch, které jsou rmutem a kalem, jež dějinnou pravdu zanáší a zakrývá našim zrakům.

Pravdou není ovšem vždycky to, več dnes nebo včera věřilo množství anebo většina lidí. V době propagandy, s níž dnes máme co činiti více, nežli kdykoli jindy a kterou vidíme pracovati daleko častěji masovou sugescí nežli argumenty, vidíme to nejlépe. Ale bylo by stejně nesprávné tvrdit, že pán jest špatný, protože jest špatně obsluhován a že proto propaganda, ať už odpuzující, záludná a násilná, ať inteligentní a schopná, slouží vždy jen lži. Nebylo by správné opakovati starý paradox, že več věří většina, jest falešné, a menšina že má vždycky pravdu. Bylo by také příliš prostoduché tvrditi, že to, co apeluje na moc a násilí, jest vždycky vývojově lživé a špatné, pravda že se prosazuje jen samovolně, že jí není zapotřebí napomáhati silou.

Protože tedy v přítomném toku událostí, v němž se řítí i naše osobní a národní osudy, jest tak nesnadné rozeznati pravdu od lži, proto zajisté nemůžeme vyloučiti, že se v hodnocení toho či onoho faktu, té či oné osobnosti zmýlíme. Mnohdy se také setkáme s pravdou v přestrojení, v jakém bychom ji stěží očekávali. Uvažovali jsme tu kdysi o významu německo-sovětské smlouvy z loňského roku anebo o tom, na čí straně je dějinná pravda ve finsko-ruském konfliktu z minulé zimy. Kdo ví, zda naše rychlé závěry o těchto aktualitách obstojí za dva, za pět roků, tím méně za let padesát? Snad nic nevyvrátí naše poznamenání, že ten či onen jev při těchto událostech, ten či onen postup té či oné osoby nebyl pěkný, slušný, důstojný — ale o tom, zda ony události posloužily prosazování pravdy ve vývoji člověčenstva, mohli jsme se velmi snadno zmýlití.

A tu je právě jádro věci, chceme-li si říci, jak si počínat, hledáme-li pravdu lidského vývoje: musíme rozeznávat mezi podstatnou stránkou její a mezi vnějšnostmi, které ji přečasto zapírají. Pravda není vždy prostá a jednoduchá, díváme-li se na ni zblízka. Co jest to pravda, které patří vítězství? Jest to

věčné prosazování vždy dokonalejšího společenského života v lidstvu. Někdy se k tomuto cíli jde tím, že užší společenský okruh se vyšínuje k vyšší dokonalosti příliš neúnosně pro široké masy, a pak tyto masy jej strhávají mezi sebe, aby se povznesly třeba jen o tisícinu toho stupně, na němž tato elita spočinula před svým pádem, ale povznesou se pak všechny a celé. Pravda jest neustálé zdokonalování lidstva, tu do výše, tu do šíře a oba tyto směry spolu navzájem mnohdy zápolí. To jest podstata dějinné pravdy, jejíž zprostředkovatelé ji ovšem mnohdy zrazují, jako často prostředek pro tu chvíli zdá se samoučelně popíratí cíl, jemuž slouží. Když husité vypalovali kláštery a Švédové za třicetileté války u nás ničili města a vesnice, postižení v nich často nepoznávali nositele dějinné pravdy. Nelišili se tehdy mnoho od plenících křižáků anebo od císařských násilníků. Ale pod zorným úhlem dějinné pravdy přece jen nebyli oba na stejno, a víme, že česká emigrace za třicetileté války dobře rozeznávala mezi oběma...

Jde tedy dnes o to, abychom dovedli, pokud to jest jen v moci člověka, oddělit při hledání pravdy v současnosti podstatné od okamžitého, niternou podstatu pravdy od zevního způsobu, v němž se nám staví. Nesvědomití lháři a zaslepení fanatikové hřeší dnes, jako hřešili vždycky, nejvíce na to, že právě v tomto ohledu bude nás nejnásne možno ošálit. Nedáme se však.

Jsou mezi těmito pokušiteli jedni, kteří nás přemlouvají, abychom se nestarali o otázku, vítězí-li pravda či nikoli, a abychom prostě přijali skutečnost, že vítězí úspěšně, a ti že jsou pány světa. Dějinnou pravdou bude to, co oni světu nadiktují. Jsou pokušitelé druzí, a ti jsou nebezpečnější: ti tvrdí, že dnešní vítězové mají úspěch, protože mají pravdu. A že jejich myšlenka je pravdivá, protože je úspěšná. Ostatně v jádře není mnoho rozdílu mezi oběma těmito podvodníky.

My si však nedáme vzít ani v této době zmatků a kvasu právo a příležitost, abychom se tázali, zda myšlenka okamžitých vítězů jest pravdivá bez ohledu na to, že mají úspěch, a abychom vyslovili pevnou víru, že jejich úspěch a vítězství není trvalé, nemají-li dějinné pravdy na své straně. Jejich úspěch jim bude vyrván z rukou, jsou-li proti ní, ať za rok, za deset roků či později. Ale jsou jistě mezi námi živi ti, kdož dožijí potom alespoň ranních červánků skutečné pravdy.

Tvrdí-li se nám, že dnešní vítězové přinášejí Evropě mír a pokoj, nevěříme tomu ne proto, že je vidíme opatřeny nejstrašnějšími zbraněmi a že obětí jejich náporu byla v prvé

řadě naše svoboda a samostatnost, nýbrž proto, poněvadž jejich myšlenka znamená povznesení jediného jejich národa za současného zotročení všech ostatních, jedněch více, druhých méně. Ale celá Evropa byla by heloty na prospěch německých rytířských mas — jaký to znamená všelidský pokrok? Jakou to přináší novou spravedlnost, lepší nežli byla ona, na jejímž stupni žilo lidstvo až dosud? Tvrdí se nám, že vítězové budoují lidový, demokratický řád proti plutokratické demokracii dosavadní vývojové etapy Evropy. Avšak jaký to lepší řád, jestliže jeho průbojníky v německém národě právě vidíme všechny ony historické třídy sociálního útlaku, junkery, šlechtu, peněžní magnáty, průmyslové vlastníky, nedotčené ve svých společenských posicích a počítající zřejmě s tím, že široké masy německého lidu se odškodní za nedodělanou revoluci na širokých masách druhých národů, až vítězství německé věci octne se pevně a provždycky v jejich rukou?

A protože tedy to ani ono nemůže býti dějinnou pravdou sebe zakuklenější v přechodnou masku lži — proto nevěříme v této chvíli ani na to, že bychom v dnešní situaci měli spatřovati definitivní dějinnou etapu. Nevěříme, čekáme. Čekáme bez ohledu na to, dočkáme-li se. Nedočkáme-li se my, někdo se dočká!

*Červen 1940.*



# Dožijeme?

Prožíváme nyní zajisté nejtěžší zkoušky nervové za této války. Jsou to chvíle, pro něž by bylo těžko najít analogii ve válce minulé. Také tenkrát byla povalena spojenecká fronta — fronta ruská za nedohledných následků, ale tehdy zde byla ještě fronta západní, stále silící a psychologický účinek pádu Ruska byl předem podchycen vstupem Ameriky do války. Dnes však to, co se rozpadlo, jest vlastně jediná fronta proti útočníku. Není fronty druhé a není příznaku, že by se v dohledné budoucnosti k osamocené britské říši přidružil nový spojenec. Naopak Německu se dostalo nového spojence, ač ho nepotřebovalo a snad oň ani tuze nestálo, Italie.

Co bude dále? Vydrží Anglie ve své osamělosti pokračovat v boji? Vydrží, pokusí-li se Německo o přímý útok proti britským ostrovům přes Kanál anebo i když jej snad omezí jen na vzdušnou ofensivu? A podaří-li se Německu invase, povede britská říše dále svoji obranu ze zámoří? Mluvčí anglického národa se tím zapřísahají. Ale jaká všelická zapřísahání jsme již slyšeli v uplynulých měsících, zapřísahání, jež odvanula jako chmýří babího léta. A když i toto zapřísáhnutí bude dodrženo, jakou naději má válka takto rozpředená? Jak dlouho se bude bojovat? Kam se přenesou těžiště bojů a co zatím bude s Evropou? Dobrá, dejme tomu, že by Anglie ustoupila se svými silami za oceán. Což když ji Německo a Italie tam nebudou následovat? Proč by ji tam také následovaly? Ale nebudou si tyto mocnosti z evropského středu zatím moci nerušeně zorganizovat kontinent i ostrovy tak, že jejich ovládnutí zde nebude už ničím ohroženo? Cožpak by je odněkud z Kanady nebo Afriky mohl někdo vážně ohrožovat, zejména dovedou-li Evropě vládnouti lépe, nežli dovedli zatím protektorátu a Polsku?

Optimistický přítel onehdy prohlásil, když jsme spolu analysovali nynější stav: nu dobrá, nastává tedy nové kolo, kdy

budou musit do zápasu vstoupit další rohovníci. Kteří? To je jasné: Amerika a Sovětský svaz. Nu pravda, to by se zdálo celkem logickým a přirozeným důsledkem. Německo, ovládající (s přívěskem Itálie) celou Evropu, ohrožuje nepochybně dnes už bezprostředně tato dvě imperia. Jest to tedy opravdu jasné — pro nás. Jest to ale také jasné pro ně? To jest, tyto mocnosti sice nepochybně vidí stejně jako my, že proti nim roste kolos, se kterým se jim bude utkat. Avšak zdá se jim stejně nevyhnutelným, jako se zdá nám, že k tomuto konfliktu dojde v bezprostřední souvislosti s dnešní mezinárodní krizí, která začala pádem naším, pokračovala pádem Polska a prozatím se skončila pádem Francie? Nebudou mít za to, že by pro ně bylo výhodnější vyčkávat nějaké výhodnější sestavy, nežli jest osnova té situace, jaká tu jest dnes? Nezapomínejme, že v obou těchto říších jest velká část veřejnosti dosud málo uvědoměna o velikosti nebezpečí, v němž se nacházejí. Německo a Itálie učiní pravděpodobně vše, aby je uspaly do uspokojení, v němž by tyto skupiny rády spočinuly, stejně jako před necelými dvěma roky po Mnichově se Německo a Itálie činily seč byly, aby uspaly do podobné apatie celý svět.

A kdyby tomu tak bylo: kdyby opravdu nyní nastala několikaletá caesura; kdyby této válce se nějakým způsobem odtroubilo a nastalo zase několikaleté období prolhaného míru, co bude zatím s námi? V okamžiku, kdy vypukla tato válka, byli jsme, byť sražení, přece jen ještě aktivními účastníky jejího začátku. Byli jsme na samé hranici bojišť i událostí. Byli jsme »aktualitou«, tak jako na př. za první války světové jí byla Belgie nebo Srbsko. Platilo o nás, že jsme nezemřeli, ale spíme. Ale kdyby nyní nastala mírová přestávka, budeme odsunuti do prostoru, který nás všemi směry daleko přesahuje; bude nad námi zasunut náhrobní kámen. A příští konflikt vypukne na území a o otázky, které nás budou bůhvíjak daleky.

Neveselé jsou takové úvahy; těžce nás tisknou k zemi. Ale nejsou to u nás jen optimisté za každou cenu, kteří přes to přese všechno zvedají hlavu z prachu. Nikoli, v každém z nás téměř — nehledě na mizivou menšinu lidí bez víry nebo zrádců — žije jiskra důvěry, že přes všechna tato nebezpečí a chmurné možnosti naše věc mrtva není a mrtva být nemůže. Ne proto, že chceme a musíme věřit, nemáme-li se zalknouti. Nejen proto, že jsme přesvědčeni o svém právu a o tom, že dnešní vítězi pravdu nemají.

Naše víra má svůj dobrý fundament v tom, že víme, že věc,

o kterou se bojuje, není vyřízena. A že, je-li zájem našeho národa a naší svobody spojen s touto věcí, není vyřízen ani on do té doby, dokud boj o ni není dobojován. Jaká jest to věc a jaký jest náš společný zájem vzhledem k ní?

Věc, o kterou se bojuje a bude bojovati dále, jest revoluce čtvrtého stavu. Revoluce nejširších vrstev národů, dělnictva, rolnictva a pracujícího lidu proti vrstvám nepracujících parazitů. Německo a Itálie přes honosivé názvy a hesla vedoucích politických směrů a proudů, přes to, že jejich mluvčí berou tak rádi jméno revoluce nadarmo, nejsou představiteli nové, revoluční Evropy pracujícího lidu. Cožpak jsme neviděli sami na sobě, že celá politická praxe jejich ve všech zemích, kam vstoupili, jest nikoli aby zde odstranili vykořisťovatele, kteří zde již byli, nýbrž aby je jen nahradili a rozhojnili novou parazitní vrstvou. Oni se nezbavili doma svých junkerů a ostatní zahálčivé společnosti, oni by toliko chtěli své pracující lidi, pokud to jde, proměnit v parazity a zahálčivce nad podrobenými heloty. Oni, mluvíce o revoluci, jen opakuji staré, zotročující metody, jenže to činí v masách a jenomže tak jako jiní národové jednali v posledních staletích již jen s t. zv. rasami zaostalými, oni dnes nakládají s národy, kteří v Evropě jim byly soudruhy. Oni neodstraňují otrokáře, nýbrž nanejvýše jen ze svých otroků a libertinů rozmnožují řady otrokářů nad ostatními národy světa.

Ale myšlenka revoluce zotročených proto přece jen ještě nezahynula, jestliže oni jí takto zneužili. Tato myšlenka žije, žije v nás, ale žije i v mladých velkých národech a říších, s nimiž se bude Německu a jeho spojencům v dohledné době ještě měřiti. Tato myšlenka naopak ještě získala ve všech podrobených národech jen nové a nové masy přívrženců. A s vyhlídkami této myšlenky jest spojen také osud naší příští svobody.

My jsme si zakládali již před pádem své republiky na tom, že jsme z oněch národů v Evropě, kde parazitní zahálčivá třída jest v poměru k ostatnímu lidu nejméně početně vlivná a závažná. My jsme patřili mezi národy typicky pracující. Spíše nežli o třídě příživníků dalo se u nás mluvit nanejvýš o řadě jednotlivců toho druhu, kteří nebyli ještě semknuti v pevný útvar, jakým u jiných starších národů byly vládnoucí třídy plutokratů. A i ti jednotlivci byli nyní do značné míry zdecimováni. Příchod nacismu do našich zemí měl do nemalé míry obdobu v pobělohorské persekuci také potud, že nás

zbavil do jisté míry přítěže oné části národní společnosti, která byla dalšímu sociálnímu vývoji národa brzdou.

Tím spíše tedy srostl náš osud celonárodní s všesvětovým osudem pracujícího lidu. A tento osud zdaleka není zpečetěn. Naopak, pro jeho jednání se teprve otvírá opona. Uvědomíme-li si sílu proudu, který zde vzniká a který se teprve probírá na povrch k hladině, budeme s větším klidem a odevzdaností přihlížet k válečným událostem, které nemají významu většího, nežli jsou vlny na hladině, zdvižené a hnané vanutím přeletavého větru. Tyto povrchové vlny se zvedají dnes tak, zítra onak. Dnes náhodou proti nám, budiž. Ale my vyčkáme teprve onoho vlnění, které nastane, až proudy z hloubi ode dna vystoupí ku povrchu. To budou proudy trvalé. Ony utvoří situace na dalekou dobu definitivní. Bude-li náš zájem spřátelen s nimi, není se nám čeho báti. Proniknou nahoru dnes, zítra, za rok či za deset let? To ovšem v této chvíli nevíme. Ale víme, že národ jako celek a zejména národ ve svých nejširších a pro tuto budoucnost nejnadějnějších složkách, jejich příchodu se dočká. Bude více či méně obětí. Dožije onoho příchodu více či méně těch z nás, kteří jsme žili a myslili již před touto válkou o svém národě a kteří žijeme a o něm myslíme dnes. Ale národ jako bytost tu jest a bude. A je-li dobře orientován k budoucnosti, nic se mu nestane.

*Srpen 1940.*

## Copak je to za vojáka?

Jsou tomu dva roky, co napsal Stanislav Yester, jinak tehdejší plukovník gen. štábu Moravec, článek »Účtování a co dále«, při jehož četbě čtenářům Lidových novin šel mráz po zádech. Neboť takový přemet, jaký dovedl autor této úvahy udělat v několika dnech od svého posledního příspěvku do těchže sloupců, v němž ještě dokazoval, jak jest náš odpor pevně fundován, takového přemetu v české publicistice nebylo pamětníka. Desíletí komentoval Moravec v novinách i týdenících naši zahraničně politickou linii se souhlasem, dodával pro ni strategicko-taktické argumenty. Přišel Mnichov a v zápětí od něho slyšíme, že to všecko byla politika »nejriskantnější, nejnákladnější«, že to bylo »hezké, ale velmi nepraktické a nakonec katastrofální«. Že jsme to »dělali mizerně, prabídně« atd. Proč to tedy dělal po desíletí mizerně a prabídně také pan Yester? Pan Moravec rozhodně po tomto svém saltu neposkytoval obraz podobný Moravanům, bojujícím u Hvězdy do posledního dechu. Naopak: zanechal ve čtenáři svého senačního článku spíše dojem bojovníka, který při první šarvátce odhazuje prapor a zbraň a obrací se na útěk. Čtenář si nezbytně položil otázku: kterak to, že člověk tak málo odolný, tak slabých nervů, mohl státi v našich vojenských kruzích na místě tak vynikajícím? Copak je to za vojáka?

Uplynuly dva roky a pan Emanuel Moravec se neodmlčel. Rychle se sebe setřepal svou republikánsko-demokratickou uniformu a pak jsme jej uviděli při díle. Při díle, k němuž jej nikdo nenutil. Pan Moravec mohl po Mnichově klidně ustoupiti do pozadí, jako to učinili mnozí jiní z jeho vrstevníků. On nezastával žádnou funkci, která by jej zavazovala k nové aktivitě za změněných poměrů. Sám se do toho obul, neboť jak nás od té doby nepřestával přesvědčovati — svědomí mu nedá. Byl stoprocentním Šavlem, musí být tedy nyní dvěštopro-

centním Pavlem, aby s dostatek odpykal za to, že vedl národ po dlouhé roky na chybných cestách. Nyní konečně poznal nový směr našeho vývoje, nyní si uvědomil definitivně, v jakém světě a v jaké Evropě jest našemu národu žiti a nyní pochopil, že v tomto světě a v těchto nových poměrech teprve mu bude možno opravdu svobodně prospívati. Desíletí o tom nevěděl, ve třech dnech po Mnichově prohlédl a nyní tedy přednáší a do mikrofonu mluví ze všech sil svého svědomí, neboť se kaje.

O způsobu této kajícínosti jen ještě malou poznámku: on totiž si vymohl právo konati vždy častěji, nyní už týdnůdně v pražském rozhlasu pravidelně přednášky, v nichž tímto nástrojem protektorátní vlády pronášívá často projevy vůči této vládě velmi nepříznivě kritické a kritické také vůči Národnímu souručenství, které jest jakousi rezonanční basí protektorátní vlády Eliášovy. Odkud k této opozici vůči kabinetu, který vládne z důvěry Černína a Berlína, bere najednou tento vojín kuráž? V čem jest jeho posice, že si to může dovolit? Ptáme se a jen se dohadujeme. —

V prvním roce po svém obrácení postavil obrozený Pavel proti zaslepenému Šavlovi tuto hesi: Naše posice není v demokratickém svědomí a lidovém bloku evropském, kterého nebylo a nebude. To žilo jen v našich mylných představách. Zařaditi se musíme do mezinárodní situace dané tím, že Anglie, a pod jejím vlivem Francie, se spojila s Německem a Itálií proti Rusku. Anglie nestrpí spolek dvou kontinentálních velmocí; že by se mohla spojit s Ruskem proti velmocem střední Evropy, jest vyloučeno jak jejím odporem k ruské revoluci, tak jejími zájmy na východě. Tudiž linie »paktu čtyř« — abychom to vyjádřili stručnou formulí — toť, co vyznačuje novou epochu dějinnou od jisté doby a náš omyl a naše vina byla, že jsme si to dávno před Mnichovem neuvědomili, že jsme věřili pořád ještě na lidově demokratickou éru. Mnichov pak nebyl, leč definitivní proniknutí těchto spodních, ale již delší čas opravdu ženoucích proudů nad hladinu mezinárodního dění a teď už nám nezbývá, leč svěřit svou kocábku těmto novým vlnám. Tak to pan Moravec zosnoval a napsal zejména v knize »V úloze mouřenína«, kterou — jak praví v předmluvě — psal od ledna do června 1939. Kniha vyšla sice až v říjnu toho roku, kdy její koncepce už ovšem ležela v hrobě. Neboť v ten čas golfský proud, hnaný myšlenkou »paktu čtyř«, náležel již opět minulosti. Anglie se postavila proti říši a poskytla záruky státům, proti nimž německá poli-

tika namířila své kopí. Říše sjednala smlouvu o neútočení se Sověty a pustila se do války s Polskem. Západ se postavil proti Německu v nové světové konflagraci.

Přes tyto všechny proměny a převraty se Emanuel Moravec přenesl, aniž mrkl okem. Knížku o mouřenínovi vydal »v duchu svatováclavské politiky«. Zatím však v jeho nepokojné a na koncepcie vždy plodné duši zrálo už nové pojetí světového dění, evropského problému a české otázky. Tentokrát je sice nepřinesl na svět s takovým flagelantsvím nad vlastní minulostí, jako to učinil před rokem ve zmíněném článku »Účtování«. Tentokrát naopak učinil všecko, aby se zdálo, že jeho pojetí z podzimku 1939 nestaví jeho loňskou pomnichovskou koncepci z podzimku 1938 na hlavu. Nicméně však, ačkoliv tak nepraví, přece jen jeho módní zorný úhel se změnil stoprocentně. Neboť, měl-li pan Moravec nadále psát a mluvit do rozhlasu, mohl tak učiniti jen za předpokladu, že bude vynalézat argumenty pro to, co sub specie jeho úvah z uplynulého roku zdálo se takřka perversním: pro německo-sovětskou spolupráci, již říše vystřídala účast na protisovětské linii »paktu čtyř«. Moravec, jaký už je, nejenom že to svedl rychle a pohotově. On jako vždycky i tentokrát spěchal podtrhnouti, že nový kurs neznamená jen dočasnou taktickou změnu, nýbrž že to jest ona definitivní kolej, na kterou vývoj civilisovaného lidstva jest jednou provždy nastartován.

Tato nová kolej má ovšem zase novou myšlenku a Emanuel Moravec nám ji od podzimku 1939 neustává hlásati. Je to myšlenka »revoluce mladých národů«. Německo, Itálie a Sověty jsou mladí národové, kteří otevírají lidstvu nový svět. Sestavuje se nový vlak, pospěšme si, abychom v něm našli pro český národ dobré místo u okna. »Dohoda německo-ruská je základním kamenem ve stavbě nové Evropy... Co posloužilo Německu a národům Sovětského svazu, musí posloužit také národu českému. Mluvím tu rok o potřebě spolupráce Čechů s Němci. S těmi Němci, kteří se dohodli s Rusy. Chci, abychom se řídili v poměru k Němcům podle Rusů... Český národ bude prostředníkem společné věci nové Evropy na východ a jihovýchod. Co by zítra hledal na západě, nevím.« (24. VIII. 1940. Ve službách Nové Evropy.)

Revoluce mladých národů proti západním plutokratům, skomírajícím, neplodným, stařeckým. České poslání směrem k východu. Sbohem, západe! — Nezdá se vám, že tato hesla jsou hodně daleko od svatováclavství? S Němci jdeme, protože

jdou s nimi Rusové a protože Němci spolu s Rusy přinášejí nový svět.

Nakonec jest v tomto novém postoji stejně sebevědomý a bohorovný, jako byl v obou předcházejících. Jest to chlapík podivuhodný. Nejpozoruhodnější na něm jest, jak po každém přemetu dovede se okamžitě tak samozřejmě a pevně postavit, jako by tak stál od stvoření světa. To jest přednost všech akrobatů. Jen mu řekněte, že se třebas mylí. Že, co dnes hlásá jako věčnou pravdu, může zítra třebas zrovna tak vzít za své, jako to, co hlásal včera. Zachechtá se nad vámi, zesměšní vás, bude spínat ruce nad vaši hloupostí, nad tím, že patříte do »sorty lidí, kteří nemají odvahu něco dělat chlapsky«. (9. VI. 1940 — Ve službách Nové Evropy.) Že jste »špinavou plisní na dobrém víně«. On ovšem má odvahu dělat své přemety opravdu »chlapsky«. Jeho víno je čisté, třebas každou chvíli jinak namíchané.

Náš akrobat jest také stejně bleskurychlým umělcem v převlékání. Jsou tomu dva roky, co ve svém »Účtování« zaměnil — šup, šup — uniformu demokratického plukovníka za kroj fašistický, v němž kázal, že Evropa jde za dohody západu s Německem a Itálií proti východu — Sovětům. Jest tomu rok, co — šup, šup — oblékl ruské roucho revolucionáře a hlásal nastolení kursu proti západním plutokratům.

Jak dlouho setrvá v tomto převleku? Kdy bude nové šup, šup a jaký bude nový střih jeho úboru? Nám, ubohým zženštilcům, postrádajícím chlapské odvahy, kteří nemáme jeho fantasi ani jeho šatnu, není — pravda — lehké si představití Moravcův článek nebo přednášku v rozhlasu, jimiž by se přehoupl na př. přes situaci, kdyby mezi Německem a Sovětským svazem nastala roztržka. Pan Moravec nám dnes ovšem tvrdí, že »tito dva obři, Německo a Rusko, jsou o sebe trvale opřeni«, že mezi nimi nejsou, a nebudou žádné spory. (31. VII. 1940. Ve službách Nové Evropy.) Ale kdyby přese všechno jeho ujišťování k nějaké podobné změně situace přece jen došlo, nemějme obavy. Tento akrobat provede svůj přemet zase se vši dokonalostí. Provede jej a postaví se do pevného postoje zase tak »chlapsky«, jako by v něm byl býval stál od stvoření světa. A jeho úbor, v jakém se nám pak objeví, bude mu zase padnout jako ulitý.

Říjen 1940.

# Naše unie s Polskem?

V poslední době vyskytl se mezi námi nejeden advokát myšlenky, aby byla po této válce založena československo-polská unie. Myšlenka se nevyslovuje příliš konkrétně, a kdykoli se s ní setkáme, má kolem hlavy svatozář z přemnohých otazníků. Unie mezinárodní, něco jako byla Malá dohoda? Unie hospodářská a především celní? Unie státoprávní, asi jako bylo Švédsko a Norsko před rozpadnutím? Ale ovšem ta obtíž vybudovat obdobnou unii ze dvou republik. Chceme ji my? Chtějí ji Poláci? Či ji chce někdo třetí, který se na nás tuze neohlíží, nutí nás do toho, a k jakému asi cíli?

Víme toho, my zde doma — pravda — málo, aby naše řeč mohla býti ano-ano, ne-ne. Proto také sotva kdo z nás bude mít odvahu už dnes říci k takovému námětu své definitivní slovo. Ale, kdybychom se k němu směli vyjádřiti zatímně, s výhradou lepšího poučení, dopadl by náš plebiscit patrně velikou většinou negativně. Kromě našich bývalých vojáků, u nichž panuje jakási matná představa, že bychom si na podzim 1938 byli bývali mohli více troufati, kdybychom byli měli v zádech Polsko přátelské a že bychom byli bývali možná v nastalém konfliktu odolali, kdybychom mohli počítat na polské spojení. Také snad jsou u nás určité kruhy konfesní, kapitálové, část naší šlechty, které by se myšlenka co nejúžšího semknutí s poválečným Polskem nemála zamlouvala. Ale prostý náš člověk z ulice se pro ni nerozehřeje. Nanejvýš si řekne: hladovému i kyselému jablku jest soustem. Rozhodně však se mu z vyhlídky na takové sousto nesbíhají sliny v ústech. Rozhodně se mu nerozproudí krev v žilách nadšením. Ano, řekne si: vše spíše, nežli dnešní stav. A není-li jiné cesty k zítřku, není-li pro zítřek bezpečnější garancie nežli tato, tož tedy sem s unií. Ale, lidé, kteří do toho vidíte a kteří s tím máte co činit, změňte ne dvakrát, nýbrž stokrát, nežli říznete. Můžete-li ještě chvílku počkat, raději počkejte. My

prostí lidé v Čechách a na Moravě cítíme nějak v kloubech, že tohleto není to pravé. Nějak se nám to nelíbí.

Především máme své nejčerstvější zkušenosti. Žádný z našich sousedů na podzim 1938 s námi nejednal tak shylockovsky, jako tehdejší polská vláda. I ten Berlín, i Budapešť udržovaly jakés takés formy; ale z Varšavy nám položili na krk nůž nejbezohledněji. Nu dobrá, řekněme si, že to byl tehdy pan plukovník Beck, že to nebyl polský lid. Ale máme záruku, že polská tragedie změnila polský lid, jeho sociální a politickou strukturu tak, že je vyloučeno, aby si pozitíí nenastolil opět vládu nějakého takového plukovníka? Ostatně naše zkušenosti o dvě desetiletí starší, z let 1918-19, které jsme tehdy učinili s jinými polskými vládami za krise těšínské, nebyly také tuze jiné. Nejde o to, že Poláci vůči nám uplatňovali určité požadavky, jde však o to, jak je uplatňovali.

Řeknete mi, advokáti unie, že se nedostaneme nikam s místa, budeme-li se takto patlat v minulosti. Tedy dobrá, zapomeňme na minulost a myslíme jen na budoucnost! V jak růžové perspektivě se nám jeví námět československo-polské unie potom?

Základním faktem pro budoucnost zůstává, že Poláci jsou národ téměř dvakrát tak početný jako jsme my, ale málokterý Polák nám přistoupí na tuto matematickou formuli, neboť především jen ti nejstřízlivější z nich uznají, že jich před válkou bylo jen osmnáct milionů; za druhé pak jen ti nejrozšafnější přiznali, že otázka česko-slovenské národní jednoty jest naše vnitřní věc, do které jim nic není. Daleko větší část polské veřejnosti začne proti nám hrát kartou našich neshod mezi Prahou a Bratislavou, bude tvrdit, že 7—8 milionů Čechů, s nimiž Slováci nemají nic společného, neznamena pro ně početně rovnocenného partnera; budou hledat mezi Slováky ty, jimž by mohli dělat protektory a vždy jich najdou nemalou hrstku. Slovem: bude s nimi těžká řeč, že jsme oba, my i oni, národově střední velikosti. Ani malí, ani velcí.

Dále, i když zanecháme všech reminiscencí, i když se díváme jen kupředu: jak máme eliminovat ten zcela různý styl národního života u obou našich národů, aby nerušil společné unie? Poláci jsou národ sociálně konservativní, my sociálně evoluční. My jsme přesvědčeni, že jsme se svým sociálním pokrokem o dobrý kus před nimi, a nebudeme smět to dát na jevo, nebudeme-li chtít ohrozit společnou basi. Oni však jsou ve velké většině své vedoucí vrstvy přesvědčeni o tom, že my jsme revoluční, nespolehlivá cháska, kterou jest lépe mít dále

od těla, aby se od ní nenakazili jejich vlastní chlopi. Naše demokracie jest pro velkou část polského vedení cosi jako čeledník pro pány šlechtice. Nic pak zatím nenavědčuje tomu, že toto vedení se v jádře nějak podstatně změnilo.

A dále ještě toto: unie znamená více, nežli jen strategicko-taktické dorozumění o určité budoucí situaci. Unie znamená jednotu pro všechny budoucí situace, pro mír i válku; znamená přizpůsobit a organisovat svůj státní život, své hospodářství a kulturu, ode dne ke dni tak, aby v případě nějakého budoucího konfliktu všechny síly unie byly co nejlépe připraveny pro společné zápolení obou za jednoho a jednoho za oba. Znamená osudové společenství, z něhož není vyhnutí zejména tehdy, dojde-li k nejosudnějším okamžikům společného života. Lze si těžko představit takové tuhé spoutání dvou národů, aniž je kromě smluvních instrumentů a společných orgánů nepoutá cosi hlubšího, ať už ideové spříznění, ať geopolitická jednota. Než ohlédneme se ještě jednou a důkladněji po sobě a kolem sebe: jest mezi námi a polským národem něco tak úzce společného, co by nebylo společné žádným jiným národům světa nežli nám oběma? Prožívali jsme někdy společně nějakou etapu, která by byla oběma národům nedílnou kapitolou jejich dějin a na níž by se nebyl podílel někdo třetí? Kde byli Poláci, když my jsme dělali husitskou revoluci? Kde byli za naší Bílé hory? Kde jsme byli my, když oni revoltovali? — Anebo tvoří alespoň naše země hospodářskou jednotu a jsou v ní soběstačné? Mohou, odkázány samy na sebe, odolati svému okolí?

Posléze pak: jak je to s našimi národními osudy, jak se každý z obou národů na ně dívá? Náš národní osud je do dohledné budoucnosti určován otázkou, zdali odoláme nebezpečí, které nám ukládají naši sousedé němečtí. Dneska jsou mezi námi lidé, kteří vyvracejí Palackého, jestliže tvrdil, že naše historie byla vždycky obranným bojem proti německému. Co bylo, bylo. Snad opravdu za sv. Václava, ani před Bílou horou, ani po ní nás neohrožovala germanisace ze všeho nejvíce. Snad jsme ušli větším Scyllám, jestliže nás německá Charybda kousek spolkla. Ale nikdo upřímný a uvážlivý si přece nebude po zkušenostech minulého století a zvláště posledních roků ve svém srdci zahávat, že pro budoucnost opravdu vydatná obrana proti německému jest naší existenční národní otázkou. Německo se na nás dívá jako na nestrávené těžké sousto ve svém nemocném žaludku a při jeho dnešní posici a ambicích jest to pro ně jedině správný postoj vůči

nám. Všechno ostatní a jiné, co se o tom tvrdí, jest šmink, tarnování, faleš, ať to tvrdí německá politika, historie, nebo čeští pisálkové. Nuže, musíme dělat všechno možné, abychom obstáli na pokraji této propasti, a semknutí s Poláky jest jistě taková obranná reakce s naší strany, i když zatím nevíme, zda je to reakce postačující. Přitom Poláci jsou, pravda, ohroženi stejným nebezpečím jako my, a v tom by byla tedy jakási totožnost zájmů, odůvodňující naši unii. Události z let 1938 a 1939 je poučily, že jejich ohrožení není také o mnoho menší nežli naše. Jenomže — a v tom jest největší obtíž — Poláci stále ještě nejsou subjektivně přesvědčeni o tomto objektivním faktu. To jest, zatím co celý náš boj o národní život se soustřeďuje na ohrožení ze západu, Poláci se stále ještě nemohou vyvázat z představy, že oni jsou ohrožováni nebezpečím dvojím: ze západu i z východu. A nedovedou se rozhodnout, které z obou jest pro ně větší. A v tomto jejich dilemmatu (jehož odůvodněnost ovšem nesluší posuzovati nám, ale jehož existence se nás těžce dotýká) jest právě největší překážka všech snah o československo-polskou unii. Představme si, že až by někdy příště se vlna německé expanse na východ opět jednou zvedla tak, jako se zvedá nyní, anebo ještě výše, že by polský lid opět tu stál nerozhodně a s obavami, že za cenu společné hradby, kterou postaví pak s námi proti této vlně, bude musit na východě vyvodit důsledky, které se mu budou zdáti po případě obětí větší nežli ty, které přináší v boji o svou západní hranici. Anebo si představme, že by se polský lid cítil někdy ohrožen z východu více nežli ze západu a žádal na nás ve jménu společné unie, abychom mu pomohli proti tomuto východnímu nebezpečí vlastní krví a statky. Do jakých konfliktů a katastrof bychom takto mohli dospěti pro zájmy, o nichž bychom marně svému lidu dokazovali, že to jsou zájmy jeho vlastní.

Krátce a dobře: Proč se mluví o unii, když by stačila dohoda o spojené ochraně proti společnému nebezpečí a o příznivé neutralitě v každém jiném případě? *Listopad 1940.*

## Dělení světa.

Na konci roku bývá vyúčtování. Na konci letošního roku naše vyúčtování s událostmi je neveselé, třebaže zase úzkost, jaká nás svírala letos v létě, se již z mnoha důvodů velmi polepšila. Opět se díváme s důvěrou do budoucnosti, byť s důvěrou daleko střízlivější nežli před rokem. Tehdy většina z nás si představovala, že utkání Německa se západem bude oním osudným obratem, který — ne-li zakončí vítězný pochod nacismu, alespoň jej stabilisuje na dobu, dokud se nové síly ke spojencům nepřidruží. Ale západní kontinent neobstál v tomto boji o mnoho lépe nežli Polsko a jeho rychlý pád nacism a všechny jeho příbuzné směry v lidstvu jen utužil. V létě jsme byli zcela vydáni deprimujícímu dojmu z této porážky demokracií — třebaže jsme nemohli uvěřit, že vítězství nacionalistických režimů jest konečná forma světové reorganizace pro naše století; třebaže jsme naopak byli přesvědčeni, že vývoj je rozloží, aby lidstvo se mohlo opět sejít ve společném pokroku, přece jen jsme pozbyli jistoty, že se tak nutně stane již nyní, v průběhu této války; a pokud jde zejména o náš národ, příznějme se, že mnozí z nás se zachvěli obavou, zda odklad a okliky, jež v tomto procesu snad nastanou, jej nepostihnou tak těžce, jako — dejme tomu — pohroma před třemi stoletími.

Nuže, tato úzkost tedy s nás nyní opadá. Odolnost britských ostrovů, presidentská volba ve Spojených státech ukazují, že nejsme u konce, nýbrž teprve u pravého začátku této války. Troufalo-li si malé Řecko zvednout rukavici, kterou mu vhodila Itálie, jest to dokladem, že svět zdaleka ještě není demoralisován událostmi letošního léta. A tak tedy věříme opět, nezoufáme, třebaže naše víra potřebuje nyní hlubšího dechu a opravdovějšího umění čekat, nežli tomu bylo před rokem.

Fakt, z něhož však čerpáme nejvíce nadějí pro budoucnost, jest, jak o letošním podzimku nacionalistické režimy provedly

důkaz neschopnosti rozdělit a zorganizovat svět. Pakt tří mocností, uzavřený mezi Německem, Itálií a Japonskem koncem září, k němuž pak přistoupily postupně některé malé středoevropské státy, jest onou zkouškou, při níž se tyto mocnosti diskvalifikovaly před celým světem pro veliký úkol. Smlouva prohlásila, že Německo a Itálie má vedoucí postavení při budování nového pořádku v Evropě, Japonsko při organizaci velkoasijského prostoru. Naslouchal jsem tehdy úřednímu textu smlouvy, když byl vysílán rozhlasem, v malé venkovské hospůdce, kde se v podvečer sešlo několik dělníků z blízkých lomů. Po přečtení hořejších klausulí zvolal jeden z nich: »A co Rusko?« — A v tomto jeho zvolání se projevil, oč je prostý rozum českého lamače kamení dále nežli důvtip a rozhled vedoucích státníků nacionalistických mocností. Pravda sice jest, že úmluva tří mocností předesílá, že se nedotýká vztahů, které dnes má každá ze tří smluvních stran vůči Sovětskému svazu. Ale tuto vodu nikdo neuvede v soulad s ohněm vlastního obsahu paktu. Skutečností zůstává, že Rusko, jež zaujímá půl Evropy a aspoň čtvrtinu Asie, jest vyloučeno z vedoucího postavení jak v Evropě tak v Asii. To znamená, že buďto Rusko nebylo k účasti na paktu přizváno, anebo byvši přizváno, k němu nepřistoupilo. Ať tak či onak znamená jeho nepřítomnost zjevnou trhlinu v samém základu paktu, kterou nemůže zakrýti komentář moskevské »Pravdy«, praví-li, že pakt není pro SSSR překvapením, protože německá vláda Moskvu o něm před podepsáním informovala. Naopak stalo-li se tak a zůstalo-li Rusko přes to mimo pakt, jest věc tím povážlivější.

Kdyby mocnosti paktu tři měly onoho vůdčího postavení ve světě, jež si v něm vymínají, opravdu dosáhnouti a utvrditi, potřebovaly by k tomu aktivní spolupráce Ruska. Tak na př. vláda Německa a Itálie nad evropským kontinentem není možná, neposkytne-li jim Sovětský svaz možnosti hospodářské exploitace evropského východu. Bez volné ruky v tomto směru Německo nenahání strachu světovému západu, zvláště Velké Británii a Americe. Pro strach z německé nadvlády nad evropským východem, nikoli z lásky k Rusku anebo ze zvláštního zaujetí proti nespravedlnostem jejich ustanovení, donutili spojenci v r. 1919 Německo, aby se výslovně vzdalo smlouvy brest-litevské, ačkoli Rusko nebylo mezi stranami uzavírajícími versailleský mír. Jen tedy jako vládce nad ruskými rovínami, průmyslem a kavkazským petrolejem může Německo a jeho přívěsek Itálie — pokud o ni jde — naplniti skutečností

literu paktu tří mocností. A nyní si řekněme: lze si představit, že by Sovětský svaz dobrovolně vydal mocnostem Osy ze svých hodnot všechno to, čeho potřebují? Lze si představit, že Rusko je dnes tak slábo, jako bylo v roce 1918, kdy musilo přijmouti z německé ruky každý status, který se mu nabízel? A kdyby si Německo s Itálií musily vymáhat na Sovětském svazu tyto koncese se zbraní v ruce, tu — ať se již Rusko za takového konfliktu ukáže slabším nebo silnějším — tolik jest jisto, že pak bychom měli německý program vojenských akcí pro příští rok dán; že by německé zbraně byly v roce 1941 zaměstnány hlavně na východě a západu by byl tedy poskytnut onen oddech, jehož nutně potřebuje, aby se mohl znovu pustiti do zápasu.

Listopadové jednání ruské delegace s Molotovem v čele zůstává ovšem zahaleno rouškou tajemství, komuniké, pravící, že »výměna názorů dala se v ovzduší vzájemné důvěry a vedla k oboustranné dohodě ve všech důležitých otázkách« jest příliš otřelou frází, nežli abychom z něho mohli vyvoditi, že se Německu a Itálii dostalo od Sovětského svazu oněch ústupků, kterých potřebují, aby — posíleny hospodářskými posicemi na východě, zaručenými též mocensky proti jakémukoli překvapení — mohly hned z jara příštího roku vésti rozhodnou ránu proti Velké Británii.

Slovem: rozdělení světa, k němuž na podzim letošního roku přistoupily mocnosti paktu tří, jest stále ještě na papíře. Jest to program, o nějž rozhodný boj teprve bude musit být sveden. A to silami nepochybně většími, nežli jaké Německo, Itálie a Japonsko až dosud vynaložily. *Prosinec 1940.*

## Naše přirozená pokrokovost.

Jeden vtipný socialistický politik v prvních letech naší republiky nazval českou inteligenci »ideologickými zajatci buržoasie«. Tato vinětka nebyla naprosto nevlídná pro české vzdělanectvo, neboť v té době mluvilo se s ním a o něm výrazy mnohem nepříznivějšími. Hlavní věc však jest, že tento výrok byl hodně případný a vyjadřoval soud, který nad vývojem schopností této, v našem národě tak důležité skupiny, nelámá hole. Kdo jest zajatcem, jest především do značné míry spíše obětí nežli vinníkem. Kdo jest zajatcem myšlenkovým, může býti přesvědčen, převychován z brzdy v motor pokroku, neboť jeho konservativní a nedůvěřivý postoj k společenskému přerodu jest u něho dán ideovým omylem, ježž musí v sobě překonat, nikoli společenskou funkcí, s níž stojí a padá. Slova socialistického politika byla tedy jakýmsi apelem pro české vzdělanectvo. Chcete-li: tedy jakýmsi ultimatem.

Dlužno říci, že nemalá část inteligence opravdu se vybavovala z onoho »ideologického zajetí«. Proto nemohlo u nás vzniknout nikdy tak silné fašistické hnutí, jako na př. v Německu, Itálii, ale také ve státech vítězných z první války: Polsku, Rumunsku. Demokratičtí obhájci fašistických zemí totiž často tvrdívají, že fašism vznikl jako reakce na strohý způsob, jímž pařížský mír nakládal s poraženými, anebo s těmi vítězi, jimž se dostalo z kořisti malého podílu. To tedy není pravda. Fašism jest reakcí národů sociálně reakčně založených na fakt postupující sociální revoluce.

Kdyby česká inteligence byla bývala tak úzkou šichtou a tak příliš se ztotožňovala s vrstvami sociální reakce, junkerstvím, vyšším středním stavem, velkým peněžním kapitálem, jako tomu bylo jinde, byli bychom u nás bývali měli stejný fašism jako jinde. Není-li to však pozoruhodné, že zatím co v celém našem okolí se sémě fašistické tak bujně ujalo, u nás proň půdy nebylo? Není-li to dokladem toho, že náš národ a zvláště



těž jeho vzdělanectvo jest daleko pokrokovější, nežli jak tomu jest u těchto sousedů?

Nehledě na tento výsledek našeho politického vývoje za republiky, ten fakt jakési přirozené pokrokovosti českého vzdělanectva si můžeme do jisté míry ověřit každý sám na sobě. Především náš původ: to je známá a často opakovaná věc, že devadesát procent českého vzdělanectva má proletářské rodiče či aspoň prarodiče — jestliže pojem proletáře nevykládáme příliš úzce a rozumíme-li jím každého, kdo žije z ruky do úst. Ale nejen původ, také způsob života našeho inteligenta nasvědčoval tomu, že jest s to býti spíše pozitivní silou sociálního převratu nežli hradbou proti němu. Český průměrný inteligent byl člověkem práce. Nejen on, ale i jeho žena pracovala, a musila pracovat ať doma, ať mimo dům. Neméně tak dospělé děti. Ze členů jeho rodiny nikdo nemohl očekávat, že mu bude zanechán majetek, který by mu zaručil bezpracnou existenci. Okruh tak zvané zahálčivé vrstvy, který u jiných národů je dosti značný, takže na př. z jejího života čerpá jejich literatura nejvíce a nejzajímavější látky, byl v českém společenském životě pranepatrný, pro české umění neposkytoval valných podnětů, česká kultura necítila mnoho potřeby se jím zabývat, byl jí cizí. Bylo by možno tuto věc ilustrovat tisíci příklady. Na př. stereotypní případ ze života českého a německého úředníka stejné hodnosti a obdobné působnosti, kteří v úřadě byli celkem na stejné úrovni, ale jejichž rodiny patřily zcela odlišným společenským vrstvám a žily zcela rozdílným životním stylem. Nebo — ani to dnes nesmíme zapomínat — sociální profil německého a českého vyššího duchovního hodnostáře, universitního profesora atd. Jaký to rozdílný obraz s hlediska »lidovosti«.

Bylo-li a je-li tomu tak, netvrdím, že české vzdělanectvo bylo na tuto svoji lidovost pyšno, že ji všichni čeští intelektuálové považovali za žádoucí ctnost, za zvláště výhodnou kvalifikaci pro svoji účast na dalším společenském vývoji národa. Ba mnozí zajisté se za ni styděli, mnozí vzdělancům jiných národů záviděli jejich starobylé, tradiční a bohaté sociální pozadí, původ vedoucí až někam do středověkých hradů a zámků. Velká část očekávala svůj budoucí sociální vzestup svých rodin spíše od individuálních náhod, bohatých a rodových sňatků, kariér ve službách sociální reakce a nechápala souvislosti svých osudů s obecným sociálním vzestupem širokých mas. Ano, to právě bylo ono »ideologické zajetí«, které jí bylo vytýkáno. Avšak tento neprozřetelný pohled, tento

optický klam přemnohých českých vzdělanců přece jen nic neměnil na holé a nezvratné objektivní sociální skutečnosti: že i oni jsou, ač třeba býti nechtějí, na straně sociálního pokroku, ať se tomu třebas brání. Ovšemže pasažér, který sedí ve správně jedoucí lodici, ale omylem z ní chce vyskočiti, se vystavuje nebezpečí, že se při nejmenším napolyká hodně vody. Jenomže, pokud tak neučinil, pokud nevyskočil, jest vždycky ještě naděje, že jej bude možno přemluvití a přesvědčiti, aby důvěřoval směru, kterým je unášen, že cíl, k němuž spěje, bude i jemu ku prospěchu, uchopí-li se spolu s ostatními vesla, namísto aby sebou vrtěl a ohrožoval stabilitu člunu. \*

Nevím ještě, co nám chystá nejbližší budoucnost, ať jde o náš národ, o tyto země, o Evropu a o společenské vypořádání. Věříme jen v pokrok v tom směru, že všude stále širší společenské vrstvy přijdou k platnosti. Je-li tomu tak, potom se šance oné skupiny v našem národě, kterou zveme vzdělanectvem, nijak nepohorší, ať se stane cokoli, neboť nic nenasvědčuje tomu, že by byla lidu vzdalována. Se strany okupantů se sice činí denně pokusy mezi českou inteligencí a masou českého lidu vykopat příkop nenávisti, ale tento pokus se děje prostředky zcela nezpůsobilými. Aby měl úspěch, musil by okupant českou inteligenci na jedné straně kompromitovat svou přízní, na druhé straně ji zbavovat jejího, proletariátu blízkého charakteru. Činí však v tom i onom ohledu pravý opak. Lze tudíž proto doufat, že — vyřídí-li si to česká inteligence jednou s jednotlivými případy, které jí v této době neposloužily ke cti, ale které jsou přece jen zjevny příliš ojedinělými, nežli aby převážily onu tíhu obětí a zkušeností z persekuce, kterou naše vzdělanectvo prodělává s ostatním národem — bude po této dějinné epizodě ještě bližší široké národní mase, ještě zralejší pro spolupráci na sociálním pokroku; že vyjde z této zkoušky zcela osvobozeno od onoho ideologického zajetí, v němž do značné míry za republiky pořád ještě žilo.

Leden 1941.

## Záleží na tom, jak si vedeme?

Jeden z dnešních politických mudrců, o jichž věhlasu nikdo nevěděl před tím, nežli na nás přikvačilo naše národní neštěstí, a který po přejití vichřic se ovšem zase ukáže jen splasklou nulou, prohlásil onehdy — zajisté jen »v kroužku důvěry nejhodnějších«:

»Nejsme blázni, abychom nosili kůži zadarmo na trh a káše na heroická gesta. Národ musí žít a je-li mu to zdrávo, bude dnes hajlovat a zvedat pravici, jako včera křičel nadzdar. A pozitíří možná bude zvedat pěst a zpívat internacionálu. Nikdo ať nám nepovídá, že náš budoucí osud bude zařízen podle toho, jestli dnes zvedáme ruce k arijskému pozdravu, či zdali je máme v kapse zataté anebo dokonce zda v nich svíráme kudlu. Náš budoucí osud záleží na tom, jak se budeme hodit do krámu vítězům. Budou-li nás k něčemu potřebovat, dají nám věno bohaté. Budeme-li jim lhostejni, odkopnou nás, a budeme-li jim překážet, spolknou nás. Při čemž je nadto ještě mrzuté, že my dnes nevíme, kdo tím vítězem bude. A proto platí: slabí se ohnou podle větru. Žádný rozumný člověk jim to v budoucnosti nebude zazlívát, jestliže s nimi bude kalkulovat.« — A pak ještě povídal něco o »šťastném chování« Poláků za první světové války, kteří začali bojovat beze studu na straně ústředních mocností, aby si v pravé chvíli našli příležitost a záminku přejít na druhou stranu. A nikomu nebyla první germanofilská etapa pana Pilsudského na závadu, aby Polsko bylo po válce tak štědře dotováno, že se mu z toho hlava zatočila, a to jen proto, poněvadž je spojenci pokládali za důležitou baštu proti Sovětům. —

Tak jako se nikdy nepodaří diskuse mezi dvěma lidmi, z nichž jeden mluví španělsky a nerozumí žádnému jinému jazyku, a druhý je na tom stejně, řekněme, s dánštinou, tak bychom také těžko takového oportunistu, jakým je náš citovaný mudrc, přesvědčovali argumenty národní morálky: že

přece jen má jiné vědomí vlastní důstojnosti národ, který spolu pomáhal přátelům a postavil se svým vrahům, nežli takový, který spoléhá jen na konjunkturu. »Co to jest vědomí důstojnosti?« zeptal by se nás onen muž cynicky. — Již snad trochu více by doslýchal, kdybychom mu řekli: náhodou jste citoval případ, který zrovna pro vás nesvědčí. Poláci po první velké válce, pravda, obdrželi od vítězů rozhrěšení, které nebylo v žádném poměru k jejich válečným zásluhám o věc spojenců. Není však právě tím vysvětlitelné, že toto své bohaté věno tak rychle ztratili, jakmile nastala zkouška krve a když byli odkázáni především jen na sebe? Byli by se tak rychle zhroutili, kdyby byli bývali bránili jen to, co si vskutku zasloužili svými oběťmi a úsilím anebo alespoň svým utrpením v onom prvním válečném čtyřletí? Na tuto námitku náš mudrc snad bude již lépe slyšet, ale nepochybně i tu mávne velkopansky rukou a odsekne: »Nesmysl! Kdyby Západ byl býval v roce 1939 lépe připraven, nežli byl, byli by Poláci zachovali snadno své versaillské dědictví, protože by si nikdo nebyl troufal jim na ně sáhnout. Jelikož ale Západ byl připraven šlendriánsky, Polsko musilo doplatit na svůj konflikt s říší, a bylo by doplatilo neméně, ať by je byli před 20 lety vybavili třeba jen hranicemi ryze národně polskými, bez východní Haliče, Bílé Rusi a bez Gdanska.« —

Tak tedy máme ještě jeden argument proti konjunkturálnímu veleduchu, a ten je pro nás rozhodný, ať už naň učiní dojem či nikoli. Předeseíláme ovšem, že mu nemíníme usnadňovat jeho posici v diskusi tím, že bychom mu nechali volnost ztožňovat dvě věci, které k sobě naprosto nepatří. Náš pan X hájí politiku přísluhování zlu tím, že ji staví do jedné linie s politikou neprorážející zeď hlavou. Že není dobrou službou národu postavit se proti kulometům s holýma rukama, třímajícima snad nanejvýš vlajku odboje, o tom nemusí tento pán poučovat národ Havlíčkův a Masarykův. (Je to teď v módě, že dnešní straky přilétající z přítmi na dějiště událostí křičí, že přinášejí na trh něco nebývalého, a přitom to, s čím přicházejí, jsou jen střípky zděděných osvědčených — bohužel však rozbitých — křišťálů.) Ale něco jiného nežli tato samozřejmá moudrost jest, jestliže se nám dnes doporučuje, abychom zapomenuli na vše, čím jsme byli, co nám propůjčovalo charakter; abychom se přizpůsobili nejenom vnějškem, nýbrž i celou svou duší svému okolí; abychom zapřeli, že jsme kdy měli vlastní národní bytost, abychom všechno to, co bylo tradicí našeho života, prohlásili za čirý vzduch. Abychom se sami

utrhli od svých kořenů, ba abychom si vykopali hrob dříve ještě, nežli naši kati jsou s to vynésti nad naším národem rozsudek smrti.

Ano, o tu naši národní osobnost nám jde, o to, abychom na ni neresignovali. Jak s ní nakládáme, to je to, na čem záleží. Národ, který je v zajetí, může zavésit na vrby při babylonských řekách své kytary, ale rozezpívá-li se písničkami těch, kteří jej zajali, začne-li tančiti kolem jejich bohů a zapomene na vlastního Hospodina, pak to, co činí, není maličkost, na níž nezáleží. Snad ani takovému lidu nebude upřeno, aby se vrátil ze zajetí domů. Snad vítězné síly, které budou rozhodovat o novém uspořádání světa, budou mít i vlastní zájem na tom, aby se tento lid vrátil zpět do země zaslíbené. Jenže jak, do jaké míry může vítěz počítati s opravdovostí takového lidu v nově svěřené roli, s jeho věrností k staré vlasti a její národní tradici, jestliže by se vrátil jako masa zrádných modloslužebníků? Vítěz vrací takovému národu jeho funkci, z níž jej nepřítel vytlačil, chce v něm míti spolehlivý orgán nového pořádku a zkoumá proto, zda tato funkce odpovídá jeho národnímu charakteru. Byl-li by to pak národ, který vlastního charakteru nemá, z jehož duše ve chvíli zkoušky nezbylo nic, zdali vítězův zájem na něm nebude velmi problematický? Zdalipak se vítěz nebude ohlížeti pro úkoly, jimiž by pověřil věrného strážce svých zájmů a ideí a pro něž by jej chránil svou pevnou rukou, po některém jiném národu, povolanějším, třeba i na úkor takového lidu, jenž v tísní neobstál a selhal?

Zde, hle, vidíme, že konec konců zůstatí věrnými sobě a vésti si důstojně, jest věc, která má hodnotu, kterou lze i docela prakticky vyjádřit. Kterou by i politik, jemuž nejde jen o ctnosti rytířské, nýbrž národní prospěch docela civilní, mohl pochopit — kdyby ovšem byl ochoten z poznání, které mu není nepřístupné vyvoditi důsledky, jež by byly méně pohodlné nežli cynism utilitářů.

Únor 1941.

## Nová Evropa a malí národové.

Když v roce 1918 Masaryk napsal svoji »Novou Evropu«, tu jednou ze základních myšlenek jeho programu pro reorganizaci starého světadílu bylo obranné souručenství malých národů a států. Přílohou k dílků byla připojena mapka, v níž malí národové evropského středu a východu od Finska až dolů do Řecka byli zakresleni jako solidární pásmo, jehož články dříve či později vejdu v trvalý vztah spojenecký, vedený zásadou: všichni za jednoho a jeden za všechny. Zdálo se to tehdy — zejména tváří v tvář skutečnosti, že velmoc na východ od tohoto pásma byla právě v rozvalinách a velmocenský soused na západě, Německo, špelo již do záhuby — tak logické a rozumné, stejně jako logickými se zdála hesla »zajištění světa pro demokracii«, »svobody vždy víc a více«, »Společnost národů jako záruka trvalého míru« atd. Miliony věřily těmto heslům a programům, skeptikové pokládali za rozumnější mlčet nežli kritizovat. A hlavně: za tato hesla řadily se tenkrát nejmocnější síly hmotné; idealismus byl zřejmě také politikou nejrealističtější.

Jakmile nadešel mír, velmi brzy se ukázalo, že logika a rozum nestačí ještě k budování nového světového pořádku; a že to jsou vášně a skrytá jádra lidské povahy v jednotlivcích i v masách, které stavějí rozumným myšlenkám barikády do cesty. Kdyby Masaryk byl býval doktrinářem, jako jím byl Wilson, tu v zápasu svého racionálního idealismu s těmito živelnými silami lidské duše byl by býval stejně odhozen jako americký president a z jeho díla by se byla uchovala jen vzpomínka. Masaryk však byl realista, který vždycky dovedl čeliti skutečným. Byl realista, který dovedl oceniti i to, jestliže namísto, abychom cíle dosáhli, jsme se k němu jen o krok přiblížili. Byl realista, který do svých politických plánů vkalkuloval také onen prvek utajených lidských vášní. Jestliže — pravil kdysi — jest jednotlivci nsnadno, aby se řídil v životě

jen rozumem, aby se neuchránil stínu sympatií a antipatií, slabosti a pohodlnosti, unáhlení nebo nadšení, jak teprve obtížné je eliminovat působení takových těžko kontrolovatelných sil v organismu tak složitém, jako jest moderní společnost. Počítal s tím, že vůči těmto silám musí střízlivý rozum denodenně vždy znovu přizpůsobovati svůj postoj, měniti taktiku, aby právě ony neeliminovaly z určování běhu lidských věcí jej. Neboť jim to jest zpravidla snadnější nežli jemu.

Proto Masaryk byl z těch, kdož záhy pochopili, že hesla »svobody vždy víc a více« a »zabezpečení demokracie« neresultují ve shovívavost a neomezenou svobodu pro ty, kdož ukládají o demokracii. Heslo »Společnost národů jako garancie trvalého míru« mu nebránilo, aby pochopil, že aktuální nebezpečí pro mír musejí býti potírána prostředky zvláštními, jako na př. habsburská restaurace okamžitou mobilisací, maďarský revisionismus Malou dohodou atd. Kdyby byli bývali všichni vyznavači rozumných ideálů z konce minulé války, kteří spravovali ve světě odpovědné funkce, měli vždy tolik realistického pochopení pro čelení zpětným silám, jako je měl československý president na svém místě, sotva bychom se byli bývali dočkal! druhé války světové.

Myšlenka vzájemné solidarity všech malých národů na ochranu jejich svobody projevila již velmi brzy své nedostatky. Byla to především právě tato lidská slabost a vášeň, jež bránila mnohým z nich, aby dovedly ve prospěch onoho vyššího cíle obecné obrany porovnat se mezi sebou ve svých malých konfliktech. Jak bylo lze budovat souručenství malých národů, jestliže Polsko bylo ochotno pro malý hraniční spor o Těšínsko riskovat válku s Československem, pro Vilno s Litvou, jestliže mezi Jugoslavií a Bulharskem nebylo možno očekávat dobrovolné dohody o Makedonii atd. Kterak se dalo očekávat, že malé státy, takto navzájem rozvášněné, budou ochotny zvednout zbraň proti třetímu útočníku; že by Polsko s věčným ostnem těšínské otázky v boku šlo v rozhodné chvíli na pomoc Československu proti Německu; že by Československo při všech svých starostech o svoji hranici na západě a jihu, bylo hotovo jíti do války proti Rusku, kdyby ono ohrozilo na př. hranici Estonska nebo Rumunska; že by Litva šla na pomoc Řecku proti Turecku nebo Jugoslavii proti Italii? Zde už je vůbec patrné, že to nebyly jen vzájemné nevráživosti a přílišné lpění na malých otázkách hraničních sporů, jež brzdily ideál obecné vzájemné pomoci malých proti velkým; nýbrž že zde bylo ještě něco jiného, překážka mnohem vážnější, poně-

vadž daleko věcněji a rozumněji fundovaná: fakt, že každý z těchto malých států má jen úzký okruh zájmů a cílů, nad něž se nikdy sám z vlastního nutkání a bez zevního donucení nevyhýlí. Musila by tu být nějaká zevní, třetí, nadřazená síla, která by nás Čechoslováky přinutila, abychom šli na pomoc — dejme tomu Řecku — ve věci, která nás přímo nepálí. Síla, o níž bychom byli bezpečně přesvědčeni, že zítra — budeme-li ohroženi někým my — přinutí stejně jistě Řeky, aby vytáhli na pomoc nám. Síla, která by to učinila stejně málo z lásky k nám, jako my z lásky k Řekům, kterou by k tomuto koordinování sil malých států a národů vedl její vlastní zájem a motiv. Takovou silou bývala kdysi, na př. za tureckých válek a za války s rodící se pruskou mocností nebo s Napoleonem habsburská dynastie; rovněž carství v Rusku bývalo po dlouhá staletí takovým svorníkem mnohých národů. Ale v nové Evropě dynastie nemohou již nikdy míti oné morální a závazné síly, aby plnily takový úkol.

Ostatně je otázka, zda to byla myšlenka panovnického legitimismu sama o sobě, z níž vyvěrala tato souřadující síla. Nebyly zde dynastie spíše jen ve službách hlouběji zakořeněného jednotícího růstu? Nebyly orgánem územních výtvorů, které vznikaly a rostly z geopolitických podmínek nově se probouzejícím, hospodářským, společenským, technickým a kulturním úsilím?

Je-li tomu tak, pak ovšem tyto síly tu vždycky jsou a budou a jestliže dynastie jsou definitivně diskvalifikovány pro úkol jejich služebníků, nalezneme si toto úsilí orgány a provádějící faktory jiné. Je-li tomu tak, pak ovšem omyl Masarykovy »Nové Evropy« — pokud pomýšlela na jakýsi zvláštní obranný svaz pásma malých národů proti germánskému tlaku na východ — nezáležel ani tolik v přecenění rozumového motivu ve vývoji státních celků a federací, jako spíše v tom, že pouhý moment zevní ochrany pokládal za dostatečnou státotvornou a federalisující sílu, která by je zvládla a koordinovala ve vyšší celek. Podle všech zkušeností dějin, jež událostmi posledního čtvrtstoletí byly jen potvrzeny, jest k vytvoření takových velkých nadstátních celků právě ještě třeba především toho, aby vzhledem k nejbližšímu budoucímu všeobecnému vývoji lidstva jednotlivé články, jež mají býti vřetézeny, představovaly vyšší jednotu společenskou, jak bylo shora řečeno. A tu Masarykova »Nová Evropa« pochybila v tom, že dříve nežli vyslovila požadavek takového vřadění malých států od Estonska

k Řecku, od Československa k Rumunsku a Bulharsku, nevyzkoumala, zda takto shrnuté území jest opravdu podobnou potencionální územní jednotou pro toto století.

Masaryk si této otázky nepostavil. My dnes vidíme, že kdyby tak byl býval učinil, — ať už by byl na ni nalezl v roce 1918 odpověď jakoukoli, — vývoj let, jež následovala poté, byl by patrně odpověděl na ni negativně.

V dnešním německém politickém světě vynořují se teorie, které se snaží využít v jádře zdravé myšlenky územního růstu na prospěch sobětného, úzce nacionálního cílení. Vůdčí nacistická osobnost nedávno vyjádřila věc tak, že stejně jako Bismarckova říše vyrostla ve vyšší všenněmeckou jednotu proti vůli jednotlivých kmenů a států německého spolku, dnešní nacistické Německo uková vyšší evropskou jednotu, byť proti vůli jednotlivých evropských zemí a národů. Zde však jest jedno těžké ouha! Bismarck tvořil velký německý národní stát proti partikularismu malých zemí ve shodě s tehdejšími hospodářskými, sociálními a technickými nutnostmi ve jménu národní myšlenky a jeho úsilí mělo úspěch, neboť tato myšlenka byla společná všemu lidu těchto dílčích zemí. Mělo-li by mít úspěch úsilí o vytvoření Nové Evropy ve shodě s nastávajícími nutnostmi, za vedení dnešního Německa a po př. i proti odporu menších či větších evropských států, musilo by se to díti ve jménu myšlenky všem těmto státům společné. Ale takovou myšlenkou není právě nacism, který pořádá vše v dosahu své moci jen ku prospěchu jednoho národa a na účet všech národů ostatních. Bismarck by nebyl nikdy vytvořil Německou říši, kdyby ji byl chtěl vystavět ve jménu pruské státní raisony. A tak se také dnešnímu Německu nepodaří ovládnout Evropu pomocí myšlenky federalisace národů ve vyšší celky územní.

*Květen 1941.*

## Jazykový princip, jakého tu ještě nebylo.

Na příkaz autoritativních německých míst vláda protektorátu nyní učinila opatření ohledně jazykové praxe veřejných orgánů v ten rozum, že směrodatnou pro užívání jazyka toho kterého orgánu bude národnostní příslušnost vedoucího úředníka. Je-li tento vůdčí činitel Němec, bude úředním jazykem orgánu němčina, ať jde o úřad centrální nebo zcela podřízený protektorátní nebo orgán místní samosprávy, ať je v obvodu dotyčného úřadu jakékoli procento národnostní smíšenosti obyvatelstva, ať po případě obyvatelstvo je výlučně české. Němčina bude úředním jazykem toho úřadu nebo orgánu nejenom vnitřně, nýbrž i zevně, nanejvýše že v takovém případě budou se moci od českých stran přijímati podání také česká a s nimi se bude česky jednati, pokud ovšem jazyková kvalifikace úředníka k tomu postačí; neboť kdežto každý úředník má nyní povinnost uměti německy, není stanovena pro úředníky protektorátu (útvary z 98% českého) povinnost uměti česky, a v úřadech protektorátních nyní už také působí celá řada úředníků, kteří česky neumějí a nerozumějí ani slova a počet jich bude zajisté kvapem růsti — českým stranám bude se moci až na další k německým vyřízení jejich záležitostí přikládat také nezávazný český překlad.

Tak tedy jest nyní v jazykovém právu protektorátu nastolen princip, pro jaký bychom marně hledali precedens v jazykových úpravách v českých zemích, ať bychom šli sebe dále do minulosti, ba pro který bychom také marně hledali příklad v kterémkoli jazykovém právu jiném: princip, že jazykem úřadu jest jazyk vedoucího úředníka. Dvě zásady prolínaly až dosud jazykové systémy různých zemí; tu měla převahu jedna, tu druhá a zpravidla žádná z obou se neuplatnila ryze. Zásada jazyka veřejnoprávního subjektu a zásada jazyka převážné většiny obyvatelstva. První znamenala, že úřady mluví řečí vlády země, druhá, že zevní prostředí, občanstvo, určuje

svým národním charakterem jazykovou praxi úřadů. První zásada bývala až do nedávna jednomyslně označována za princip autokratický, druhá za princip lidový. O tom, že tomu tak jest, nebylo růzností mínění. Ani stoupenci režimů pravicových neváhali připustiti, že prvá zásada není demokratická, tvrdíce toliko, že v jazykovém právu nesmí býti směrodatným v prvé řadě hledisko lidovosti.

V protektorátu ovšem stejně první jako druhé zásadní hledisko vedlo by k resultátu českého úřadování, neboť jak protektorátní vláda, tak téměř všechen lid, který protektorát obývá, jsou české. Ledaže bychom připustili, že tato vláda není leč podřízeným orgánem ústřední vlády říšské, že to není orgán autonomní a že její národní charakter není určován jí samotnou, nýbrž Berlínem. Ale takový výklad věci, který by byl ovšem ve strohém odporu s výnosem o zřízení protektorátu, se nepodává ani na směrodatných místech německých. Poněvadž tedy tradiční principy jazykových úprav by v každém případě byly rezultovaly v požadavek české úřední řeči v protektorátu, bylo třeba hledati nějaké jiné vodítko, netradiční, jakého tu ještě nebylo. A našlo se tedy v zásadě úřední řeči určované jazykem vedoucího úředníka.

U kolébky každého politického principu, zajisté také principu jazykového, stojí vždycky nějaká »vyšší idea«, která mu propůjčuje »mravní odůvodnění«. Zásada jazyka vlády dovoľovala se pro sebe autority jednotného vedení veřejných věcí; zásadě jazyka obyvatelstva byla sudičkou myšlenka individuální svobody občanovy. Také pro princip »jazyka vedoucího úředníka«, když byl vymáhán, uváděla se taková »mravní motivace«. Prý v protektorátu, který je začleněn do říše, by nebylo spravedливо, aby se vyskytovaly případy, kdy německého jazyka nemůže býti použito. Jest přirozeným nárokem, aby se němčiny vždy a všude použití mohlo, aby nikdo neškodoval pro neznalost češtiny. A když nikdo, tedy ani německý úředník protektorátní a jiné veřejné správy. Tím méně německý úředník vedoucí. Ovšemže pak, je-li někdo vedoucím úředníkem nějakého orgánu, musí mu býti všechny záležitosti, jež se zde vyřizují, přístupny také jazykově. Jinak by nemohl být za vedení svého úřadu odpověden. A proto tedy nutným důsledkem ochrany němčiny v tom rozsahu, v jakém se tu zavádí, jest vyloučení češtiny u takto vedoucích úřadů a orgánů. To jest přece argumentace, na jakou by mohl být každý sofista pyšný.

Dobromyslný pozorovatel takového vývoje jazykové praxe si snad řekne s obavou: Ale pro pánakrále, bude-li takhle ur-

čování úředního jazyka jednotlivých orgánů ponecháno prosté náhodě, okolnosti, zda ten či onen úřad má v čele Němce či Čecha, jaký to zmatek zanedlouho vzplane ve veřejné správě českých zemí? Když bude český ministr psát svému podřízenému okresnímu úřadu, vedenému třeba německým okresním hejtmanem, česky a ten mu vrátí přepis, že mu nerozumí? Anebo naopak?

Jak naivní jsou tyto obavy a pochybnosti: neboť především jest jasné, že jestliže dlužno pokládati za příkoří, aby v jakémkoli případě německý úředník v protektorátní správě musil umět nebo rozumět česky, tedy český ministr bude nyní musit německému okresnímu hejtmanovi psáti německy a od něho přijímat německé zprávy. Nejenom podřízení čeští úředníci německého okresního hejtmana, nejenom čeští obyvatelé jeho okresu nesmějí jej znásilňovati v jeho právu obejít se ve svém úřadě bez češtiny, ale také nadřízený mu šéf, po případě ministr nebo vláda.

To za první. A za druhé: takový pozorovatel nepropadne přece dobromyslné naivnosti natolik, aby nynější úpravu takto motivovanou a ideově podloženou pokládal za definitivní systém nového jazykového práva v protektorátu. Zásada »vedoucího úředníka« a idea »ochrany německého jazyka, jehož lze kdykoli užítí«, nejsou přece cílem, nýbrž toliko objíždkou, oklikou k cíli jinému: k obecnému zavedení německého jazyka ve veřejné správě v protektorátu. Proč se volila tato oklika se vši nepřesvědčivou tartufferií? Odpověď na tuto otázku není nesnadná a poskytuje nám výstižný pohled pro poznání pravé tvárnosti režimu, za něhož k takovým úpravám dochází.

Tento režim — především — rád řeší všechny otázky s ohledem na svoji vnitřní propagandu uvnitř vlastního německého národního mínění (veřejné mínění světové ovlivňovat, toho už se ovšem od jisté doby vzdal). Nuže, německé veřejnosti bylo řečeno a říká se jí nadále, že český národ dostal v říši autonomii, a tou je protektorát. Německý průměrný člověk po způsobu všech primitivních hysteriků si libuje v pocitu sebepovznesení: hle, my Němci jsme spravedliví a velkomyslní, my si můžeme dovolit být velkorysí; dokázali jsme to na Čechách; jestliže se to neuznává, tož jen proto, poněvadž nám Němcům se nikdy nic nepřipočte k dobrému. Jestliže se v německém lidu vypěstovala taková představa o protektorátu a autonomii, nemůže se ovšem najednou udělat něco, co by i ten nejjednodušší Němec pokládal za akt autonomii protichůdný, a to by bylo zavedení německého úředního jazyka přímým opatřením.

Tento režim — za druhé — má za to, že se nemusí obávat, že by oklikou něco riskoval. Domnívá se, že to má v heftu, aby všechny veřejné orgány a úřady v protektorátu dostaly do čela německé úředníky a že tedy taktó dosáhne jednou ranou dvojí věci: německého vedení a obecného zavedení úřední němčiny, aniž by tato zásada potřebovala být ve své celkovosti vyslovena.

Červen 1941.

## Význam Ruska pro naše sebeurčení.

Mudrlantský prorok přichází a s protivnou protektorskou bohorovností se vyjadřuje k válečné situaci: »Dóbro, dóbro, prima se drží bafuškové. Jen aby to ještě tak vydrželi aspoň dva měsíce. Pak břímě války za ně převezme západ, který se zatím připraví. Pak bude možno říci, že Rusko vykonalo svůj díl a další osudy toho, co se bude dít na západě, už přestanou být tak zajímavé.«

Tento kožený intelektuál, bohudíky, není typem naší inteligence, tím méně širokého lidu. Snad jeho výrokům rádi naslouchají lidé kolem banky X nebo pan hrabě Y, ale průměrný český člověk se dívá na věci jinak. Průměrnému českému člověku úloha Sovětského svazu v této válce se nevyčerpává tím, aby na chvíli na svých bedrech podržel tíhu války. Čeští lidé čekali na vstup Ruska do tohoto zápasu od jeho počátku, protože instinktivně cítili, že celý náš národní osud záleží na tom, kde bude Rusko stát, až se budou klásti základy novému poválečnému světu. A jak při tom bude Sovětský svaz silný. Již přede dvěma roky, v době německo-sovětské smlouvy o neútočení, bylo každému uvažujícímu jasno: je-li tato úmluva s to, aby posílila Rusko pro poválečnou reorganizaci světa, byla utvořena i v našem zájmu. Měli jsme snad mnohou obavu o to, zda ruský počet při tomto sjednání bude správný. Zda jeho následkem nebude nová kapitulace západu před požadavky Německa, opakování září 1938 v září 1939, a tím oddálení právě oné světové organizace. Bylo možno se strachovati, zda rychlé vítězství Německa — jaké se zejména zdálo nastávat v létě čtyřicet — nezpůsobí, že tato reorganizace se provede bez Ruska a proti němu i nám. Vidíme dnes, že takové strachy byly zbytečné a že vycházely spíše z naší neznalosti faktů, které narostly ve světě od oné doby, kdy jsme s ním my zde doma ztratili pravidelný kontakt. Ale nebylo možno očekávat, že se našim zájmům povede dobře, jestliže Rusko vstoupí do

války, jen aby prolilo svou krev a pozbylo svých sil, byť i za cenu krve a sil Německa a jeho spojenců; a jestliže stane na konci této války jako faktor slabý, který je odkázán na to, aby přijímal řešení, určené jinými, a aby odešel z budoucího mírového jednání se zavilostí neuspokojeného, protože oslabeného člena vítězného bloku, jako na př. Itálie na konci první světové války.

Neboť po zkušenostech, které jsme učinili v posledních letech, jest jasno, že naše svoboda není již založena na týchž podmínkách, z jakých vzešla před čtvrt stoletím, a nemůže být dostatečně garantována zárukami, které se tehdy zdály postačovat. Spojenectví se západem se neosvědčilo v rozhodujícím okamžiku. Západ pocítil své ohrožení teprve, když německý tlak na východ dosáhl druhé obranné linie, Polska. Západ nepochopil, že jeho hranice jest na Krušných horách a Šumavě. Dodatečně sice zalitoval výhod, které ztratil vyklizením této první čáry odporu, ale zdalipak máme jistotu, že v něm uzrálo pro každý budoucí případ přesvědčení, že Německo, jakmile sáhlo na naše hory, nemůže se již zastaviti a musí jíti dál a dále za svým vlastním cílem, kterým není Praha, nejsou české země, nýbrž další východ a jihovýchod, jehož se zmocniti znamená pro Německo teprve státi se dosti silným a soběstačným sokem západu. My nejsme pro Německo více, nežli nepříjemná překážka na této dobovačné cestě, ale kdo si dnes u nás troufne spoléhat na to, že Západ by se v případě nového opakování roku 1938 a 1939 nedal opět uspati ujišťováním, že říši jde jen o německá území a »staré říšské země« Čechy a Moravu, aby byla saturována.

Naše svoboda vzešla před 25 lety z triumfu zásady národního sebeurčení a z víry, že osvobození malí národové budou zabezpečeni jednak vzájemnou pomocí a ochranou, kterou si poskytnou, jsouce všichni ohroženi velkými nepřáteli, jednak Společností národů. Zásada sebeurčení, pravda, nezvítězila příležitostně; stala se trvalým myšlenkovým příslušenstvím dnešní Evropy. Ale není již tak naprostým a popředním motivem politického dění. Více se počínají akcentovati principy jiné, které ji korigují. A jestliže německá politika z let 1918—1941 v něčem obzvláště posloužila vývoji Evropy, tož právě v tom, že exemplárně prokázala, kterak lze použít principu »sebeurčení« k desintegraci druhých států (Sudety, Slovensko, Gdanisko, Sedmihrady, Chorvatsko), aby v zápětí, jakmile dosaženo odzbrojení odpůrců, byla tato zásada potlačena zásadou opačnou, zásadou »prostoru«, »říše«, »sféry« (Protektorát, general-

gouvernement, Holandsko, Norsko atd.). Přitom, jinými slovy, oba principy zde byly uvedeny ad absurdum, protože jich bylo zneužito k zotročení a výboji, ale zároveň celému světu byla dána příležitost k hlubšímu promyšlení vzájemného poměru obou myšlenek a k seznání, že zásada sebeurčení může býti uskutečněna na prospěch nejenom národů, nýbrž i lidstva i civilizace, jen je-li vyvážena zásadou skladby, ale ovšem skladby posvěcené něčím vyšším nežli osobivým zájmem národa v určité chvíli nejlépe vyzbrojeného, posvěcené ideí společnou všem složkám, které vcházejí do této společné sféry; a uvědoměle vyznávanou alespoň podstatnou částí či spíše převážnou většinou občanů oněch zemí, jež se tu sešly. Posléze pak ideí, která znamená pokrok na dráze vývoje světové civilizace.

Princip národního sebeurčení, takto přehodnocený, by dnes už nestačil zdůvodniti a garantovati naši svobodu, kdybychom nenalezli posilu a odůvodnění své existence i v oné druhé skia-debné myšlence, která se chystá reorganizovat poválečný svět. Nestačila by ji garantovati solidarita malých a slabých národů. Neboť i zde dlužno přičísti německé politice posledních let k dobru zásluhu, že ad oculos prokázala, jak je nerealistické očekávati, že malé státy, odkázány samy na sebe, překonají svou rivalitu a dohodnou se o vzájemné pomoci. Naopak, vždy se věšely a vždy se budou věšeti na sukně národů velikých, žadoníce, aby mezi nimi činily rozhodčí. A posléze ani Společnost národů předválečného ražení nedovedla nás přesvědčiti, že by nám poskytla za jiné budoucí krise účinnější ochranu nežli byla ona, na kterou jsme měli nárok — a nárok marný — na podzim roku 1938.

Slovem je pro nás na bílé dni, že máme-li vyjít z dnešní výh-ně opět jako národ svobodný a zajištěný, může se to státi jen tehdy, jestliže vejdemo do nové doby s novým smyslem a novou funkcí své národní existence. To jest, jestliže reorganizovaná Evropa nás bude jako svobodný národ potřebovat. A tu bylo u nás i velmi prostým lidem od počátku nynějších převratných událostí jasno, že tomu tak s námi může býti jenom v Evropě reorganizované za účasti silného a rozhodujícího vlivu Sovětského svazu. Evropský západ zvážil náš význam pro sebe před 3 roky a shledal jej lehkým. Němci v době, kdy se domnívali, že oni postaví nový evropský pořádek, nám dali zřejmě najevo, že v nás nespátují více nežli nemilou komplikací svých plánů, starou budovu, která vybíhá do jejich regulační čáry, a jež si podle toho může svojí budoucnost vypočí-



tat. Kdo jiný ještě nežli tito dva, Západ a Německo, mohou Evropu znovuzřídit? Kdo jiný nežli Svaz? Jistě ne sám bez druhých. Zajisté však za okolností, za nichž zejména oblast, ve které my žijeme, bude přestavována za jeho převážného vlivu. A právě taková skladba nové Evropy, taktó řízená, poskytuje pro nás nejvíce garancí. Právě v Evropě taktó přestavěné můžeme býti jako svobodný národ nejspíše platni, důležití a tedy zdůvodnění. Neboť v takové sestavě stáváme se pro nejsilnějšího činitele této sestavy, pro hlavního pořadatele nové skladby, spolehlivým orgánem jeho vlivu v oněch právě končinách Evropy, kde ho bude zvláště potřebovat. Jsme národ, který s národy Sovětského svazu neměl nikdy žádných sporů, ale vždy hojně porozumění a vzájemnosti, který svou strukturou jest nejspíše připraven sloužiti po svém týmž myšlenkám sociálního pokroku jako oni, při tom národ s dobrým pochopením a znalostmi evropského západu i středu; takový národ může nová Evropa, organizovaná za silného vlivu Ruska, velmi dobře potřebovat.

Nuže, je-li tomu tak, jak je možno glosovat dnešní události na východním bojišti s oním kavárenským suchopárem, který vydal ze sebe výrok, jímž jsme zahájili dnešní svoji úvahu? Jak je možné pro českého člověka, aby neočekával od Ruska nic více nežli to, že pustí německé branné moci důkladně žilou a na několik měsíců ji zaměstná, aby se zatím mohl západ připravit k své ráně? Povede-li Rusko tuto válku slavně; objeví-li v sobě nového Kutuzova či nové Kutuzovy, kteří zavlekou zase jednou nepřítele do hlubin ruské země, aby odtud pak vyhnali zase nazpátek jen zbytky jeho sil, budeme zajisté sledovati toto jeho úsilí s utajeným dechem. Ale na čem nám bude nejvíce záležet a v čem budeme nejvíce spatřovat klíč vlastních budoucích osudů, jest, s jakými silami a s jakým vlivem vstoupí zástupci Sovětského svazu na příští mírové jednání. Neboť tam, zdá se, budeme míti v nich — či lépe řečeno v jejich vlastních zájmech — nejsilnější advokáty své československé věci.

*Srpen 1941.*

## Včera a dnes.

Téhož dne, kdy u nás nastoupil nový »zastupující« říšský protektor svůj úřad a kdy byl vyhlášen výjimečný stav nad našimi zeměmi, pronesl k nám Londýn nabádavou výzvu, která však — bohužel — nemohla nám dosti rozproutit krev (řekněme si to beze studu) poněkud ztuhlou: prý jest u nás beztoho výjimečný stav už od března 1939, přetrváme tedy i tohle. Že to přetrváme, o tom ovšem nikdo z nás nepochyboval. Že však výjimečný stav a výjimečný stav není vždycky totéž a že po příchodu Heydrichově nutno očekávat výjimečný stav zcela jiného druhu, nežli byl onen před jeho příchodem, to nám bylo jasné hned od první chvíle, kdy jsme se dozvěděli o této změně kursu, a zamrzelo nás, že jsme chlácholeni způsobem, který, zdá se, tohoto rozdílu neviděl. Bylo nám asi jako vojákům, kteří jdou ze zálohy přímo do zákopů a kterým se říká: jen se nebojte, ono to na frontě není horší nežli v etapě. Nuže, nepřítel však začal opravdu od první chvíle střílet velmi na ostro a to z kusů hodně hrubých. Dnes už vidíme, jak naše řady prořídly, a čekáme, že prořídnu ještě více. Ale nejen to, cítíme, že i když se tato první bouřka nad námi přenese, budeme si musit na tuto atmosféru fronty zvyknout a na ni se zaříditi na celou zbývající dobu války. Tady nebude nijakého vystřídání. Jestliže až dosud byl u nás doma přece jen jakýsi klamavý klid, nyní už je konec všem ilusím. Na př. ilusi, že lidé jsou sice u nás zatýkáni, týráni a obírání, ale alespoň ne usmrcováni. Nyní jsou a napříště již také budou i usmrcováni, a to beze zvláštního zjišťování viny, jen pro příklad a odstrašení druhých, krátkou cestou. Jestliže se dosud u nás živila iluse, že pokud nevyskočí tu či onde jiskra obecnějšího odporu, jako tomu bylo na př. přede dvěma roky, věznitelé zachovají vůči nám postoj sice ostražitý, ale neskočí nám na hrdlo, dnes jest již konec takové ilusi. V září letošního roku se u nás nestalo nic aktuálně ohrožujícího

daný stav, a přece přišel Heydrich. A přece začaly téci proudy krve. Od té chvíle jsme jako v té pohádce o draku v jeskyni nad městem: žádá si své krvavé oběti ne podle toho, jak se občané chovají, nýbrž podle pocitu své nenasycenosti.

Jsme tedy nyní v bezprostředním pohraničí masové smrti a budeme v tomto sousedství trávit už všecku zbývající dobu této války. Od nynějška nikdo z nás není si jist, vstává-li ráno, zda se dožije večera. To je opravdu stav trochu výjimečnější, nežli byl ještě před dvěma, třemi týdny. A výsledek jeho jest, že nebude nic divného, dožijeme-li se příchodu nového dne ve stavu podobném tomu, v jakém se Langrova »Jízdní hlídka« dočkala osvoboditelů.

Leč nejde jen o tuto ryze lidskou stránku našich příštích osudů. Že to, co bylo včera, jest něco podstatně jiného, nežli co bude zítra, může se projevit také politicky, a tu jsme u největšího nebezpečí změny, kterou jsme právě prožili.

Dosavadní německý režim v našich zemích — nazveme jej podle zdejšího představitele Neurathovým — třebaže víme, že nebyl usměrňován přespříliš jím a že o jeho linii bylo rozhodováno v Berlíně a nikoli v Černínu, vyznačoval se tím, že v podstatě ponechával našemu národu jakousi autonomii duše. Autonomii správní, politickou, autonomii jednání jsme neměli ovšem od počátku protektorátu. Ve výnosu Hitlerově slíbená samospráva zůstala jen na papíře, po celém našem území byly co nejrychleji vybudovány německé úřady policejní, správní, dozorcí a odborné, které ovládaly naši administrativu, vedly nižší úřady do oposice proti vyšším, rušily nezávislost našich soudů, vnucovaly svou vůli našim úřadům ústředním; jazykově byla celá naše administrativa zgermanisována; zřizovaly se německé soudy, jichž obor působnosti se stále šířil a šířil; vydávaly se vlastní říšské předpisy proti našim zákonům, poříšťovaly se celé správní obory a vyjímaly se z moci autonomních orgánů, beztak již — jak vylíčeno — postrádajících vlastní vůle a moci. Zabrzděna byla veškerá snaha vybudovat vlastní politické hnutí, a když se s české strany učinil pokus organisovat aspoň jednotnou frontu vnitronárodního hradního míru, podporovali se proti tomu všichni národní rozvrtníci a zrádci, ovšem jen do té míry, aby tuto jednotu aspoň poněkud důstojného politického postoje rušili; ne však natolik, aby snad sami mohli vyrůst v hnutí vlastní politické aktivity, neboť natolik byli naši okupanti realističtí, aby si uvědomili, že i v pytlí vlajkařském nebo fašistickém by se neutajilo sídlo české národní tradice, kdyby celý národ byl do něho

vecpán. Nuže, i nedostatek politické autonomie bylo nám oželeti a učinili jsme to konec konců rádi, poněvadž nás nijak nelákalo vidět českou politiku tak autonomní, jako byla autonomní česká správa, české soudy a čeští zákonodárci.

Zůstalo nám tedy jen naše myšlení. Myšlení skryté, nevy-slovené, anebo vyslovované jen nepřímou, zejména činy a projevy kulturního sebevědomí. Když jsme ztratili vlastní úřady, politické útvary, ba i školy, byl tu na př. Vl. Vančura se svými »Obrazy z českých dějin«, bylo tu naše divadlo a hudba a byla tu iluze, že stáhneme-li se do těchto nejhlubších kořenů své národní bytosti, budeme moci udržet v nich svůj život podobně jako za předešlé světové války. Autonomie naší myšlenky nám zůstala stále ještě zachována a v tom byla do včerejška veliká posila.

Nyní však tomu zřejmě bude jinak. Nynější kurs, jež nazveme tedy Heydrichovým, půjde jistě až na samotné tyto kořeny. Známe již sice z příkladu severských zemí, jak se i sebevědomý starý národ dá zquislingovat. Není tomu dávno, co ve zdejších biographech se lidé upřímně divili, vidouce ve filmovém žurnále pásmo, natočené v Norsku při nějakém projevu tamního »národního tábora«. Něco tak masového — tak aktivistická zdravice celého lesu zdvižených pravic — u nás té doby nebylo viditelné. Ano, říkali jsme si, lze donutit presidenta a vládu k projevům pro kolaboraci, lze vymoci sliby veřejných zaměstnanců, lze uskutečnit sbírky pro Německý červený kříž v podnicích, ale desetitisícový tábor lidu, aklamující Quislinga, to by u nás sotva kdo dal dohromady. U nás dosud byla aktivita spíše jen vnější a kolaborace více negativní; dosavadní režim se spokojoval, jestliže nenarážel na nevělu naší správní a politické organisace a na činný odpor obyvatelstva; potřeboval-li co nad to, buďto si to opatřil přímo sám, anebo dal výslovný příkaz protektorátním místům, aby věc zařídila, nepočítal však s tím, že by veřejnost a správa spontánně a samovolně podnětně kolaborovaly. To však nyní zajisté bude snahou našeho režimu Heydrichova. Ten bude chtít sáhnout až na samu dřeň české nátury. Snad je dosti málo politický, aby očekával, že svými metodami biče — a není vyloučeno, že bič bude občas záměrně střídán kousky cukru — promění českou duši a — abychom to tak vyjádřili — vnitřně nás poříští. Snad je realističtější a jest si vědom toho, že fysická moc může národ zničit, ne však mu vzít za živa jeho ducha a zaměnit jej jiným. Pak nás tedy bude postupně umrtvovat. Nebudeme už smět mít čes-

kého nitra, české kulturní tvorby, svého českého myšlení. Bude se v nás budit říšské nitro, říšské tvoření kulturní, říšské myšlení a říšská snaživost. Čím méně se v tomto probouzení osvědčíme, tím více poteče krve. Čím častěji vychovatelé našeho říšského uvědomění narazí na jádro našeho českého nitra, tím více se budou snažit odloupnout toto jádro od ostatku našeho národního těla. Budeme vystavováni stále častěji a krušnějším zkouškám své národní jednoty, budou se pokoušet rozrazit nás vnitřně ve dva národy: jeden jim oddaný, říšský, bodrý, a druhý sveřepý, velezrádný, k zániku odsouzený. Budou chtít stavět Čecha proti Čechu, budou hledět vybičovat vrstvu proti vrstvě, generaci proti generaci, každého dělítku uvnitř národa budou využívat k tomuto cíli a pro toto národní rozhodávání budou hledat pomocníky v nejhorších jednotlivcích mezi našinci.

S tím vším jest nám počítati pro nejbližší dobu. Bude to doba tak těžká, jaké z nás živých nikdo nepamatuje a jaké náš národ dlouho nezažil. Bude to období podobné oněm, za nichž dožívali slovanští kmenové v Pobaltí. Bude to zápas o existenci posledního polabského slovanského národa. Kdyby měli čas a dosti moci, neskončil by tento boj patrně jinak nežli ve všech dřívějších podobných případech. Toho času a moci mít zřejmě nebudou, ale aby nám způsobili ztráty na dohledno nenahraditelné, na to možná jim síly postačí. Nuže, nezbývá nám, nežli se podívatí tomuto bezprostřednímu zítřku, který nám nastává, pevně do očí. Bylo by zbytečné a škodlivé říkati si, že se nic nezměnilo proti včerejšku. Jen si to uvědomme zcela jasně: mnoho se mění dnešním dnem. Výmínečný stav dnešní je něco podstatně jiného nežli výjimečné poměry, jaké jsme tu měli až dosud. Vidět to a být na tuto změnu připraven, toť první a jediný prostředek, jakým můžeme čelit nastávající svízeli.

*Říjen 1941.*

## Vzpomínka na německou listopadovou revoluci.

Onehdy vzal jsem do ruky staré noviny z konce minulé světové války. Mnohdy malý záznam, který čteme s náležitým časovým odstupem, když už můžeme — čtouce jej — mysliti na řadu událostí, které po něm následovaly, oslní nás jako kousek ryzího kovu v ssuti rumu a trosek. Tak pod datem 9. listopadu 1918 vizme tuto zprávu Wolffovy kanceláře:

»Říšský kancléř Ebert uveřejňuje toto provolání: nová vláda převzala vedení záležitostí, aby německý lid ochránila před občanskou válkou a hladomorem a aby prosadila jeho oprávněné nároky na sebeurčení. Tyto úkoly může splniti, jen když všechny úřady a úředníci v městě i na venkově budou jí vydatně nápomocni. Víím, že mnohým bude za těžko spolupracovati s novými muži, kteří převzali řízení říše, leč já apeluji na jejich lásku k národu. Vypoví-li naše organizace v této těžké hodině, Německo bude vydáno anarchii a nejhorší bídě. Pomozte tedy vlasti, pokračující nebojácně a ochotně ve své práci, každý na svém místě, dokud nepřijde hodina vystřídání.« —

Přečteme-li si uvážlivě toto provolání, pochopíme rázem, proč německá demokracie, která se tehdy v listopadu 1918 ujímala moci v říši, musila ztroskotat. Ebert se zde obrací na správní aparát starého císařského režimu takřka s prosbou, aby nezačal stávkovat. Vyslovuje pochopení pro střídavé policy, s nimiž německé úřednictvo vítá příchod nového kursu a apeluje nikoli na jejich povinnost, nýbrž na vlastenectví, aby to chvilku ještě ve svých úřadech vydrželi, nežli budou vystřídáni. Slibuje jim tedy nakonec jakýsi klidný výměnek, dají-li si říci.

Jak málo sebevědomá to revoluce! Člověku maně připadá na mysl přirovnání s lokajem, který byv takřka nevolky donucen vnějšími okolnostmi ujmout se domu svého panstva, prosí za odpuštění, že je tak smělý a odebírá pánům klíč od

domovních dveří. Už především ta motivace příchodu nové vlády, nikoli, aby nastolila vládu širokých mas a budovala nové Německo, nýbrž aby předešla požáru domácích rozbrojů a hladu. Není to trochu málo? Nedivme se, že při této motivaci představitel nové vlády si pak už nedovede dupnout a bouchnout do stolu, jak to patrně musí dělat každý, kdo v pohnutých okamžicích chce vládnouti německému národu. Jakpak by mohl někdo, kdo hodlá především jen hasit a zásobovat, říci do řad císařské byrokracie: Tak, hoši, pozor! Máte jedinou a poslední příležitost ukázat, jestli se někdo z vás hodí do nového světa, který tu dnešního dne vzniká. Nespokojíme se žádnou pasivitou a polovičatostí a nekyne vám žádné zátíží na sklonku vašich let. Máte jen dvě možnosti: buďto budete pracovat pro nás — každý na místě, kam jej postavíme — se snaživou horlivostí, ještě větší, nežli s jakou jste dosud pracovali pro své staré pány, neboť úkoly, které jsou dnes před námi všemi, jsou desetkrát větší a těžší nežli cokoli z toho, k čemu jste byli voláni za starého režimu. Anebo půjdete ze svých úřadoven domů, ale ne s nějakou tučnou pensičkou, nýbrž s prázdnou mošnou. Po případě, kdo by z vás ve službě strojil nám, novým pánům, úklady, ten si vypije ovšem kalich naplněný všemi trpkými důsledky sabotáže. Tak si to rozvažte! Nejsme tak naivní, abychom si mysleli, že vás pro sebe získáme dovoláváním se vaší lásky k vlasti a podobných citů. Buď jsou mezi vámi takoví, kteří čekali na náš příchod jako na vlastní spásu již v dřívější době a kteří nás chápou. Ti tedy půjdou s námi pro společnou budoucnost. A pak je tu velká masa těch druhých, kteří chtějí být také loyální, ale jen proto, že se nás bojí. My nečekáme, že tito druzí nás budou poslouchat z vlastenectví, protože jejich názor na vlast a na povinnosti k ní jest zcela jiný nežli náš. Jejich vlastenectví je vede spíše k tomu, aby nám nedůvěřovali a aby v nás viděli nebezpečí pro sebe i pro Německo. Nuže, ti ať si to tedy rozmyslí. Možná, že dají-li si říci a budou-li loyálně kolaborovat, za rok, za dva uvidí, že spolu s námi pomohli Německu a jeho lidu více, nežli kolik proň udělali za celé své dosavadní služby. Možná, že potom je bude s námi poutat hlubší vztah stejně chápaného vlastenectví. Zatím však si od takového apelování mnoho neslibujeme. Tedy: všichni na palubu, ale loď je v bouři a kapitán má v ruce plné moci a zbraň. —

Tak nějak by bylo vypadalo svolání Ebertovo, kdyby tento politik byl měl sebevědomí opravdového revolucionáře,

který přináší své vlasti novou etapu. Takovým duchem ovládané Německo bylo by bývalo také zcela jinak imponovalo ostatnímu světu. Daleko spíše by se bylo věřilo tomu, že noví mužové garantují Německo opravdu demokratické a lidové a že — jednajíce s nimi, partneři nebudou co chvíli mít co činiti s týmiž silami starého junkerství, kaiserismu a reakce, s nimiž chtěli jednou provždy vyúčtovatí.

Ovšem, řeknete: jak mohl ten ubohý Ebert mluvit ve svém svolání takto sebevědomě a silně, když se v nitru třásl strachem o svou moc, ohrožovanou zůstatky starého světa a hrozící anarchií zároveň? Vždyť on stál pod tlakem veřejného mínění, kterému šlo opravdu v daleko větší míře o chléb a mechanický pořádek, které bylo příliš unaveno, nežli aby mělo ještě chuť budovat něco nového, které bylo daleko více, ba především ovládáno lítostí nad ztracenou císařskou minulostí nežli odvahou k nové, netradiční budoucnosti. Chudí lidé vaří z vody. Být vůdcem revoluce v národě takto citícím a smýšlejícím, při tom lze těžko jevit se Herkulem revoluce.

Ano, to jest jistě správné — až na to, že pokud jde speciálně o osobu Ebertovu, víme ovšem i z jiných dějinných dokladů a příběhů, že by byl býval sotva kdy revolučním obrem, i kdyby byl měl za sebou lepší lid. Ale budiž, taková úvaha náleží spíše k poznámkám biografickým nežli k rozjímání o revolučnosti německého lidu v jeho celku. Tento lid, který si vynucoval, aby uchazeči o moc v listopadu 1918 vstupovali na politické jeviště tak po špičkách, jak o tom svědčí citované svolání, nebyl tehdy jistě s to spolubudovat nový svět. Byla to škoda jeho, stejně jako škoda ostatního světa.

*Listopad 1941.*

## Jaký lid po válce.

Pro každého, kdo uvažuje o předpokladech poválečné politiky, jednou z nejpřednějších otázek jest, jaký se dá očekávat duševní stav lidových mas. Neboť na tom, jak bude lid v prvních letech míru smýšlet o věcech vlády, závisí osudy našich zemí a další vývoj světa neméně než na tom, kolik a jaké ruiny hospodářské organizace dostane lidstvo do vínku při budování nového světa a jaké plány a myšlenky reorganizační nakonec tu budou nejsilnější.

Uprostřed války odhadovat předpoklady míru — a jsme sotva dále nežli uprostřed — bylo by ovšem velmi smělé a pro proroka nebezpečné. Neprorokujme tedy apodikticky. Nebudeme si říkati takové a takové to bude. Ale nic nám nezabrání, abychom se pokusili se skromností laboratorního experimentátora vyvozovati určité závěry podmíněčné podle formule: »Dejme tomu, že . . . . . pak ovšem.«

Nuže dejme tomu, že válka opravdu ještě potrvá několik let, že její tvářnost bude se stále více připodobňovati tomu krutému a hrůznému válečnému stylu, jaký — na rozdíl od tažení minulého roku na západě — nabyla válka letos na jihu a východě Evropy. Předpokládejme, a to za právě řečených okolností můžeme předpokládati směle, že lidstvo vyjde z této války do míru daleko zkrúšenější a ochuzenější nežli tomu bylo v roce 1918. A konečně předpokládejme, že Sovětský svaz se svým nynějším vedením bude mezi silnými, vítěznými a budoucí uspořádání určujícími činiteli.

»Dejme tomu, že« tyto předpoklady se naplní. Jak potom asi bude vyhlížet psychologický stav evropského lidstva? Bude mít poválečnou kocovinu, jako z velké části měly široké masy zejména velikých národů před čtvrt stoletím? Bude nepoddajným ořem pro každého jezdce, který je bude chtít zvládnout ohlávkou určitého režimu? Bude si chtít »pořádně zařádit« anebo bude toužit především po kousku materiálního,

soukromého pohodlíčka pro každého občánka? Bude chtít každá trhovkyně ministrům a presidentům »do toho mluvit« u vědomí, že stát jest ona, anebo lidé budou spíše rádi, že řízení veřejných věcí se »nějak obstarává samo sebou«. Bude se denní tisk zase moci zavděčovat širokému čtenářstvu tím, že by přinášel reportáže o »ministerských autech na čundru« anebo veřejnost bude spíše vděčna tomu, jestliže vedoucí funkcionáři budou dbalí své autority i na úkor takto chápané tiskové svobody?

To jest řada otázek. Naplní-li se nahoře vyslovené předpoklady, doufáme, že se nemýlíme příliš, dáme-li si na otázky takovou odpověď.

Lidstvo tak strašně vyzkoušené, utmáčené a oloupené bude přede vším jiným patrně požadovat klid a skromný, ale jistý životní standard. Nebude revoluční ve stylu bouřlivých demonstrací proti vládnoucím; revoluční ovšem bude už tímto požadavkem zabezpečeného standardu, protože ve zničeném světě takový standard mu nikdo nebude moci zajistit tradičními minulými prostředky a metodami. Vzpomeňte si na př. na města pobořená tak, jak je dnes vidíme na obrázcích z východní fronty. Představme si, že by podobně též byla zničena města ve střední Evropě a u nás. Kdo — ptáme se — si troufá očekávat, že by jejich znovuvýstavbu bylo možno svěřit soukromé iniciativě »pražských domácíčků«? Představme si vypálená pole, vyhořelé lesy, vyhubený a zničený živý i mrtvý inventář — kdo by si dovolil znovu probudit zemědělskou produkci, aniž při tom použije obecného plánování, ne-li kolektivního, tedy aspoň silně združstevněného a tím přísně ukázněného zemědělství, jaké jedině by dovedlo snést též konkurenci s východoevropskou agrární velkoprodukcí, proti níž nás střední Evropany nebude chránit žádná celní čára ani ideologický kordon. Představme si poválečný svět jako rumišťe po zemětřesení, jaké známe v malém na př. z amerického filmu San Francisco. Kdo by si na takové hromadě trosk troufal pro sebe požadovati pohodlí na úkor jiných, kdo by popíral autoritu šerifovu, kdo by se odvážil stavět požadavky s ohledem jen na své osobní prospěchy a pohodlí, kdo by si troufal vyvazovati se ze všeobecné solidarity trosečníků?

Po minulé světové válce criticism širokých mas lidu proti poválečnému budování vyvěral do značné míry z toho, že budoucí vlády zaujímaly odmítavé stanovisko k Sovětskému svazu, v němž tyto masy spatřovaly záštitu svého podílu na moci ve světě. Bude-li Svaz po této válce spolubudovatelem

nového pořádku, znamená to, že tento nový řád uskuteční maximum onoho podílu čtvrtého stavu, jaké bude v tu dobu prakticky vůbec možné, a že uskuteční maximum možných reforem, na nichž jim záleží. Potom ale kdo bude proti tomuto řádu, bude i proti této záštitě a toho bude lze pokládati pak za nesociální a nesolidární rušivou složku nové společnosti s nejlepším svědomím. Vlády v nových poměrech budou mít nepoměrně větší mravní autoritu a oporu v masách, nežli měly vlády po roce 1918. Bude jim důvěřovat daleko větší část mas, přenechá jim daleko více moci nad sebou nežli tehdy; tyto vlády budou mnohem mocnější a budou tedy moci být daleko výkonnější.

Jestliže se do míru přenesení i jistý zůstatek nazírání na poměr mezi jednotlivcem a společností, na jaký nás navykali za války: jednotlivec bude musit být daleko skromnější, nežli byl po minulé válce světové. Bude mu útechou, že se odříká ve jménu společnosti a že omezuje svoji sféru svobody ne pro válečné ničení, nýbrž pro budování, jehož nezbytnost tváří v tvář zničenému okolí mu bude evidentní. Bude si ovšem patrně přát, aby tato omezení byla úměrná obtížím obnovy, ale rozumná a dobře myšlená propaganda shora jej snáze nežli v období mezi dvěma válkami přesvědčí, že vláda nevyužívá své moci šikanózně.

Zkrátka: zdá se, že po této válce lid bude za předpokladů nahoře vytčených mnohem způsobilějším subjektem vládnutí nežli v minulé generaci. Vlády budou míti lepší poddané, za to ovšem ještě obtížnější vládní úlohy, nežli tomu bylo tehdy. Budou-li vlády jen trochu dobré, neodepře jim lid síly ani moci; a přinese-li jejich vládnutí znatelné zlepšování poměrů, průměrní lidé budou asi ochotnější nežli dříve k tomu, aby ponechali veřejné věci jejím rukám tak, jako pasažéři, jede-li vlak slušným způsobem, raději se uvelebí na svém sedadle a dají přednost četbě, klímání, kartám nebo pamlskům před tím, aby se pletli strojevedoucímu do jeho kumštů a fortelů.

*Prosinec 1941.*

## Politikové a "odborníci".

Co jsme se v dobách republiky nauvažovali o této otázce? Jaký jest rozdíl mezi politiky a »odborníky« ve veřejném životě? Kdo z obou má lepší kvalifikaci na vládní místo? Ba, bylo to svědectvím o nezralosti a nehotovosti našeho státu, že otázka mohla být takto kladena. A že dokonce ti, kdož nesdíleli naivně sentimentální nadšení pro odborníky v politice, kdo se odvážili tvrdit, že inženýr není vždycky nejlepším ministrem dopravy nebo veřejných prací a sedlák nejlepším ministrem zemědělství, byli pokládáni za lidi bůhvíjak obmyslné, kteří si to patrně žehlí u některého politika nebo politické strany, kteří spekulují na osobní prospěch na úkor prospěchu věci celku, státu.

Neboť ono naivně sentimentální specialistofilství velké části naší veřejnosti se dívalo na politické strany a na politiky z profese jako na jakési kazimíry, kteří zbytečně komplikovali poměry, jež by se bez nich byly vyvíjely hladce a prostě. Zrušit politické strany a posadit na špičky veřejného života specialisty: inženýry, profesory, právníky, sedláky, fabrikanty, úředníky sociálních institucí, lékaře a bude pokoj. Nebude krisí, nebude polemik, nebude majorisování: budou jen účelná opatření, věcná argumentace, slušná diskuse. Zlatý věk našeho veřejného života. Občané budou vědět, že o jejich osudu rozhodují toliko hlediska odborná, že je nikdo nebalamutí lživou propagandou, že jim není ukládána — dokonce pod trestní sankcí pokuty nebo vězení — povinnost rozhodovati u volebního osudí mezi několika osobami nebo směry, z nichž o každém vědí jen to nejhorší — z podání jeho protivníků.

Nuže, nyní tedy jest nám prožívati ten zlatý věk, o němž snili naši milci odbornictví z dob republiky. Tento protektorát jest oním rájem, který prorokovali. Máme presidentem výborného soudce, jenž o sobě s okázalým sebevědomím několi kráte prohlásil, že o politiku neměl nikdy nejmenšího zájmu.

Předsedou vlády byl inženýr-generál, tedy odborník dvojnásobný: technik a organisátor, nyní jím jest universitní profesor, vysoký byrokrat a předseda ústavního soudu v jedné osobě, tudíž odborník na třetí. Ministrem školství byl universitní profesor, ministrem financí výborný znalec veřejného finančního hospodářství. Ministrem železnic dopravní specialista. Ministrem vnitra vysoký a zkušený byrokrat politické správy, atd., atd. A není politické strany, která by proti nim intrikovala, která by jim podrážela nohy, nastražovala jim parlamentní krise. Jediné Národní souručenství nemá ambici ovlivňovat účinně práci vládních osob a nemá ani parlamentního fora, s něhož by to činilo. Ostatně organizačně jest zcela v rukou presidenta a toho či onoho ministra.

Tak tedy tomu jest zcela podle přání někdejších odpůrců zásady »politikové v politice« a stoupců principu »politika jen odborníkům«. Tak tomu tedy jest a přece: prožíváme nyní zlatý věk politiky? Jsou nyní naši živnostníci, úředníci, učitelé, průmyslníci a všechny ty ostatní stavy, z nichž se rekrutovalo nejvíce oněch někdejších nespokojenců — jsou nyní u cíle svých přání? Cítí se obzvláště dobře ve svých stavovských potřebách a domnívají se, že jsou dnes nejlépe obstarány i záležitosti celonárodní?

Na tuto otázku netřeba ani vyčkávat odpovědi. Lidé, kteří kdysi bývali nespokojeni, jsou dnes smrtelně nešťastní. Lidé, kteří na poměry kdysi hubovali, dnes je proklínají.

Jenže není vyloučeno, že ten ubohý a zklamaný zástup nadšenců odbornictví by nám ještě i dnes, kdyby mohl přijít ke slovu, začal tvrdit, že nynější bída nikterak nevyvrací správnost jejich někdejšího stanoviska. Vždyť oni si představovali vládu odborníků nikoli jako kabinet slaměných figur, tvořících fasádu národního kriminálu, oni chtěli, aby odborníci vládli svobodnému státu, národu nezávislému; aby vykonávali skutečnou moc, aby spravovali podle svého nejlepšího svědomí a volného rozpoznávání a rozhodování, nikoli donucení zhoubnými rozkazy. Jestliže se dnes vláda odborníků neosvědčuje není to proto — řekli by možná — že to jest vláda odborníků, nýbrž proto, že to není vláda vůbec, že tito odborníci nevládnou.

Jsme, zdá se, nyní u samotného kořene věci: máme presidenta, který nechtěl nikdy být politikem; máme členy vlády, t. zv. odborníky, a nemáme na vedoucím místě ani jediného politika — právě v okamžiku nynější národní nesvobody. Nezdá se, že tomu tak jest právě proto, poněvadž jest národ při-

praven o všechnu moc a tedy i o vůli, jak touto mocí nakládati? Ano, jest tomu tak. Politická moc není dnes v rukou národa. O jeho osudu zde doma rozhoduje usurpátor, nepřítel. Politická vůle, která tu řídí osudy našeho lidu, jest vůle cizího okupanta a tento cizí činitel užívá jako jednoho z mnohých prostředků, jímž svoji vůli nad podrobeným národem prosazuje, odborníků, a to takových odborníků, kteří nikdy nebyli a nechtěli býti politiky z profese. Užívá jejich odborných kvalit, aby mu posloužily, kde to shledává vhodným; a nutí je, aby své odborné stanovisko, své odborné výhrady k jeho příkazům zapřeli, kde jich nemůže potřebovat. Nikdy ještě se čeští odborníci nenapolykali tolik ranních ropuch, které jsou jim praodporné nejenom jako českým lidem, ale i jako odborníkům, nežli v této době.

Tu se nám vnučuje otázka: proč tento okupant, když již chtěl z jakéhosi důvodu postavit nad portál českého koncentráku falešnou fasádu autonomní vlády, vybral si k tomu odborníky? Proč odstranil vládu Beranovu, které alespoň osoba premiérova propůjčovala politický charakter, proč, nehodil-li se jí tento politik, nesnažila se na jeho místo postavit jinou osobu politickou? Proč krok za krokem vnucovala autonomní vládě stále vyslovenější charakter odbornicko-úřednický?

Odpověď je na bíle dni: poněvadž žádná vláda politická, ať jakkoli pozitivně k říši a k nastalým změnám orientovaná, by nebyla pro okupanta tak spolehlivým a elastickým nástrojem jeho vůle, jako je vláda odborníků. Jakkoli zaměřený politik — pravím ovšem: politik, nemyslím tu jen sprostého dobrodruha, koupeného špicla nebo politickou nevěstku — mohl by v některé chvíli proti vůli okupantově postavit vůli svoji a tu by nadešly komplikace. Možná, že komplikace pro okupanta spíše jen nepříjemné nežli nebezpečné; přece však jen působící nesnáz. U zcela nepolitických odborníků není strachu z komplikací.

Kdyby nějakou podivnou hrou osudu pojednou náš okupant zmizel a nevyhořela se ihned v zápětí nějaká zdejší, domácí, naše politická vůle; kdyby se, jinými slovy řečeno, skutečně onen stav, po jakém naši milci nepolitického odbornictví tak často snili, ve vsí své ryzosti, tu bychom, přátelé, zažili podívanou pro bohy. A nebylo by to, vězte, nic tuze povznášejícího. Tu bychom spatřili, jak státní prezident se ohlíží kolem sebe, kdo by mu dal typ a pokyn, co se má státi a co má být vykonáno; vláda by se dívala tázavě na presidenta, ministr na ministra, a až by se teprve někde vynořila osobnost

politická, státník, tu by si teprve všichni odborníci oddechli, že konečně zase mohou být jen odborníky, to jest přijímat povely politické vůle, odbornicky je zpracovávat a poslouchat.

Neboť to jest právě rozdíl mezi politiky a odborníky. Politikové jsou orgány politické vůle: moc samostatného národa se jimi vtěluje v určité politické imperativy. Tuto funkci nemůže za státníky zastávat nikdo jiný, zejména žádný nepolitický odborník. Politik jest činitel v národě pro činnost zcela svého druhu: pro zrod a vybavování politického rozhodování. Nadaný, zkušený politik jest právě tak pracovník svého druhu jako kterýkoli jiný. Jeho funkce jest nezbytná v národě svobodném. Národ, který se obchází bez politiků a státníků, žije v nesvobodě. Není svobody bez politiky, tvořené osobnostmi věnujícími se jen státnictví. Není svobody v národě, na jehož špici jsou jen odborníci. První soudce byl výtečným soudcem na základě zákonů, kterými jej zavázal státnický a politický zákonodárce. První soudce však nedovede být sám zákonodárcem, poněvadž jeho pýchou jest, že nikdy neměl zájmu o politiku.

Jestliže dějinná epizoda, kterou jsou pro náš národ léta protektorátu, může nám přinést také nějaký prospěch, tož jím budiž to, abychom se konečně vyléčili ze zhoubného bludu těch idyliků z dob republiky, kteří snili o vládě odborníků a o osvobození státu od politiky. Kéž bychom vyšli z této epizody zralejší o poznání, které nám již nikdy nikdo nevezme, že politika a politikové neznamenají zbytečný přepych a komplikace, že politická práce není zvůle, organisování politických center že není příživnictví. Snad toho či onoho času toto organisování se dalo způsobem nevhodným, vedlo k formám nepřiměřeným době. Snad se vytvořilo stran mnoho, snad některé neměly smyslu a odůvodnění. Ale organisování samo jako sociální funkce jest a vždy bylo nezbytnou sounáležitostí normálního života národa se osvobozujícího, tím spíše pak svobodného.

*Leden 1942.*

## Český antisemitism.

Jeden z českých aktivistů onehdy se honosil ve své společnosti, jak prý usadil pana G. (což znamená vysokého německého hodnostáře), jenž pouštěl před ním hromy a blesky do českého lidu, který prý nemá nejmenšího pochopení pro protizidovskou hesi programu nového Německa. »Český národ jest a odjakživa byl filosemitský; přečtěte si svoji literaturu, vezměte si svého nejnárodnějšího autora Jiráska« — pravila ta německá kapacita, prozrazujíc znalost českých poměrů mimořádnou, zejména uvážíme-li, že šlo o Němce sudetského, — »a s čím se tam shledáte? S omýváním židů a chválou asimilantství.«

Nato prý náš aktivista se »nedal zastrašiti«, nýbrž čile opětoval tím, že český lid měl svůj antisemitism dávno dříve, nežli ve Vídni rádil Lueger, a v době, kdy německá žurnalistika, literatura a umění, o hospodářském světě nemluvě, byly židy prolnuty. »Cožpak naše hilsneriáda?« usazoval prý německého hodnostáře. Ale ten pořád ještě vrtěl hlavou, tluče při tom do stolu pěstí, podle svého osobitého zvyku. »Jděte mně někam s vaší hilsneriádou. Copak ta měla co společného s uvědoměným rasovým pojetím židovského problému?« — Náš příčinnivý aktivista prý konečně pokládal za rozumnější umlknout, neboť »mluvte s ním (hodnostářem), když je Němec«. Ale odnášel si z diskuse vědomí, že nebyl překonán, nýbrž jen umlčen.

Tím spíše se podivil, když mu v jeho české společnosti, v níž dodatečně reprodukoval tento řečnický mejdan, namítl jeho posluchač: »Ale poslyšte, doktore, tak se mi zdá, že ten pan G. zná náš český lid lépe nežli vy a že se naň dívá realističtěji. Jistěže v našem národě jest a byl antisemitism. Nechtěl bych tvrdit, že ho je tu dnes více, nežli bývalo dříve; spíše naopak. Ale on je to doopravdy antisemitism docela jiný, nežli je ten dnešní německý. Pokud jde o Jiráska, měl také ten váš německý příznivec pravdu. Vzpomeňte na př. na postavu žida



Lazara Kiše v „Temnu“ anebo Justiny Levitové v kronice „U nás“. A na podiv, autor, proskribovaný jako „nenárodní“, Jan Herben, Masarykův nejvěrnější z nejvěrnějších, v knize „Do třetího a čtvrtého pokolení“ se neostýchá odsuzovat žida Wolfa a jemu podobné, jako největší upíry českého lidu.« Už tyto dvě ukázky by stačily, aby bylo každému zjevné, že otázka židovská se v českém národě vskutku nikdy netraktovala jako rasová. V českém lidu nebylo nikdy k židům mnoho lásky. Ale ne proto, že to jsou židé, nýbrž proto, že židé v převládícím počtu byli mezi námi elementem protisociálním a protinárodním. Vykořisťovali a germanisovali — zejména za bývalé monarchie — a proto byli nenáviděni. Jestliže se vyskytl žid, který nebyl ani vyřídouchem ani čechožroutem, nýbrž na př. poctivým obchodníkem a živnostníkem, byl samozřejmě tolerován, byť zpravidla nebyl zvláště milován, protože negativní vztah k židům, kteří byli oporou nepřátelského režimu a útlaku, vrhal i na ně určitý stín. Pan Štědrý, židovský obchodník v Okresním městě, jest sice pokládán za váženého souseda a nikdo mu nepoloží stěbla přes cestu, ale fakt, že v synagoze stojí vedle pana Utitze, továrníka, jehož otec byl ještě kořalečníkem a lichvářem na české vesnici a jenž sám utiskoval české dělníky německými úředníky, udržuje chlad i v poměru mezi panem Štědrým a českými občany. Ale chlad prýští právě jen z této okolnosti, jest odvozeninou, není primárním důsledkem židovství pana Štědrého. Naproti tomu pan dr. Tausig, rovněž žid, ale vousatý praktický lékař a dobrodinec všech chudých, který na synagogu kašle a chválí svého pána boha jedině skutky milosrdenství téměř svatého, jest všim českým lidem v městě a okolí ctěn a milován a o jeho židovství se vůbec nepřemýšlí. Takový asi byl poměr českých lidí k židovské otázce po řadu desetiletí, vlastně od samého národního probuzení.

Příchod nacismu k nám nezměnil na tomto postoji pranic. Jest pravda, že příslušníci některých stavů v prvních dobách po pádu republiky pokusili se s antisemitismem zaspekulovat. Naši lékaři a advokáti se chopili hesla: »arisace svých povolání« čekajíce, že jim pokvete pšenice na lánech, z nichž budou jejich židovští kolegové vypuzeni. Stejně někteří obchodníci. Veřejnost sledovala tyto jejich snahy spíše s nevůlí nežli s sympatiemi. Zvláště lékařům nerada zapomínala, jak celou věc líčili jen s hlediska svých grošů a ne s ohledem na zájmy obecného zdravotnictví. (Ostatně čeští lékaři za pár let těžce pykali pro tuto svoji nenasytost, když po zastavení vysokých

škol a potlačení všeho lékařského dorostu, po persekuci celých stovek českých lékařů a za lidového zdravotnictví podloměného válkou bylo jim na bedra naloženo břemeno tak těžkých povinností, že se o takovém výsledku arisátorům lékařského stavu ovšem nikdy nesnilo. Jenomže zbylí čeští lékaři při tom ztratili jen své pohodlí; hůře na tom byli pacienti, kteří ztratili do značné míry lékařskou pomoc.)

Jest rovněž pravda, že na českou veřejnost nezůstalo bez vlivu, jestliže registrace a zabavení židovského majetku, pokud ovšem jejich výsledek pronikl na světlo denní, potvrdil představu o nepřiměřeně velikém podílu zdejšího židovstva na našem národním hospodářství. Tato nepoměrnost nebyla ovšem pro českou veřejnost novinkou, ale to, že byla nyní do velké míry obnažena a ozřejmena, ovšem přirozeně podnítilo mnoho českých drobných lidí, kterýžto morální účinek však byl brzy potlačen poznáním, že při způsobu, kterým se s tímto majetkem nakládalo, národnostní spravedlnosti nebude pomoheno, nýbrž že i ta část židovského majetku, která byla v rukou židů český citících, dostala se nyní v ruce německé.

Posléze pak brutální způsob nakládání se židovstvím probudil v nejširší české veřejnosti nové sympatie, které tu dříve nebyly. To nemohlo býti paralysováno ani některými nepřekýnými zjevy mezi židy samotnými, nasvědčujícími jejich demoralisaci. Naopak za takové situace český člověk byl nakloněn spíše omlouvat leckterý kaz na židovské povaze, který by za normálních poměrů ostře odsuzoval. »Útisk vždycky a všude daleko spíše znemravňoval, nežli povznesl« — říkalo se. »Není divu, že tomu tak jest i u židů. Ostatně není našim zvykem bít do padlého. Až někdy budou židé zase stát rovně na dvou nohách, bude je možno teprve soudit — ne nyní.« —

Český antisemitismus, jak jsme si jej analysovali z dob před příchodem nacismu, se nacismem neposílil, naopak: způsob, jímž německý režim svůj antisemitismus zdůvodňuje a provádí, jej českému lidu ještě více vzdálil. Leč pozor: nechceme říci, že by po této válce, až se věci našeho národa dostanou opět do vlastních rukou, zkušenosti nyní prožívané zůstaly na budoucí české stanovisko v této věci bez vlivu, anebo že by se jejich vliv projevil nutně antisemitismem oslabeným oproti době předválečné. To všechno záleží na tom, jak se bude s otázkou židovských reparací u nás nakládati. Bude-li se to dít v rámci a měřítku všeobecné sociální spravedlnosti, zůstanou-li staré nesrovnalosti vskutku pohrobeny, nehledě na to, kdo je pohrobil, pak je u nás v budoucnosti i takovému antisemi-

tismu, jaký tu býval dávno před příchodem německého národního socialismu, navždycky odzvoněno. Kdyby tomu tak nebylo, pak by ovšem mohl u nás vzniknout antisemitismus prudší nežli tu kdy býval, byť by i potom byl a zůstával vždy jen hnutím zdůvodňovaným sociálně, nikdy však rasově.

Doba této války přinesla nám nekonečnou řadu paradoxních zjevů a jedním z nich jest — nesmějme se v této truchlivé době — antisemitismus českých židů, židů, kteří již dávno byli u nás asimilováni, kteří se necítili a nebyli pocíťováni jako cizí element v českém prostředí. Ti jsou nyní velmi nakvašeni proti ostatnímu zdejšímu židovstvu, dobře cítíce, že jsou házeni do jednoho pytle s elementem, s nímž již dávno neměli nic společného. Oni stejně jako jiní čeští lidé těžce pocíťovali nacionální a sociální útisk, jehož pomahačem u nás po generace bylo německé židovstvo, a přirozeně pokládají za dvojnásobné příkoří osudu, jestliže mají nyní pykat s těmito cizinci za nespáchané hříchy.

Je tomu již přes dvě léta, co jsem z úst přítele, českého žida, slyšel tento povzdech: »Jestlipak se toho dožiji, až si našinec, jako slušný český člověk, bude moci dovolit být antisemita!« Ten přítel je ovšem již přes rok v Terezíně a pochybuji, že se toho dožije. Ale snad přece jen zůstanou zde někteří čeští židé, kteří se navrátí a uvidíme je pak mezi sebou jako předbojníky oné citlivosti a nedůtklivosti vůči řešení židovských reparací v naší zemi, které jsme tu předvíдали. Bude-li tomu tak, bude to nejlepší ospravedlnění a očištění toho, co by se pak snad nazývalo »antisemitismem českého člověka«.

*Březen 1942.*

## Důležitost úřednické otázky.

Že i od nepřítele učiti se dobrým věcem jest užitečné, říkali již staří Římané. A tato věta byla jednou z pouček našeho klasického vzdělání, z níž jsme poznávali jak latinskou syntaxi, tak zkušenou moudrost starých státníků. Vzpomněli jsme jí velmi živě, když jsme si onehdy pročítali ustanovení německého úřednického zákona, který vydal národně socialistický režim čtyři roky po uchopení moci v říši, a mnoho nám to vysvětlilo z událostí, jež se v Německu odehrály.

Když po zřízení protektorátu Němci počali zřizovati na území Čech a Moravy řadu svých úřadů a soudů, jež rostly jako houby po dešti; když později umisťovali stále četnější německé úředníky i do úřadů českých, zaváděli pro ně vnitřní německý úřední jazyk do protektorátní »samosprávy« a posléze dělali pro ně místo a prostor tím, že české úřednictvo odstraňovali pod nejrůznějšími záminkami, tehdy jsme poznávali německého úředníka, jak jej ustavil režim lomeného kříže, stále blíže a lépe. Co bilo především do očí, bylo jeho sebevědomí, sebevědomí nejenom národní, ale i osobní. Vůči českému obecnstvu, českým kolegům i českým představeným (protektorátní ministry a šéfy úřadů nevyjímaje) bylo jeho sebevědomí ovšem samozřejmé. Vždyť za ním stál celý arsenál státní moci, jaký zde nikdy dosud nebyl nahromaděn v takové míře. Ale čemu se čeští pozorovatelé od prvé chvíle podívovali, bylo nemalé sebevědomí významnějších německých činitelů i vůči vlastním nadřízeným a vůči jiným německým orgánům (s jedinou výjimkou ovšem, německé policie, před kterou každá kuráž i toho nejhrdějšího německého nositele moci sklápala). Druhá věc, která si vynucovala respekt, jest u tohoto úřednictva jeho »esprit de corps«. Třebaže ne v té míře, přece však podobně jako tomu je u německé branné moci, německé úřednictvo tvoří jakýsi řád, jakousi pospolitost, stav, který má kolektivní vnitřní solidaritu (jejíž hranice ovšem jest zase stejná,

jako tomu bylo u svrchu řečeného sebevědomí). Uvážíme-li pak posléze, že platové poměry a sociální vybavení německého úřednictva jest nepoměrně vysoko nejenom nad úroveň našeho úředníka českého, nýbrž i nad někdejší úroveň úředníka demokratické německé republiky, vidíme ihned, jaký to jest silný nástroj, kterým nový režim v říši zasáhl do života občanstva, který si včas připravil pro ovládnutí nových územních oblastí, jež hodlal obsadit a obsadil, a kterým zasáhl tak pronikavě do sfér hospodářského a kulturního života, jež před tím nikdy dosud v říši a v těchto oblastech nebyly veřejnou mocí administrovány.

Maně tu vzpomínám jedné schůze poradní hospodářské instituce z prvních let naší republiky, na níž se setkali zástupci našeho průmyslového světa s vedoucími úředníky našich ministerstev. Průmysloví magnáti (někteří z nich ještě jen s velkou námahou se vzdali na slušnou českou větu) přijeli v přepychových vozech, vstoupili do jednací síně s houpavým gestem grandseigneurů, s jistou shovívavou netrpělivostí důležitých činitelů, kteří jen s krajním sebezapřením přišli utratit špetku svého drahocenného času sem na tuto konferenci, z níž beztoho nic kloudného nekouká pro národní hospodářství, jehož nositeli jsou přece oni a ne nějaký byrokraté. A proti nim k poradnímu stolu zasedli brejlatí pánové v šosácích, na nichž se leskly lokty, v sešlapaných střevicích, s očima mžourajícíma obdivem a pokorou; bylo na nich patrné, že před chvilkou narychlo spolklí svoji nenáročnou přesnídávku z papíru. Tam hospodářský svět, zde stát a tento stát měl řídicí rukou zasáhnout do hospodářského světa. Prostý pohled na oba partnery ukázal, jak je naše státní moc pro takový úkol nepřipravena.

Jistě se v dalších letech republiky leckde hodně změnilo. V tom či onom odvětví veřejné správy vypracoval se nám odborník se silnou rukou, který si vynutil i v hospodářském světě respekt a kázeň; ale byly to spíše osobní úspěchy takových jednotlivců nežli vzestup autority celého administrativního aparátu.

Leč nejen vznešený »hospodářský svět«; občanstvo vůbec pohlíželo na veřejné úřednictvo u nás jako na zlo snad nutné, ale především zbytečně přílišné. Ani jedna z politických stran neměla k otázce úřednické upřímně státnický vztah. Zájem měly nanejvýš na některých agendách anebo na určitém personálním podílu ve veřejné správě. Ale to bylo ovšem příliš málo, nežli aby se z takového zájmu vyvinulo pochopení významu úřednictva jako účinného ramene státní moci.

Když v Německu přišel národní socialism k moci, uchopil se problému úřednického ihned. I když měl pro sebe půdu jistě připravenější nežli německá demokratická revoluce před patnácti lety v tehdejší administrativě, nemohl přece jen spoléhat na to, že se setká všude jen se souhlasem a pohotovostí. Demokratická éra zanechala po sobě i ve veřejné správě jisté, byť nehluboké, stopy a zůstatky, ale i staré nacionalistické úřednictvo, vychované tradičním prusáckým školstvím a ochotné s nadšením sloužit každému, kdo přicházel s heslem »Německo nade všecko«, nebylo proto ještě zralé k tomu, aby zasáhlo tak pronikavě do celého společenského života německého, jak se to národní socialism chystal učiniti. Bylo tedy třeba, aby nový režim převzaté úřednické těleso náležitě přebal, přeškolil a zdisciplinoval. Což také učinil a to podle svého oblíbeného receptu: bičem a cukrem zároveň. Vyložené nepřátele svého příchodu v úřednictvu v řadě exemplárních případů sice nelítostně eliminoval, jinak však měl pro ostatní širokou amnestii. Slíbil každému, že s ním naloží především podle budoucích zásluh nebo vin. V posuzování minulosti vskutku pak nebyl malorysý. Ale to nás tu tak nezajímá, neboť to jest spíše jen jedna z mnohých kapitol z historie národně socialistické Machtergreifung. Čeho si tu chceme povšimnouti, jsou zásady trvalého řešení úřednického problému a definitivní zásady úřednického práva za národněsocialistické éry. A ty se nám jeví právě v onom německém úřednickém zákoně z ledna roku 1937.

Podle něho úřednictvo jest ve zvláštním služebním a pověřeneckém poměru jakožto vykonavatel státní vůle. Žádá se od něho zvýšená poslušnost a plnění povinností, a zajišťuje se mu za to zvýšený životní standard. Každý veřejný úředník jest ve služebním vztahu přímo k říši, i když jeho »služebním pánem« jest na př. obec, samosprávný odborný svaz či pod. (tu jest ovšem jen mittelbarer Reichsbeamter). Říše žádá od úředníka pravou lásku k vlasti, obětavost a veškeru jeho pracovní sílu; poslušnost vůči nadřízeným, soudružství k spoluúředníkům; úředník musí míti pochopení, že NSDAP jest v nerozlučné spojitosti s národem, nositelkou německé státní myšlenky, nemusí však býti členem strany. Ba, není ani povinen býti poslušen pokynů strany, leč by mu byly dány jeho představeným v úřadě jako příkaz úřední. Ale ani svého představeného není povinen poslechnouti, je-li splnění příkazu podmíněno spácháním trestního činu. (Z toho plyne, že němečtí úředníci, kteří spáchali při výkonu své úřední činnosti trestné činy,

jsou za ně odpovědni také osobně.) Jinak jest za výkon jeho činnosti odpověden jen ten, kdo mu k ní dal příkaz.

Úředník jest povinen konati i vedlejší, mimoúřední práce, jsou-li mu nadřízeným přikázány. Naproti tomu může bez zvláštního povolení vykonávati činnost spisovatelskou, uměleckou, vědeckou, činnost v NSDAP, podléhaje přitom jen všeobecným povinnostem úředním (zachování úředního tajemství, disciplína ve službě atd.). Jiná vedlejší zaměstnání podléhají souhlasu představených.

Zajímavou otázku, jsou-li úředníci v říši libovolně odstranitelní, řeší zákon tak, že úředníci, stanovení natrvalo, mohou býti přeloženi do stavu čekatelného jen při zrušení úřadu, v němž působili, anebo je-li tento úřad na základě zákona či opatření vůdce s jiným spojen či ve své výstavbě podstatně změněn. Jinak může největší autorita, kterou národně sociální režim zná, to jest vůdce, kdykoli přeložiti do stavu čekatelného nejvyšší úředníky a soudce (státní sekretáře, ministerské ředitele), úředníky služby tiskové, presidiální, zahraniční, lidovýchovné a propagační, konsulární a vyslanecké, úředníky říšské kanceláře, zkrátka funkcionáře, u nichž vstupuje do popředí převážně politický charakter jejich služby. Ti jsou »ad nutum amovibiles«. Ostatní úřednictvo však má postavení značně stálé, není do té míry závislé na politické nelibosti.

Rozumí se, že tyto předpisy, vesměs předválečné, byly za války prakticky velmi polámány. Ale jde o to, že v principu — pokud totiž válečná nouze nedonutila německé vedení vařiti z vody — jeho postoj k úřednické otázce byl takový, jak nám právě naznačují uvedená ustanovení úřednického zákona. To jest: režim lomeného kříže se vynasnažil úřednický aparát si získat, zmocnit se ho rukou sice pevnou a neúhybnou, ale současně jej touže rukou před veřejností vysoko povznést, složit naň velikou odpovědnost a požadovat po něm velikou obětavost, ale propůjčít mu zároveň veškeru mravní i hmotnou podporu. V nitru vládní soustavy může býti úřednický aparát jakkoli stisknut; navenek záleží režimu na tom, aby vypadal co nejdůstojněji a nejsebevědoměji.

I od nepřítele jest užitečno učiti se dobrým věcem. Ostatně, tušíme-li dobře, co se děje ve světě, ačkoli jsme od něho odříznuti, není Německo jedinou zemí, která správně zhodnotila důležitost úřednické otázky. Každý stát, který řídí veškeren život svého obyvatelstva, musí dospěti k témuž zásadnímu pojetí veřejné administrativy. Tedy nejenom nepřátelé, i přátelé

stanou se našimi učiteli v této věci, jakmile opět budeme moci upravovati si sami své vlastní poměry.

A nezapomeňme, že při autoritě, kterou nutně bude mít po válce státní moc, nesmí se opakovat, aby služba kdejakému soukromému zájmu byla výhodnější nežli služba státu.

Duben 1942.

## Demokratická skepse a dnešní naučení.

Co to bylo kdysi u nás úvah na thema »jsme-li ještě demokracie! Každý, komu se nějak nelíbily volební řády do zastupitelských sborů, pokládal se za oprávněna pochybovat o tom, že žijeme ještě v lidovládě. Jestliže Národní shromáždění delegovalo na vládu část své zákonodárné moci, spínali ruce právníci a t. zv. »nezávislí« žurnalisté, že parlament kapituluje před ochlokracií. Byl-li vydán zákon na ochranu republiky anebo byly-li odňaty politické či tiskové delikty porotním soudům, protesty proti takovým opatřením se podobaly troubení archandělů k poslednímu soudu. Vystoupila-li policie energičtěji proti demonstrujícím fašistům nebo nacistům, jezdilo se do Londýna protestovat před tamní demokratické publikum, které rádo dopřávalo sluchu nepřítelům demokracie, když se pro sebe domáhali demokratických svobod. A jestliže obušek československého policajta zasáhl někdy nepokojného levičáka, křičeli zase přátelé z »Ligy pro lidská práva«, že je u nás demokracii odzvoněno.

Co jsme se tehdy nauvažovali nad otázkou tišku »závislého či nezávislého«. A nyní, kdy podle tvrzení našich dnešních čelných novinářů český tisk je nezávislý, protože do obsahu novin nesmějí již mluvit ani slovem jejich majitelé a vydavatelé, nýbrž jedině pan SS-Obersturmbannführer Wolf, vedoucí zvláštního oddělení u říšského protektora, nyní bychom si přáli mít aspoň setinu té nezávislosti, které český tisk požíval tehdy. Co bylo anket o otázce trestu smrti, když prezident republiky v roce 1923 po prvé odepřel milost mnohonásobnému vrahu. Oč se nám dnes zdá tato otázka méně problematičká.

Vzpomínáme dnes všech těchto kritik, protestů a rozhořčených gest s bolestným úsměvem. Jací jsme to byli tehdy bolestínové, my demokrati doma i v cizině. Jest nám nyní asi tak, jako muži někde na bojišti, který smrtelně raněn a krvácející — a přesto se nevzdává naděje, že bude přec opět žít

— vzpomíná svých dětských let a her, kdy nad rozbitým kolennem prožíval hrůzu před smrtí. Cožpak již ta prostá okolnost, že bylo možno kritisovati, protestovati a rozhořčovati se, neznamenal tenkrát, že demokracie ještě opravdu jest? Že žije? Že nezemřela?

Kde jsou ony doby, kdy se vážně diskutovalo mezi státovědci, zda státní moci jest všecko zakázáno, co jí není zákonem výslovně povoleno, anebo je-li jí všechno dovoleno, co jí výslovně není zakázáno. Prof. Weyr, který jinak, jak se všichni dobře pamatujeme, býval velmi nemilosrdným kritikem demokracie — a to ne toliko demokracie naší, nýbrž měl hlubokou skepsi k demokracii vůbec, — považoval ve své »Soustavě čl. práva státního« za samozřejmou thesi první. A proto považoval katalog základních občanských práv, jaký byl vtělen na příklad do páté kapitoly naší ústavní listiny, za nelogický a nesprávný. Bylo mu samozřejmé, že státní moc nesmí zasahovat do práv jednotlivce, pokud jí to není výslovně přiznáno. Všechna sféra individuálních práv, nejenom ona, která byla vytýčena v »katalogu«, jest nedotknutelná, pokud zákon výslovně státní moci zásah nedovolí. To byl Weyrovi axiom, který se rozuměl »sám sebou«.

Na tyto všechny věci a úvahy si jest radno vzpomenouti dnes, kdy čteme usnesení říšského sněmu z 26. dubna t. r., v němž se praví m. j.:

»Nemůže býti nijaké pochybnosti o tom, že Vůdce musí míti právo, které pro sebe vyžaduje, aby mohl učiniti vše, co slouží k dosažení vítězství anebo k tomu přispívá. Vůdce tudíž musí míti vždy možnost — aniž by byl vázán na platné předpisy — ve své vlastnosti vůdce národa, nejvyššího velitele branné moci, šéfa vlády a nejvyššího soudce — každého přinutiti všemi prostředky, které se mu zdají prostě způsobilými, k plnění jeho povinností, a porušiti je, potrestati je bez ohledu na t. zv. nabytá práva, po př. jej bez dodržení předepsaného řízení z jeho úřadu, hodnosti nebo místa odstraniti.« —

Nevíme, pravda, té chvíle, jaké politické anebo jiné motivy vyvolaly toto usnesení říšského sněmu, ke kterému došlo s obzvláštní slavností. Jest to bubnování na poplach? Jest to utíkání od odpovědnosti všech ostatních? Svrhuje tím říšská vláda, zejména předseda ministerské rady a říšského sněmu v jedné osobě říšský maršál Göring veškeru odpovědnost na tuto jedinou osobu? To ovšem nám známo není, a dozvíme-li se to někdy, tož patrně až po řadě let z nějaké dokumentární historie. Ale nejde nám zde vůbec o tuto aktuální politickou

stránku usnesení. Jde nám o stránku theoreticko-politickou, řekli bychom. Jde nám o to, abychom zdůraznili, jak se v této formuli, usnesené říšským sněmem, zhusťilo jako do jedinečného extraktu vše to, co demokracií není. Všimněme si jenom těchto jednotlivostí.

Především říšský sněm, který učinil takové usnesení, byl zvolen za okolností, které vylučují jakoukoli jeho reprezentativní povahu. Leckdos tu možná namítne, že chování německého lidu za války, jeho nepochybná odhodlanost a jednota v boji i zázemí dodatečně opatřila říšskému sněmu onu představitelnou autoritu, které postrádal pro způsob, jakým byl v dubnu roku 1938 zvolen. Připuštění toliko jediné kandidátní listiny, volební teror, nedostatek základních podmínek svobodné volby: volné agitace, tajnosti, všeobecnosti atd. způsobily, že tyto volby nebyly volbou a tento sněm nebyl sněmem. Ale právě tak, jako jiné říšské orgány dovedly strhnouti posléze celý národ za sebou, jistěže stál v době tohoto usnesení všechen německý lid za velkoněmeckým sněmem. Snad, pravděpodobně do vysoké míry má tato námitka mnoho pravdy do sebe. Což ale nic nemění na našem tvrzení, že s hlediska demokracie sněm, který by provedl tak radikální změnu vsí ústavy — neboť ničím jiným není ona resoluce ze dne 26. dubna t. r. — musil by míti i formálně naprosto nepochybně zajištěn souhlas ovládaných. Kromě toho nezapomeňme, že plné moci, jež tímto usnesením byly na vůdce vzneseny, se týkají také milionů a milionů osob, které na říšském sněmu vůbec reprezentovány nejsou, neněmeckých obyvatel říše a území k ní připojených.

Druhá věc, která bije při usnesení do očí, jest, že plné moci jsou neomezené časově a že se nic nestanoví o tom, že by říšský sněm anebo lid přímo mohl požadovati v jakékoli formě skládání účtů z toho, jak jich bylo použito. Ještě nikdy žádný diktátor nedostal tak širokou bílou listinu, ale nejenom to, nebyl tak zproštěn jakékoli odpovědnosti. Kdyby Německo bylo theokracií, věřili by občané, že vládce, takovou mocí opatřený, se bude musit jednou odpovídat Bohu z výkonu svých pravomocí. Ale národně socialistický národ není nábožensky založen. Víra v boha — soudce činů těch, kdož jsou jeho náměstky na zemi, nepatří mezi pětadvacet bodů nacistického programu. Japonský císař nemá tak neodpovědného postavení, jakého dosáhl vůdce dubnovým usnesením říšského sněmu.

Plné moci jdou i proti všemu právnímu řádu, v říši zave-

denému. Žádným z právních předpisů ani předpisy vydanými po uchopení moci národně socialistickým režimem vůdce není nadále vázán. Může nejenom předpisy rušit, ale může i, aniž je ruší, jednat proti nim — a přece jedná »po právu« — to jest přece jedná v mezích plné moci, kterou mu říšský sněm dal. Neboť tato plná moc mezi nemá.

Plná moc posléze se vůdci neposkytuje jenom na dobu války, jejím časovým omezením není »emergency«, jak se nazývá v literatuře veřejnoprávní onen stav nouze, kterým se zdůvodňují mimořádná opatření. Na počátku svého usnesení říšský sněm sice poukazuje na »dosažení vítězství« jako na účel opatření. Avšak to znamená toliko motiv, nikoli časovou mez plné moci. Ta jest právě tak neomezená dobově jako věčně.

Jestliže nás tato událost, usnesení říšského sněmu, přivedla k tomu, že se díváme zpět na dobu svých někdejších rozpaků a pochybností o demokracii, neznamená to ovšem, že bychom teprve v plné moci toho druhu, jako jest tato, spatřovali nepochybné rysy autokratické a že by se nám jakákoli méně výrazně vyslovená samovláda zdála přece jen chovati nějaké prvky lidovlády. Tak tomu zajisté není. Formule říšského sněmu bude sice vždycky v budoucnosti v literatuře i v politickém světě uváděna jako nejryzejší vyjádření diktatury a tyranie, avšak ústavní stav, který jí v říši předcházal, nebyl proto snad »částečně« demokratický anebo jen »nedokonalé autokratický«.

Naše reminiscence mají pod zorným úhlem této aktuální události svoji časovost jen potud, že bychom chtěli, aby si naši lidé pro všechnu budoucnost zapamatovali, že to, co jsme tenkrát prožívali, to neustálé úzkostlivé sebezkoumání, jsme-li ještě demokraté a je-li naše soustava ještě lidovládou, nebylo známkou demokratické síly, bujarosti a sebevědomí. Kdyby bylo bývalo evropské lidstvo po první světové válce opravdu demokraticky zdravé a silné, nebylo by bývalo možné, aby dva největší národové evropského středu tak pyšně a okázale odhodili demokratický řád, strhli s sebou řadu zemí dalších a toto sebezmrzačení označovali za ideální a žádoucí zřízení dokonalého státu. Jen v Evropě demokraticky chabé bylo možné takové zhroucení. A pocit této slabosti, který jsme v sobě chovali, třebaže jsme si toho nebyli ani plně vědomi, to byl, jenž nás nutil tak neustále sebe kárati a o své demokracii pochybovati. Pro tento vnitřní komplex stoupenci demokracie tak lpěli na nedotknutelnosti forem, poněvadž se báli, že opustí-li jejich demokracie jen o krok zavedené formy, duch ji ne-

zachrání, poněvadž její duch je slabý. Byla to přísnost malověrných. Byli jsme, my demokratičtí skeptikové, podobní mnichům flagelantům, kteří se strachují, že jejich tělo je zradí, jakmile by polevili ve svém sebetrýznění.

Jest jenom jediný způsob, jakým lze překonat tuto úzkostlivost, a to jest víra ve vlastní lid. Víra, že ve státě není nikdo, kdo by byl s to zabránit, aby se moc nad občany vymkla z rukou lidu. Kde vládne taková víra, tam není těch neustálých pochybností a strachu. Jen v národech, kde jest odůvodněný strach, že na každé opatření k účelnému, dočasně zdůvodněnému přesunu ústavních mocí číhá zálučná sociální skupina, hotová zneužít takového opatření k tomu, aby se zmocnila trvale vlády nad lidem, jest místo k strachu a úzkostem. Ostatně, jak jsme viděli, v takových národech žádná opatrnost a úzkostlivost není posléze s to, aby protidemokratickému převratu zabránila. Není-li takové sociálně nebezpečné situace, není důvodu k pochybovačným otázkám, jsme-li dosud ještě demokraty.

A tak vidíme, že konec konců jest to problém nikoli ústavních institucí, nýbrž sociálního uspořádání, zda ten či onen národ a zda posléze svět bude zabezpečen pro demokracii. Poněvadž po první válce světový mír nerozřešil otázky zlidovění světa, proto wilsonovský požadavek zůstal na papíře. Proto demokracie všude a zejména v Evropě po roce 1918 byli tak nejistí a malověrní. A proto také se jejich skepse tak osvědčila a demokracie vskutku tak uboze dokonala.

Přinese mír, kterým se zakončí druhá světová válka, lepší bezpečnost? Přinese lidovládu sociální? Jestliže ano, pak tedy taková formule bílého listu, jakou obdržel usnesením říšského sněmu dne 26. dubna Adolf Hitler, zůstane provždycky již jen musejním inventářem. Ale pak také bude patřiti minulosti strach a úzkost demokratických skeptiků. *Květen 1942.*

## Sudetští Němci.

Málokterému národnímu kmeni dostalo se do rukou tolik příležitosti a vlivu, aby jich tak špatně využil a zneužil, jako tomu jest u sudetských Němců. Politicky zhýčkaní, zpovykání, nepoučení a nepoučitelní, bezmezně domýšliví a nerealističtí, povrchní a neuvážení, ale za to krutí, prostí všeho širšího rozhledu, provinciální a při tom s nároky a možnostmi účastniti se světovlády. Nejnekvalitnější kmen německého národa: bez jihoněmecké uvážlivosti, severoněmecké světovosti, prušácké houževnatosti a sebekázně, bez rakouské srdečnosti, sudetští Němci konec konců svým duchem se zmocnili všech těchto ostatních soukmenovců a přivedli je k osudu, který nyní německý lid prožívá.

Nepřeháníme, pravíme-li to, neboť nacionální socialismus, který ovládl všecken německý lid, má svůj počátek právě zde. Dávno před mnichovským programem, těmi 25 body usnesenými v únoru 1920 v pivovarském sklepě, založili si sudetští Němci stranu, která byla pramáti NSDAP. Záslouhou jejich měla tato strana již v bývalém předlitavském parlamentu tři poslance, a vedena poslancem Knirschem a Jungem, usnesla v roce 1913 na svém jihlavském valném sjezdu řadu požadavků, které se podobají mnichovským bodům jako vejce vejci (rasový antisemitismus, odstranění úroků atd.). V Československu se strana ustavila hned již roku 1919 v Duchcově a vůdcové její byli po několik prvních let dokonce jakýmsi politickými uvaděči. V republice byla tato strana na neustálém vzestupu a mezi ostatními německými frakcemi zde byla stranou střední velikosti již v době, kdy v říši národní socialismus ještě ani nedorostl parlamentní půdy. Když pak v Německu nastal rozmach nacismu, zdejší národní socialisté mohli převzít jen některé ryze vnější známky a symboly hnutí (lomený kříž, údernické uniformy), duch byl u nich už dávno doma. Když na podzim 1933 byla v Československu strana tato roz-

puštěna, ustavila se ihned jako její pokračování S. d. Heimatfront Konráda Henleina. Její pětiletý vývoj, prozrazující stále zřejměji totožnost tohoto hnutí s jeho předchůdkyní, jest sdostatek znám, abychom jej zde musili rekapitulovati. Jen k politické charakteristice sudetoněmeckého kmene budiž podotčeno, že zatím co německý lid v říši při volbách do říšského sněmu dne 6. března 1933, tedy již za Hitlerova režimu, ponechal NSDAP ještě v menšině (byť téměř hraničící na polovinu), sudetští Němci se vyslovili v roce 1935, tedy v době plně autority »utlačitelského režimu« pražské vlády, pro Henleinovský nacism již dvěma třetinami svých hlasů. Bylo to tedy nejsvobodnější a nejmanifestantnější přihlášení se k lomenému kříži, jaké si lze představit. Až jednou bude německý lid od tohoto symbolu utíkat, až se bude dovolávat toho, že se k němu přihlásil jen pod nátlakem, tož to rozhodně nebudou sudetští Němci, kteří by pro sebe mohli uvádět takovou polehčující okolnost.

Leč odpovědnost sudetských Němců za osud celého německého národa nelze vyvozovati jen takto formálně. Nejenom jejich úzký vztah k nacionálně socialistické straně, nýbrž především jejich zaujetí od počátku novodobého politického života v českých zemích pro všechny ony sklony, jichž NSDAP byla jen posledním a nejzralejším vtělením. Nacionální extremism, opovrhování sousedními národy, vsebezahledění, to bylo u českých Němců vždy doma. A od nich vycházeli apoštolové těchto myšlenek do Vídně i do říše. Jejich vinou především byla tímto šovinismem zkažena liberální politická éra v bývalé monarchii, oni v prvé řadě jím prosytili německý katolicism i protestantism, ba i nacionalistická křídla pokrokových a demokraticky socialistických frakcí německých byla zasažena z jejich zavinění tímto paralyzujícím šovinismem. Přitom kulturně byli sudetští Němci pro ostatní německý národ vcelku neplodní a negativní. Těžko lze nalézt mezi nimi v posledních 1—2 generacích osobnosti, které by měly pro celý německý národ nadprůměrný kulturní význam. Ačkoli byli kulturně i za republiky nepřiměřeně dotováni (měli 4 vysoké školy, obecných poměrně více nežli sami Češi), nestačili na př. obsadit vysokoškolské stolice svými lidmi. Nejenom za účelem duchovní výměny, nýbrž i proto, že pro určité obory zdejší Němci neměli vůbec platných odborníků, přicházeli na jejich stolice zasednout profesori z celého ostatního Německa, začez je však na oplátku zpravidla zdejší politická

atmosféra nacionálně zradikalisovala. Tito odborníci z říše se pak velmi často vraceli nazpátek pod vlivem sudetoněmeckého šovinismu jako předbojovníci nacionálního radikalismu v Německu samotném.

Nechceme zmenšovat podíl ostatního Německa na osudu, který připravili všemu německému lidu. Nemyslíme, že jeho vina jest proto menší, jestliže vina sudetských Němců bude náležitě a spravedlivě ve své velikosti posouzena. Ostatně jsme přesvědčeni, že to budou právě a především tyto ostatní německé kmeny, od nichž bude zakusiti sudetským Němcům nejvíce kleteb a obviňování, až se osud naplní. Sudetští Němci totiž kromě toho, že byli nejživnější půdou a nejvydatnějším zřídlem nacismu, stali se také hlavní záminkou, pro niž se Hitler dal na pochod proti světu. Nebýti těch, byl by si zajisté našel záminku jinou, avšak tak, jak věci byly, záminkou byli oni. A toho jim nikdy nebude zapomenuto v německém lidu. Český lid pak nebude moci zapomenouti na to, že to byly právě osobnosti sudetoněmecké a že to byl vliv těchto osobností na vedení říše, které mu připravily největší utrpení za této války.

Lze si této chvíle stěžii představit, jak se utváří osud sudetoněmeckého kmene po válce, aby byly vyvozeny všechny spravedlivé důsledky z těchto hříchů, jimiž je zatížen, anebo mluvme političtěji, aby žádný z těchto hříchů v budoucnosti nezatěžoval již soužití národů ve střední Evropě. Řešení nejprostší by bylo: rozluka. Rozluka, ovšem nikoli jako v roce 1938, kdy byl pro jednostrannou libovůli sudetoněmeckého kmene zbaven bezpečnosti svých přirozených hranic — českých hor — nejen československý národ, nýbrž kdy — jak ukázal další vývoj — všechn ostatní svět ztratil na jejich přání své nejbezpečnější hráze proti německé expansi. Tedy rozluka tak, že by sudetští Němci opustili republiku bez území. Není pochyby, že takové řešení by vyvolalo řadu těžkých otázek, kam s nimi, jak zaplnit hospodářské mezery po nich vzniklé atd. Není pochyby také, že toto řešení, kdyby bylo přímočaré, by postihlo řadu německých spoluobčanů, kteří se osvědčili i v nejhorších dobách let 1935—1938 jako poctiví demokrati.

Ale ne-li přímočaře, tedy v duchu takové rozluky asi bude nutno problém řešit, má-li být řešení trvalé. Nezapomeňme, že v roce 1939 po skončení polského tažení Adolf Hitler spon-tánně a nikým neovlivňován vyslovil se pro zásadu přestě-



hování národnostních menšin za účelem lepší úpravy hraničních poměrů. Princip tedy je uznán s obou stran a šlo by toliko o způsob jeho vhodného použití. *Září 1942.*

## Příteli s onoho břehu.

Milý pane opate\*), dovedu si představit, kterak by vás asi dojala slova, která jsem zde napsal minule o otázce osudu sudetských Němců. Dovedu si též představit, jak by se asi dotkla přítele . . . . ., který v čas, kdy píšu tyto stati, dlí . . . . . a zde . . . . ., ačkoli jest to dobrý Němec této země, anebo Vašeho jmenovce, posl. . . . ., který . . . . .

Ach, ano, jest mně, vzpomínám-li vás, jakobyč četl o Lotovi a jeho rodině. Víím, že byste chtěli, aby pro vás a pro vám podobné bylo odpuštěno sudetské Sodomě; dovedu si dobře představit, že — jakkoli upřímně jste odsuzovali pusté výstřednosti, které se jménem sebeurčení »sudetoněmeckého kmene« dály na nás i na vás — přece jen byste si přáli zachránit před božím trestem nejen sebe, nýbrž všechen svůj lid, doufajíce snad, že byste jej v budoucnu dovedli obrátit na lepší cesty.

Možná, že slova, která si zde dnes řekneme, připraví mě a mé druhy o vaše přátelství. Ale kolik přátel jsme za poslední léta poztráceli cestou za svými příštními osudy? Na konci těchto let hrůzy ti z nás, kteří je přežijí, budou zde státi jako ošlehané kmeny, které namísto větví ční k nebesům ulámanými pahýly. Co pahýl, to vztah a přítel, kterého již není. A tak, žel bohu, o větev více či méně, není-li jinak možné.

Minulá úvaha byla zakončena závěrem, že nejlepší řešení sudetoněmecké otázky by byla rozluka; rozluka ovšem, při níž by přirozená hranice, jejíž životní význam pro stát byl dokumentován právě Mnichovem, zůstala nedotčena a sudeto-

\*) V rukopise: apte. Jde o opata cisterciáckého kláštera ve Vyšším Brodě Tecelina Jaksche. Jeho jmenovcem je dále míněn německý sociálně demokratický poslanec Wenzel Jaksch, který žil za války v Londýně. Kdo byl onen přítel, o němž je řeč předtím, nedovedeme říci. Vytečkovaná místa jsou v rukopise prázdná, šlo zjevně o jména a informace, které autor nechtěl světit papíru. (Vyd.)

německý kmen by tedy ve své podstatě byl zavázán svá stáletá sídliště opustiti. I když nejsme z těch lehkomyšlných, kteří se domnívají, že by touto operací bylo tělo našeho státu ihned ozdraveno ze své největší choroby, i když víme, že takový řez by byl zaplacen obrovskými oběti hospodářskými, že by proměnil naše bohaté pohraničí z velké míry v poušť, protože by nebylo dosti rukou, které by vystřídalý německého rolníka, dělníka a řemeslníka při díle; i když víme, že by naše, a možná i nejbližší příští generace cítila vždy spíše jen pasiva této změny, zatím co — kdyby k operaci nedošlo — právě tyto generace by měly naopak pravděpodobně velmi snadnou práci se sudetskými Němci nebývale skromnými a zkrotlými; i když toto vše jsme zakalkulovali, nejsme s to, abychom nepovažovali řečené řešení pro dalekou budoucnost za nejúčelnější, bude-li jen mezinárodně možné. Neboť v té další budoucnosti, až by německé i naše (zdůrazňuji: i naše) bolesti z této operace pominuly, umožnil by nám tento nový stav, za něhož bychom byli nejenom právně a formálně, ale skutečně národním státem uvnitř přirozených a naši svobodu zabezpečujících hranic, vstoupit v oboustranně nezákladný, upřímný styk i s německým sousedem.

Jakékoli jiné řešení, bude-li nám vnuceno proto, že ostatnímu světu, německému lidu, ba snad i nám pro první doby po válce ulehčí v mnohých obtížích, bude spojeno jen s těžkými oběti mravními. Po všech těch zkušenostech se zdejšími Němci není možno očekávat, že by se naše politika vůči nim vrátila k oněm základům, na nichž spočívala, když jsme se s nimi rozešli v roce 1938. Především proto ne, poněvadž náš národ, ponížený a bitý jejich jménem a v první řadě jejich lidmi v uplynulých letech jako nikdy ještě ve svých dějinách, potřebuje nezbytně pocít spravedlivé odvetu, má-li býti jeho sebeúcta a vědomí důstojnosti obnoveno. Odchod sudetských Němců ze země přinesl by proň nejlepší a pro všechny účastníky nejvýhodnější zadostiučinění. Sudetští Němci by odešli mezi své, náš lid by zůstal sám mezi sebou, odvěta by byla vykonána rázem a problém zadostiučinění by rázem zmizel. Nedojde-li k tomu, bude se tato otázka vléci po desetiletí, snad po staletí naším životem, nikdy s ní nebudeme docela hotovi, bude řešena sterými způsoby a formami, zákonnými opatřeními úřadů, ale i svémocí jednotlivců. Ať se budeme obírat v budoucnu čímkoli, tato otázka bude za námi státi jako neodbytný vyděrač, kterému nikdy nedáme pro jeho uspokojení dosti, aby nás opustil. Snad se najdou mezi vašimi

lidmi, pane opate, mnozí, kteří uznají po válce tuto potřebu českého zadostiučinění, a budou ochotni přesvědčovat německou veřejnost, že musí na se vzít v zájmu opětného lepšího soužití jisté pokání. Mohou se ale tito spravedliví mezi vámi odhodlati doporučiti takovou míru dobrovolných obětí, aby stačila české veřejnosti k mravnímu uspokojení? A odhodlají-li se k tomu, nebudou rázem osamoceni ve svých vlastních řadách, takže jakákoli spolupráce s nimi pro české politické kruhy bude pak bezcenná? A může vůbec česká veřejnost přijmouti od sudetských Němců jakékoli zadostiučinění dobrovolně přinášené? Není předpokladem jejího mravního uspokojení právě to, aby si na německém lidu odvetu sama vzala, ne, aby přijala od něho jenom smírnou oběť? Víme, zní to tvrdě, jestliže takto formuluji morální potřebu našeho lidu, ale nezapomeňme, že — kdyby ani nebylo nic jiného — jest odčinit desetitisíce\*) mrtvých, a to nikoli mrtvých bojovníků ve zbrani, nýbrž mučedníků. —

Každé jiné řešení nežli navržená rozluka přináší s sebou nebezpečí, že český lid — vezme-li vnitřní odvetu do svých rukou — nebude nikdy nasycen a ukojen. Dnes nikdo z nás zajisté netouží po jiném nežli po spravedlivé odvetě; avšak co to jest odvěta spravedlivá?, kdy dospějeme k těm mezím, kde by spravedlivou býti přestala? Možná, že lze nalézt všeobecnou formuli, normu, která nám určí takovou mez; možná, že se pro ni dá získat souhlas širší veřejnosti, snad i vás, německých Lotů. Avšak v praxi, až ji bude potřebí aplikovat na život, uvidí se, že dohoda není možná. Jakékoli: až sem a ani o krok dále vznítí pak nový plamen národnostní nenávisti; otřese v našich i vašich řadách posicí těch, kdož by chtěli otázku odvetu prohlásiti za ukončenou, aby se mohlo všemi silami přejíti k úkolům a otázkám jiným. Ani vy, ale ani my nebudeme svobodni; bude to s námi jako na onom starém babylonském reliéfu, který zpodobňuje otroka i otrokáře, spřážené navzájem jedním a týmž poutem věčného antagonismu.

Snad mně namítnete, že se dívám na tuto otázku příliš pod zorným úhlem přítomnosti. Že ji příliš izolují od jiných problémů, které se po válce dostaví. Takto se na věc dívat znamená ale právě zapomínat čerstvých zkušeností z minula. Vždyť, co jiného jsme činili po celou dobu dvou desetiletí republiky, nežli se snažili národnostní problém paralyzovati otázkami jinými; a hle, ukázalo se, že kdykoli doba jen trochu

\*) V rukopise ponecháno místo pro cifru, kterou takto nahrazujeme. (Vyd.)

zprísňela, vynořil se nám proti naší vůli v celé své vyostřené jedinečnosti. Mluvili jsme o symbiose a o společné potřebě demokratické spolupráce. A přišel nám do cesty fakt národnostně tak lhostejný, jako byla hospodářská krise prvních třicátých let, a nežli jsme se vzpamatovali, národnostní otázka nám právě z něho vyrostla v smrtelný rakovinný nádor na samé dřeni našeho státu.

Snad řeknete: co bylo, bylo. Ale budoucnost nás vede k vývojovému stadiu, které umístí národnostní otázku na místo mnohem podřízenější nežli jaké měla před touto válkou a za ní. Také náboženský motiv byl kdysi ženoucí silou světových dějin, také pro náboženství se lidé a celé státy hubili a nakonec se ukázalo, že náboženská otázka se nejlépe dá vyřešit právě podle zásady rozumné tolerance, která s podivem čte stránky uplynulých dějin, naplněné náboženskými válkami. Což — pravíte — neznamenala právě ta hrůzná zdivočilost nacionalistického třesnění, kterou jsme přestáli, že jsme přešli zenit národnostního principu v politice a v životě států a společností? Budeme-li nyní na jeho sestupu, musíme se stále ještě obávat akutnosti a všudypřítomnosti nacionálního momentu ve svém vlastním státním soužití? Nebude nás budování společnosti na základech sociální rovnosti dostatečně zabavovat, abychom zapomenuli na vše, co nás dnes a včera ještě dělilo? I na ten nešťastný problém zadostiučinění a spravedlivé odvety?

To zní velmi svůdně a lákavě, ovšem. Ale nezapomeňme, že to byla právě největší náboženská válka, která se skončila podle zásady »čí země, toho náboženství«. A že bez tohoto mezistupně náboženské rovnoprávnosti územní by bylo sotva kdy došlo k pozdějšímu a ušlechtilému stupni náboženské rovnosti osobní, k náboženské toleranci uvnitř států. Nejprve musila otázka konfesí ztratit všechnu naléhavost tím, že v zemích největších náboženských bojů panující církve pozbyly svých oposic. A teprve, když se již nepotřebovaly bát jejich hromadného odporu, mohly si dovolit velkomyslnou toleranci k těm, kteří nebyli již nebezpeční. Teprve potom mohly státy, o něž šlo, myslit na jiné věci, nežli byla otázka věčné pravdy boží. Teprve potom mohli vladaři považovati potřeby pozemského blaha poddaných za důležitější nežli potřebu jejich věčné spásy podle určitého ražení.

Ano, nevíme dnes ještě, jak se nakonec po válce vytvoří otázka národnostního uspořádání našeho státu. Nebudeme v tom rozhodovati sami, a ať bude rozhodnuto tak či onak,

v každém případě budeme musit nějak plavat ve vlnách, které tu budou proudit, abychom neutonuli. Snad se rozejdeme, přátelé s onoho břehu, snad zůstaneme na jedné lodi. Domnívám se, že nám nebude lépe, dojde-li k tomuto druhému způsobu. Ani nám, ani našemu vzájemnému přátelství. *Říjen 1942.*

## Česká mládež.

Přátelé, řeknu vám, není nad to, mít příležitost, aby k vám přicházeli mladí lidé se svými starostmi a zkušenostmi. Poznáváte-li, co prožívá mladý svět, vidíte dopředu líp nežli do sebe uzavření proroci.

Přichází, dejme tomu, osmnáctiletá dívka, úřednice, zřejmě zdatná, neboť její šéf ji posílá čas od času do říše, aby zařizovala na místě různé obchody. Čilá děvče používá těchto cest k tomu, aby navštěvovala ve vazbě svého čtyřadvacetiletého snoubence, který do nedávna čekal na rozsudek lidového soudu spolu se svým o rok mladším bratrem. Onehdy se dočkal. Byli oba odsouzeni k trestu smrti. Lhůta obvyklá k výkonu trestu se chýlí ke konci. Osmnáctiletá dívka není lehkověrná ani zoufalá, je houževnatá. Bojuje jako tygřice o každý den života obou bratří. »Každý den, pokud žijí, má cenu« — říká — »každý den může přinést něco, co je spasí.« A dělá nemožné věci, aby získávala pro ně další a další dny. Radí se s právníky, běhá po úřadech; ona způsobila, že přelíčení, které se mělo vlastně již dávno konat, bylo dvakrát odročeno, a nyní, když rozsudek přece padl, snáší nový a nový materiál a jezdí zde i v Německu po všech možných činitelích, aby jim vymohla revisi. Jest to, pravda, práce Sisypova. Děvče to ví a přece nemyslí na nic jiného nežli na ni. Zoufat, nenávidět, mstít? Ano, ale až potom. Zatím dělat vše, aby prodloužila zhasínající plamínek života obou chlapců. Snad přece, nežli uhasne docela, praskne okno a jím vnikne závan čerstvého vzduchu, v němž se nově rozhoří. A ne-li, tož aspoň oba hoši mají v co doufat až do své poslední hodinky. Nyní právě přišla na to, že požádá o povolení sňatku se svým snoubencem před popravou. Dozvěděla se, že jsou nějaké předpisy, podle nichž nesmí toto být odsouzenému odepřeno. A požádá-li, aby mu bratr byl svatebním svědkem, veze se jeho život s tím. A jestliže dokonce ona po splnění všech před-

chodících předpokladů na nějaký týden onemocní, bude nutno sňatek odložit, a tím se zase věc zdrží. Snad zatím přece jen přijde zázrak. A mladá česká žena z roku 1942 bojuje takto o týdny, dny a hodiny jejich života.

Jiná dívka o čtyři léta starší: Její otec byl zatčen, a aby byl tím spíše zlomen ve vazbě, oznámili mu, že mu dceru komandují na práce do bombardovaním ohroženého území v říši. Dívka odjíždí statečně a před odjezdem ještě zorganizuje přátele svých rodičů, aby bylo obstaráno pro ně vše, co ona po svém odjezdu nebude moci zastat: kdo má držet chorou a zoufající matku »ve formě«, kdo bude obstarávat zásilky potravin otcí, atd. ... Z nového působiště píše matce, a pokud to okolnosti připouštějí, i otcí — klidné a bezpečné dopisy. Žije si docela pohodlně, práce je lehká, strava dobrá, bydlení slušné, našla si dobrou společnost; »dnešní nálet, o němž jsi, mami, jistě již četla v novinách, byl docela v jiné čtvrti, já jsem jej klidně zaspala«; »tati, nic si z toho nedělej, že jsem tady, to ti jsou skvělé zkušenosti, kterým se tu ve výrobě naučím, to by se u nás nevidělo. A přibrala jsem osm kilo«, atd. Jenom nejlepšímu příteli, který se ovšem svatě zavázal, že zachová její dopisy v naprosté tajnosti, se svěří, že onehdy vyběhla z hořícího bytu právě pár vteřin před tím, nežli se zřítil, že práce ve fabrice je těžká a ponižující, že jí, která by dovedla dobře pracovat v laboratoři, dali do ruky koště, ale že aspoň tedy nemusí na ně pracovat; že bydlí ve světnici se třemi děvčaty, před nimiž si musí všechno večer schovávat pod polštář; a »hlavně, chlapče, pošli mi příště raději dva bochníčky chleba nežli jednu bábovku, víš, já jsem sice taky mlsná, ale jen když nemám hlad«.

Devatnáctiletému mladíku zavřeli před půldruha rokem otce na udání podlého denuncianta, dlouholetého závistníka ze sousední ulice. Otec zemřel na útrapy vazby. Syn je v patách denunciantových a živí i hloubí v sobě pomstu. Ne nyní, až přijde čas, aby jej odevzdal opravdové spravedlnosti. Ale zatím nepouští zločince s očí. Ovšem opatrně, aby jej nevyplašil. Ba dokonce si našel prostředníka, který se z jeho návodu s denunciantem seznámil při kartách a nyní naň působí, jak věrný syn to potřebuje: rozmlouvá denunciantovi úmysl přestěhovat se na venkov, rozptyluje jeho obavy z odvety, aby jej uspal do nepozornosti. Mladý muž zatím nezná nic kromě myšlenky na odplatu. Mnoho práce a obětí jej stálo, nežli si zabezpečil, že nebyl poslán na práci mimo domov. Nemá soukromého života, nemá přátel, lásek, zábavy. On,

který nenávidí denuncianta k smrti, s úsměvem pozdraví, potká-li jej.

Tonda B. je stár dvaadvacet. Otec je za hranicemi, slouží v čs. armádě. Matku před rokem odvezli do Svatobořic, později do koncentráku. Doma zůstali dva sourozenci: Máňa třináctiletá a Pepa desítiletý. Tonda gestapo nevezalo, aby se o děti staral. I stará se poctivě. Má rok medicíny, kterou musil přerušit, když byly zavřeny vysoké školy, tož pracuje ve fabrice. Na štěstí mají děti příbuzné na venkově. Jest tedy z čeho matce posílat balíčky a doma není hlad. Ale všechno ostatní musí obstarat Tonda. Dělá to a dokonce vesele. Nejen vesele, hrdě. Je hrd na tátu i mámu. A píše mámě dopisy plné humoru.

To jsou obrazy jen čtyř mladých lidí našeho věku. Takových jest dnes mezi námi na desetitisíce. A statisíce jsou takových, kde osud nepožaduje na naší mládeži sice právě heroism, přece však jí ukládá zkoušku nekonečně těžší, nežli měla řada generací před nimi. Což děti všech těch popravených a v koncentračních táborech držených našich vlastenců, i když u nich snad není těch dalších přitěžujících okolností, jak jsme viděli v případech vyličených! Což osud oněch studentů, kteří byli na podzim roku třicátého devátého zavřeni a odsouzeni! Není lehký také život všech těch hochů, kteří byli komandováni na odklízovací práce a k technické výpomoci do bombardovaných měst.

V prvních dvou letech této války mnohý z nás choval obavy o českou mládež, že snad neudrží stejný krok s ostatním národem. Zdálo se, že se mládež začíná jaksi »uhnizďovat« v poměrech, proti nimž se bránila generace starší. Mladí lidé poměrně snadno přicházeli k výdělkům, — tím, že mladé české inteligenci byla uzavřena cesta k vyššímu vzdělání, vstupovala i ona rychleji nežli dříve do života. Nikdo českou mládež nevedl. Nebylo našeho tisku, nebylo svobodné kultury, nebylo tělocvičen, spolkoven, politických schůzí; tisk, který zbyl, a filmy hrozily, že zploští její úroveň. Mnozí mladí lidé, jakoby nedotčení tragikou, kterou národ procházel, začali se věnovati převážně svému soukromí, každý podle svých náklonností a možností: nikdy nebývalé množství mladistvých sňatků, hospodářský oportunist u mladých lidí nezvyklý, kariérnictví ve službě... snad to bylo přečeňování těchto zjevů, jestliže je mnozí mezi námi počali považovati za hrozící příznaky obecného vývoje mezi mladými lidmi; ale zjevy ty tu byly.

Nuže dnes, pokud je zde ještě stále vidíme, nejsou tyto zjevy ničím pro mládež příznačným. Nedávno kdosi konstato-

val, že jejich hrozivost zmizela v téže době a v téže míře, kdy a pokud naše mládež byla zahrnuta do procesu všeobecné pracovní povinnosti. Něco opravdu na tomto konstatování jest: galeje, do nichž pracovní povinnost náš národ uvrhla, sjednotily opět mládež s ostatním národem v jednotném utrpení. Pokud před pracovní povinností národ byl persekvován hlavně jen politicky, jest přirozeno, že útlak takový postihl hlavně generace starší, které již za republiky byly aktivní. Z mládeže odnesli politický útlak jen některé skupiny, na př. vysokoškoláci. Ale útlak pracovní otročiny zasáhl i mladé ročníky, a tedy t. zv. »idyla« naší mládeže z prvních let války — pokud o ní lze mluvit ve srovnání s mládeží národů jiných, bojujících, a s utrpením českých generací starších — se rychle skončila.

Česká mládež tedy nyní jde touže cestou a prochází týmiž zkouškami jako všechen ostatní náš lid. I ona má nyní své hrdiny a svou trpící masu. S celým národem se stejně připravuje na jeho budoucnost.

Jako všechen ostatní národ může dnes i naše mládež s hrdým pohledem patřit na národní minulost. Naši otcové a dědové rádi poukazovali na staré české rány, na husitské války, pobělohorskou tragedii, na osud Havlíčkův, aby se dovolali toho, co český národ dovede, jakých obětí a hrdinstev je schopen. »Bývali Čechové...« to byl vždy refrén jejich písničky. Naše generace, a dnes i nejmladší její ročníky, nepotřebují však zpívati o Čechách, kteří bývali. Oni mohou zcela právem volati: »My jsme statní junáci.« I když utrpení samo není aktivním projevem statečného srdce, lze i při něm vésti si statečně. A dnešní český národ jest opravdu statečný ve svém utrpení. Až jednou bude lze čísti dopisy českých odsouzců, které psali před popravou, až bude známo všechno hrdinství žen těchto odsouzců a až vyjde na povrch i všechna statečnost české mládeže, jejíž ukázky jsme si dnes připomenuli, uvidíme, že tato generace českého národa jest hodna nejslavnějších předků. Musíme jít velmi daleko do minulosti, abychom se shledali s takovým údolím smrti, jakým usouzeno jíti našemu lidu v těchto letech. I 21. červen 1621 bledne před červnem 1942, jeho hrůzami a jeho slávou.

Tato mládež, která roste z dnešních zkoušek, vydá ze sebe — věrme tomu — národ pevný a tvrdý. Tato mládež bude těžko chápat žabomyší politické i literární spory z konce minulého a začátku tohoto století. Sotva ji dojme afektovaná lyrika a vyumělkovaná problematika, jaké se dočítá v mnohých knihách té doby. Ona ale také nepochopí t. zv. salonní

sociální radikály z prvních let naší republiky, z nichž mnohé uzřela, jak se velmi snadno přehoupali do pravých extrémů; jako zase se navždy odcizí jalovému životu někdejší »zlaté mládeže« a fašisujícího velkohubého nacionalismu, který se tak snadno dal do služeb okupantových, když nastala doba zkoušky. S nejpohrdavějším úsměvem ovšem odfoukne od sebe otrockou »nacionální objektivitu«, kterou pěstuje pan Moravec. To všechno, ty všechny zjevy byly jen reakcí slabochů na nedosti mohutné nárazy života. Nyní však na nás život nalehl v celé své tragické síle a naše mládež jej žije.

*Listopad 1942.*

## Nашe inteligence.

Není pochyby o tom, že v těchto letech nejkrutější persekuce, jakou kdy náš národ prožil, byla to právě česká inteligence, jež přinesla obětí poměrně nejvíce. To můžeme říci s dobrým svědomím dříve, nežli poválečné šetření nás obeznámí s přesnými čísly osob, umístěných v koncentračních táborech, žalářovaných a popravených. Víme to všichni ze svého nejbližšího okolí, a ostatně okupanti se tím ani netají, že svůj útisk přímo plánovali na vytlučení české inteligence. Prozrazují to i jejich služebníci: Moravec řekl přece jasně, že »nutno-li volit mezi národem a inteligencí, jest ochoten obětovat inteligenci, aby zachránil národ«. Toto dilemma mu ovšem nenadiktoval osud, nýbrž pan Frank a on je ochotně od něho přijal.

Útisk nesměřoval toliko proti těm, kdo se bránili proti přítomné okupaci a jejím důsledkům; otevřeně proklamovaným cílem jeho bylo zničit a v zapomenutí uvést všechnu naši kulturní tradici; měli jsme a máme odmítnout nejenom Beneše a zahraniční revoluci, nýbrž i Masaryka, 28. říjen, nejenom legionáře světové války, ale i celou svou politickou práci v Rakousku, Palackého a Riegra, a nejenom politické základy své národní existence, nýbrž všechnu svoji historii. Nesmíme již vidět velikost v těch dějinných etapách, na něž jsme byli hrdí, nýbrž v těch, za které jsme se dosud styděli. A posléze i všechno umění a vědu musíme odvrhnouti, pokud se inspirovaly myšlenkami, jež jsou dnes v klatbě, a to jsou téměř všechny myšlenky, jimiž kdy naše kultura žila. A protože s myšlenkami propadají i jejich nositelé, jest přirozeno, že na takto vedený útisk doplácí inteligence především, protože ona především dělala a tvořila tuto národní kulturu, která je v klatbě.

Takže tedy není to nic neočekávaného, tento nadměrný podíl vzdělanectva v řadách obětovaných českých lidí. Není v tom ani tak ještě známka její obzvláštní revolučnosti, jako

spíše její význačná role v národním životě, role, která v sobě chová specifické riziko toho osudu, který na naši inteligenci tak těžce dolehl. Kdyby útisk, který nám jest vytrpěti, byl především sociálně reakční, bylo by naň doplatilo v prvé řadě naše dělnictvo a náš drobný lid. Kdyby byl především sociálně revoluční, byly by jeho oběti především v třídě majetné. Poněvadž ale šlo a jde o útisk především národní a kulturní, trpí jím nejvíce naše inteligence.

Otázka, kterou si mnohý z nás za této situace klade, jest, zda za ztráty, které takto utrpěla, a za oběti, jimiž takto národní útisk zaplatila, naše inteligence v budoucnu bude po zásluze odměněna, to jest, zda se jí dostane vlivu, podílu na vedení národních věcí, moci a postavení poměrně o to většího, oč dnes poměrně více trpěla nežli jiné národní složky.

Na tuto otázku není odpověď tak snadná, jak by se zdálo. Život není trojčlenka.

Čestné místo, které si česká inteligence vydobyla za těchto let v žalářích a na hřbitovech, odpovídá snad úměrně její *dosavadní* vůdčí roli. Jím si však naše vzdělanectvo *pro budoucnost* vykupuje pouze tolik, že může pro sebe žádat důvěru celého národa, že se zase osvědčí jako dobrý orgán jeho kultury v nové době, která nastane. Tuto důvěru nebude mít tak snadno inteligence některých jiných národů. Nebude jí mít inteligence německá, sotva jí bude mít tolik inteligence francouzská nebo maďarská jako vzdělanectvo naše. Z toho, že se široké vrstvy těch národů, jichž inteligence selhala, budou proti ní uzavírat, ji přezírat a snad nenávidět, že si budou chtít snad teprve vytvářet novou inteligenci ze sebe proti inteligenci *dosavadní*, z toho lze v těchto národech souditi na těžké kulturní a sociální krise, jakých my můžeme být ušetřeni.

Tento fond důvěry, tož užitek, který naší inteligenci přinese její nadměrná platba na účtu našich ztrát v těchto letech útisku. Zda se tento fond podaří naší inteligenci podržet a rozhojnit i v budoucnosti, zda jí čestné místo, které jí přizná historie za její práci o české kultuře od probuzeneckých dob až do této války a za její oběti v této válce, zůstane i po válce nadále, to bude záležití již na jiných okolnostech a skutečnostech. V prvé řadě na tom, jak tato inteligence rychle a dobře pochopí nové místo našeho národa ve světě, jeho nové úkoly, potřebu jeho nové vnitřní struktury a reorganísace. Bude-li umět od prvého dne býti šťastně iniciativní, bude-li dobře odhadovat, jakých služeb od ní národ v nových poměrech potřebuje, neztratí nic na tom čestném podílu moci a

vlivu, který měla včera, ba může si jej zítra ještě rozšířit. Jak řečeno: východisko pro to jest jí dáno v dostatečné důvěře, kterou si v národě vysloužila a vytrpěla. Naš dělník a venkovan není naplněn nenávisťí vůči vzdělanci, naopak váží si ho a přeje si jeho spolupráce.

Ale ovšem, inteligenti, v dobách, do nichž jdeme, umějme si vést tak, jak toho jest třeba: buďme sebevědomí, ale střežme se dovolávat se svých zásluh anebo obětí, které tu byly. Buďme hrdi na to, čím hodláme být platní, dovolávejme se zásluh, které chceme a jsme s to si vydobýt v budoucnosti.

*Prosinec 1942.*

Jednou z nejslabších stránek versailleského míru bylo rozřešení otázky t. zv. viny na válce. Německo bylo tu označeno výslovně za výhradního vinníka, aby byla mravně zdůvodněna ona další opatření, která proti němu smlouva obsahuje v dalších člancích: odstoupení území, reparace, odzbrojení atd. — Odstoupení evropských území německé říše bylo ovšem kromě toho založeno ještě na principu sebeurčení národů, a jestliže naše státní hranice se nekryly s národnostními mezemi, bylo vždycky dobře možno tyto odchylky ospravedlnit jako nezbytné praktické korektury, má-li být princip sebeurčení vůbec nějak vtělen. Reparace Německo v podstatě nikdy vážně neplatilo. Odzbrojení Německa bylo ve smlouvě pojato jako prozatímní stupeň odzbrojení všeobecného — tedy také to nebylo opatření jednostranně protiněmecké, aby bylo k němu zapotřebí motivu válečné viny. Ostatně, jakmile se ukázalo, že odzbrojení ostatních nenadchází dosti rychle, dovedlo Německo vyvázati se i z této povinnosti a vyzbrojilo se o léta dříve, nežli to nacistický režim za ně otevřeně doznal.

Slovem: prohlášení o válečné vině bylo tedy jakési superfluum, jakási všeobecná motivace jednotlivých následků, jež byly na Německo po prohrané válce uvaleny, ačkoli každý z těchto následků sám o sobě mohl pro sebe uvést docela dobře ještě zvláštní, slušně přesvědčivé argumenty. Konec konců byla tedy proklamace německé viny na válce ve versailleské smlouvě zbytečná. A sotva co pomohlo německým válečným štváčům vybouřiti svoji veřejnost proti versailleskému míru tak dokonale, jako právě toto jeho ustanovení.

Kdyby namísto formule o válečné vině byli tehdejší spojenci bývali na celé Německo uvalili okupaci tak, aby kde komu bylo patrné, že válka byla prohrána; kdyby byla porážka předvedena celému německému národu i ostatnímu světu takto s naprostou zřejmostí, aby nemohla vzniknout legenda

o »dýce do zad«, byly by široké vrstvy německého lidu bývaly přijaly důsledky prohrané války mnohem samozřejměji a krysařova písnička o válce neprohrané, nýbrž zrazené, nebyla by mohla vésti tolik německých dětí k pochodu do propasti. Platit reparace, odstoupit území a odzbrojit za to, že válku očividně prohráli — to by Němci spíše pochopili a s tím by se spíše smířili, nežli tvrdilo-li se jim, že tyto povinnosti mají za to, že válku zavinili. Ne že by se nebyli při nejbližší příležitosti, která by se naskytla, pokusili odčinit porážku. Avšak není vyloučeno, že by byli tuto příležitost volili v Německu jiní lidé, lidé jiného typu nežli jsou nacisté, že by byli volili příležitost jinou a pokusili se o restituci bývalé síly říše jinými prostředky. Zdá se, že za předpokladu vyložené porážky Německa v letech 1918/19 každému politikovi, který by se byl snažil navázat na slávu poražených zbraní, na fridericiánského ducha prušáctví, byla by veřejnost odpovídala jednoznačným: ne. Byli jsme poraženi tehdy, nechceme být poraženi znovu stejnými nepřáteli, ve stejné sestavě, pro stejné válečné cíle jako po prvé. Jestliže však váleční štváči mohli nyní vzbudit v německé veřejnosti víru, že válka prohrána nebyla a že půjde jen o to, dodělat nyní to, co tehdy před dvěma desetiletími zůstalo nedoděláno; a jestliže mohli při tom rozvádět německý lid bouřením proti »potupě válečného vinnictví«, tož se jim jejich práce velmi usnadnila a zjednodušila.

Němci, německá říše a její representanti ovšem byli vinni válečným požárem z roku 1914. A jejich vina jest ještě daleko patrnější při vypuknutí války roku 1939. Tehdy se o vinu dělil Berlín s Vídní a v různých etapách příprav vzniku první světové války byl tento podíl u obou těchto center různý. V roce 1939 jest tu Berlín sám, který válku vědomě a nezakrytě připravoval. Historie bude mít snadnou práci, aby z událostí z jara a podzimu roku 1938, z března a srpna 1939, ze sjednání a provádění úmluvy s Ruskem, z příběhů z jara a léta 1941 vyvodila zcela prostě a bez velkého umu německou vinu na válce. Plebiscity, kterými si dal nacistický režim před jejím vypuknutím schvalovati všechny kroky, které musily mít v zápětí válečný požár, učinily daleko jasněji naprostou většinu německého lidu přímými spoluvinníky na těchto přípravách, nežli tomu bylo v císařském Německu, kde oficiální zahraniční a válečná politika byla spíše povznesena nad světem širokých národních mas. Německá vina na válce jest tedy na bílé dni. A přece jen by si bylo přáti, aby až bude s Ně-



meckem účtováno, nebyla tato vina politickým motivem dik-tujících vítězů. Ponechme ji historikům, ať se jí obírají do sy-tosti. Vítězové nechť jsou si jí také dobře vědomi, aby byli ve stanovení mírových podmínek pro poraženého pevnější, ostražitější a přísnější. Ale do smlouvy samotné její konsta-tování nepatří, protože použití válečné viny poraženého ná-roda jako motivu pro opatření, která se proti němu činí, osla-buje mimoděk ostatní důvody takových opatření; a protože u takového poraženého nepřítele, jako jest Německo, není ta-kový motiv s to vyvolati pozitivní psychologické účinky.

Příští mírová smlouva měla by k německému lidu mluvíti takto: Prohráli jste válku. Prohráli jste ji dokonale, jak již dlouho žádná válka prohrána nebyla. Vizte svá zničená voj-ska, rozmetaná města, miliony svých mrtvých a raněných, vizte svůj hospodářský hřbitov. Ztratili jste dvě velké války po sobě a ztratíte každou další, kterou byste vedli. To jsou fakta očividná. Kdybyste byli válku vyhráli, byli byste uvalili celé její břímě na poražené. Osud židů, Čechů, Poláků, obsa-zení ruských oblastí dokazuje, že souhlasíte se zásadou: Běda poraženým! Nuže, poražení jste však byli vy. Tedy běda po-raženým Němcům!

Budete odzbrojeni ne jako první stupeň odzbrojení obec-ného, nýbrž budete odzbrojeni bez ohledu na stav obecné otázky zbrojení národů. Budete odzbrojeni, a to do poslední flinty, protože jste byli poraženi. Zbořili jste města v Holand-sku, Francii, Anglii, Rusku, Polsku: budete je tedy stavět ne proto, že by vaši odpůrci za války nebyli pobořili také města vaše, nýbrž proto, že jste byli poraženi. Poněvadž jste byli poraženi, bude se stavět nejprve u vašich vítězných odpůrců a teprve pak, až jim postavíte, co jste zbořili, můžete si jít domů spravovat svoje trosky. Odevzdáte své továrny, želez-nice, svá vědecká zařízení, své patenty, své doly a dobytek nejenom proto, že musíte nahradit, co jste jinde zničili nebo pobrali, nýbrž proto, že jste poraženi. Odstoupíte to či ono území vítězům a po případě z nich vyklidíte svoje obyvatel-stvo; svolíte k oddělení určitých krajů, třebaže také němec-kých, od říše, ne pro nějaký princip sebeurčení nebo jiný, nýbrž proto, že kdybyste byli válku vyhráli byli byste svým nepřátelům anektovali dalekosáhlá území na jihu, východě a patrně i na západě a severu. Ale jste poraženi, a tedy se bude anektovati vám.

Takto by se mělo při příštím mírovém jednání mluvíti k Němcům, neboť to je jediná mluva, kterou pochopí. Ba, řek-

něme tento paradox: jest to mluva, která je neurazí tolik, jako je urazila mluva versailleské smlouvy.

Vůči sobě, určující si pro sebe míru požadavků, jež Ně-mecku budou diktovány, nechť se vítězové mravně ubezpe-čují vědomím německé viny; nechť uvažují ve svém nitru, co je účelné, spravedlivé a této vině úměrné. Ale vůči poraže-nému nechť argumentují jenom porážkou.

Jak patrně, dnešní úvaha týká se toliko otázky viny celého národa a říše na válce. Netýká se otázky viny jednotlivce za neodůvodněné ukrutnosti za války spáchané. Kdo dal vraždit rukojmí, kdo popravoval tisíce lidí za život jedincův, kdo bral dětem rodiče a rodičům děti, kdo se zmocňoval svémocně cizího majetku, využívaje za války svého postavení, to jest ovšem válečný zločinec, který bude odpovídat před soudem nejpřísnějším. Velmi slušný a jemný Němec, pan Sch., není ovšem vinen tím, že G. zahubil v Osvěčímí Sokoly A, B, C, D a nebude za to trestán. Za to budou trestáni zjištění individu-ální vinníci. Ale i pan Sch. ponese důsledky porážky národa, kterého jest příslušníkem. Kdyby byl německý národ válku vyhrál, pan Sch. — chtěj nechtěj — by byl býval podílníkem na ovoci tohoto vítězství. Chtěj nechtěj musí pykat s celkem. Bude-li celek poražen, jeho životní úroveň se sníží. Možná, že se bude musit stěhovat ze země, kde žije. Možná, že mu bude jeho jmění zčásti nebo zcela zkonfiskováno na válečnou náhradu pro vítěze, jeho syn nebude smět už nikdy nosit zbraň, ba možná, že bude nuceně pracovat po jistý čas pro vítěze. To vše jen proto, že Německo bylo poraženo, ne proto, že by byl něčím vinen. Individuální viny válečných zločinců budou zjišťovány. Kolektivní vina všech Němců jest zjištěna v oka-mžiku vítězství spojenců již předem a výrok o ní zní jedině: Běda poraženým!

Leden 1943.

# Právní řád.

Učili nás v oněch idylických dobách předválečných, že každý právní předpis, má-li úspěšně organisovat společnost, musí mít pro sebe přesvědčení převážné většiny o své nezbytnosti. Je-li tomu tak, pak jest zachováván především pro tuto morální oporu ve veřejnosti. Státní moc, dokračuje-li sankcemi v těch případech, kde byl přece jen překročen, jest provázena sympatií a součinností obecného mínění. Ostatně jsou právě pro tento obecný konsens takové případy zcela výjimečné, dopouštějí se jich jen individua asociální, anebo příliš uchýlená od společenského průměru, ať příliš reakční anebo příliš revoluční: vždycky však výjimečná.

Učili nás dále, že spravedlnost trestající má postihnout vždycky jen zjištěné vinníky. In dubio mitius. Dohady nejsou důkazy. Raději osvoboditi vinníka, nežli odsoudit nevinného, je-li jen podezřelý. Nikdy ovšem neodsuzovat nevinného, který ani podezřelý není, jen proto, že skutečného vinníka spravedlnost postihnout nemůže.

Učili nás posléze, že za řečených předpokladů státní moc poskytuje občanům jisté mravní uspokojení a víru, že téměř každý zločin jest stíhán a že obyčejně také vinník bývá dostižen. Nebyla by to dobře organisovaná společnost, nýbrž džungle, kdyby její členové měli dojem, že jen menší část zločinců jest postižena, že státní moc přichází na zločince jen náhodou, aby je potrestala. Anebo, že nemohouc zjistit a postihnout zločince, trestá toliko podezřelé anebo vynáší jen exemplární, odstrašující rozsudky nad osobami, které náhodou dostala do svých rukou. V takové džungli by si raději každý pomáhal k spravedlnosti na vlastní pěst, taková společnost by znamenala návrat k svémoci.

Učili nás posléze, že spravedlnost jest cosi na svou dobu a místo objektivního. I když ovšem co bylo spravedlivým před tisíci lety, anebo co jest dnes pokládáno obecně za spravedlivé

mezi kmeny střední Afriky, nehovělo vždy naší nynější a zdejší představě spravedlnosti, přece jen jsme považovali za nepopiratelné, že idea spravedlnosti jest cosi pozitivního, co v určitém čase a za určitých poměrů jest dáno primérně a nesmí být teprve odvozováno z určitých vztahů, sympatií nebo animosit.

Žijeme v době, v níž jsme se naučili oželet mnohé z pouček, které do nás vštěpovali naši učitelé. A tak i všechny ony poučky o právním řádu a o spravedlnosti absolutní aspoň v rámci lidských možností jsme nuceni uložit tam, kam jsme v tomto svém babylonském zajetí složili všechno, co nám z dřívějších časů zůstalo drahocenného: do skrytí nejtajnějších. V důvěře ovšem, že jednou přijde den, kdy tyto své skryše opět otevřeme.

Zatím však jest nám žiti v právním řádu, který se vyznačuje takovýmito příznaky:

Pan Thierack, největší vykonavatel spravedlnosti v říši, měl nedávno projev o německém soudnictví za války. Mluvil hodně o nezbytnosti, aby německý soudce byl v této železné době nebývale přísný, ale nejlepší řekl nakonec. Prý: naši nepřátelé posuzují a odsuzují naši justici. To je nejlepší důkaz, že jsme my Němci se svou justicí na jediné správné cestě. To se tedy opravdu povedlo. Jaké jest měřítko německé spravedlnosti podle této nejměrodatnější osobnosti? Kdo ji má v rukou? Nepřátelé německého národa. Oni rozhodují, jaká má být německá justice. Neboť, řeknou-li oni, že by měla být bílá, jest pro pana Thieracka jasné, že má být černá. Chtějí-li v Londýně nebo v Moskvě, aby německá justice byla černá, jen ať řeknou, že by měla být bílá. Relativism věru bezpříkladný v pojetí spravedlnosti. Sudme tak a odsuzujme to, co a jak by se našim nepřátelům nelíbilo, praví pan Thierack. Taková jest v tomto dějinném okamžiku německá spravedlnost.

A nic se nedivme, že tomu tak jest a že tomu tak býti musí. Dnes, kdy německý zákonodárce vydává každodenně předpisy, které nemohou být podloženy obecným přesvědčením o své nezbytnosti, poněvadž je musí každý občan stokrát denně překročit, chce-li zachovat svou důstojnost či chce-li aspoň žiti, dnes nemůže jejich idea spravedlnosti býti vyjádřena o nic pozitivněji, nežli to učinil Thierack. Může být opravdu vyvozena jen takto negativně z jejich antagonismu vůči ostatnímu světu. Dnes ani upřímnému německému příslušníku není dobře možno krok za krokem nehřešiti, takové se mu ukládají právní povinnosti: Výrobce nesmí darovati ani prodati a spo-

třebitel nesmí přijmouti ani použití jediné sousto potravin mimo úřední přiděly — a ty mu nestačí, neboť vše do posledního klásku na shrabaném poli, do poslední švestky na zahradě jest obhospodařováno. Nikdo se nesmí po bombardování měst hnout bez povolení s místa a často mu nelze ani povolení dosíci, ani na místě vydržeti. Nesmí, to se rozumí, pronést jediné slůvko kritiky o vedení veřejných věcí anebo o thesích veřejné propagandy. Nesmí poslouchat rozhlas ani z neutrálních, natož z nepřátelských zemí. Jestliže se ukládají německému příslušníku, který jest osou vsí péče a ohledů, takové povinnosti a břemena, jak teprve doléhá právní řád na příslušníky jiných národů. Kterak by bylo možno očekávati, že předpisy, které se vydávají pro jejich chování, mohou se pro sebe nadíti souhlasu převážné většiny ovládaných. Předpisy o národní a rasové diskriminaci. O koncentraci židů, snížených dávkách potravin pro neněmecké obyvatelstvo, o pracovní povinnosti, vyhánějící je z domovů do ohrožených měst v říši anebo přímo k těžkým pracím za frontu; předpisy zakazující pod nejkřutějšími tresty, aby kamarád podporoval v nouzi rodinu zavřeného kamaráda, a nařizující pod stejnými sankcemi, aby bratr udával bratra, žena muže, otec syna pro určité delikty. Právní řád oplývající takovými příkazy a zákazy, které ovládaní nepokládají za nezbytné, ba jejichž plnění ve své naprosté převaze považují za nemožné, nebývá ovšem překročován výjimečně, nýbrž zpravidla, a toho jest si vědom zákonodárce, administrátor i soudce. Proto právní péče nesměruje zde k tomu, aby se porušování právních předpisů eliminovalo, nýbrž jen aby se zastrašením obyvatelstva omezilo co nejvíce. Proto zákonodárce vydává předpisy drakonické a správa si osobuje neomezená práva nad svobodami a životem ovládaných, a soudcové jsou raději co nejpřísnější, nežli aby byli shovívaví. V odůvodnění hrdelního rozsudku pravil v jednom případě předseda lidového soudu: I když pro obžalovaného mluvily mnohé polehčující okolnosti, nebylo k nim možno přihlídnouti, poněvadž bylo nutno vynést rozsudek exemplární, odstrašující. Soudce považuje za svůj úkol za takového právního řádu rozsudkem nejenom postihnout zjištěný delikt, nýbrž spíše předejít krutým rozsudkem překračování právních předpisů v jiných případech.

V tomto právním řádu důležitým činitelem jest také »národní cítění«, kterým se jeho vykladači, zvláště úředníci a soudcové, mají povinnost řídit vedle a po případě i proti znění právních norem. Když se soudci zdá, že předpis, podle něhož

by měl delinkventa osvobodit, třebaže trvá v platnosti, nehoví německému národnímu zájmu, nesmí ho podle právní nauky národně sociální dbáti a musí obžalovaného proti znění tohoto předpisu odsouditi. Jeho libovůle není libovůlí, neboť jest posvěcena vyšším osvícením »Volksempfinden«, národním geniem, který v soudci dřímá, daimoniem, jehož nesmí neuposlechnouti právě tak, jako v řádech opravdu právních soudce nesmí neuposlechnouti zákona. Pokud instituce německého národního socialismu nepřekročily hranic německého národního společenství a pokud toto pojetí národního cítění se tedy uplatňovalo uvnitř mezi německým lidem, mohlo se projevovati hlavně v tom, že korigovalo tradiční normy, hovicí příliš vypjatým zájmům individuálním na prospěch potřeb a interesů národního kolektiva. Jakmile však právní řád národního socialismu vnikl do jiných evropských národů a počal je ovládati, tu tato služba německému národnímu cítění, kterou jsou němečtí právníci zavázáni v přítomných poměrech, stala se strašnou zbraní proti těmto druhým národům. Kdežto na př. provokativní chování německého občana na veřejnosti v německém městě, pokud by k němu došlo, by německý soudce bez rozmýšlení odsoudil, došlo-li k němu v městě českém, nebyl odsouzen tento Němec, nýbrž bráncí se Čech, a to k smrti, neboť toho vyžadovalo soudcovo »národní cítění«.

Význačným znakem tohoto právního řádu také jest, že jeho zákonodárce zavádí kolektivní odpovědnost trestní: Ukrývání policejně nehlášené osoby na příklad trestá se smrtí, ale netoliko smrtí osoby, která úkryt poskytuje, nýbrž zároveň i celé její rodiny, ať o ukrývání ví či nikoli. Vlastník nemovitosti, v níž někdo ukryl zbraň, jest za to odpověden, třebaže na ukrytí neměl nejmenšího podílu či vědomosti.

Až se vlnění přítomné doby opět uklidní, až se právní věda opět vrátí na své katedry a bude přednášena nezávisle na bodácích a bajonetech, pak její mluvčí budou mít co činiti s kritikou tohoto řádu, v němž nyní žijeme a který, kdybychom mu veřejně či před více lidmi upřeli honosný název řádu právního, postavil by nás bez všelikých cavyků ke zdi, ať už by si pro to našel nějakou normu, anebo jen s odvoláním na národní cítění soudcovo.

Únor 1943.

## Dnes a před čtvrt stoletím.

Jsme na jaře čtvrtého roku války, který byl za minulé světové války rokem posledním. Bude rok třiadvacátý osmnáctým rokem druhé kapitoly světového konfliktu? Díváme-li se na mapy nynějších bojišť, zdá se nám ovšem, že jsme ještě příliš vzdáleni konců tohoto zápasu. Jeho vrcholný bod je zřejmě za námi. Za námi jsou ona jeho období, ve kterých se ještě tolik mohla uplatňovati náhoda, štěstí, překvapení, vystoupení nových netušených složek, nových zemí a národů, nových kombinací a diplomatických zásahů. Dnes jsou již téměř všechny síly světa ve hře a kvotují se i poslední rezervy všech bojujících, rezervy vojenské i politické. Na obou stranách bojujících táborů jsou spojenci na sebe do té míry odkázáni, že — ať chtějí či nikoli, ať se jim to líbí, či nikoli — sotva budou moci v proudu této vojny upustiti druh od druhu, a tím přivoditi konec jiný nežli vojenský. Také uvnitř každého z bojujících států lze stěží očekávati předčasné rozrušení jeho struktury, které by mělo za následek, že by předčasně zcela vypadl z řad bojujících. Dnešní vlády ve všech bojujících státech mají své země příliš pevně v rukou, nežli aby mohl v nich nastati nějaký vnitřní kolaps, jako tomu bylo na př. v roce 1917 s Ruskem. Ani možnost, že by ve vedení těchto zemí samotném došlo k rozštěpení, není — jak se zdá — nikde tuze na dosah. Tím méně tedy lze očekávati, že by k otřesu došlo zdola z lidu, z oposice.

Co nyní uvidíme na válečných polích, bude patrně pozvolné projevování přirozené, nastrádané a zmobilisované přesily jedné strany nad druhou. Bezprostřední konec bude ovšem naposledy náhlý, jako když se přetahuje lano a po zdlouhavém vzdorování, napínání, kolísání, slabší strana posléze neodolá a v posledním okamžiku ztratí naráz sílu k odporu. Leč není známky, podle níž bychom mohli souditi na to, že tento okamžik konečného zlomu je blízký. Zatím, co vidíme a co můž-

me i pro nejbližší budoucnost očekávati, jsou známky pozvolného, nikoli překvapujícího sílení jedné a ochabování druhé.

Nejsou to však jenom tyto příznaky na bojištích a ve válečné připravenosti a odolnosti té či oné strany, které nám nedovolují, abychom se příliš bezpečili, že letošní rok jest analogem roku osmnáctého. Jsou to kromě toho také jisté náznaky politické. Jsme-li k sobě sami upřímní, musíme si doznati, že kdyby pojednou nějaký strojový bůh přivodil rázem konec boje, způsobil by patrně hrozné rozpaky vítězům, poraženým a nám všem, kteří na konec války tak bolestně čekáme. Neboť konec zápasu by tu sice byl, ale byl by tu také plán nového uspořádání světa? O tom máme právě hluboké pochybnosti a s námi je sdílí zřejmě celý svět.

Když před necelými dvěma lety, již po vstupu Sovětského svazu do války, sešel se americký prezident s britským předsedou vlády a proklamovali t. zv. atlantickou chartu jako program poválečné reorganizace, měli jsme dojem, že se tu stanoví plán v celku nenový, jakési stručné obnovení někdejších bodů Wilsonových, a tázali jsme se, zda toto pronuciamento zakalkulovalo také všechny slabé stránky mírového plánu wilsonovského, pro něž se nepodařilo úsilí, započatému před čtvrt stoletím, »zajistiti svět pro demokracii«. Není to — říkali jsme si — lék, který se již jedenkrát ukázal málo účinným? Vedle toho jsme se nemálo divili, že se mírové zásady stanoví mezi dvěma zeměmi, z nichž jedna není dosud účastníkem světového zápolení, a že se jich nezúčastní Sovětský svaz, který se účastníkem zápasu stal.

Později se svět zabýval spíše událostmi válečnými nežli myšlenkami o nové organizaci světa. Způsob, jakým se Japonsko vrátilo téměř do války, jak na to reagovaly dosavadní válečné mocnosti i země nového světa, postup válečných operací ve všech třech rozměrech, novoty letecké války, způsob, jakým zázemí jejím vlivem pozbývalo dosavadního zákulisního rázu a poklidu a stávalo se stále více také frontou; poněmhlé zostřování válečných metod a odhazování všech zásad mezinárodního válečného práva, zejména, pokud jde o chování nepřátel k nekombatantům a k civilnímu obyvatelstvu a válčících vlád k neutrálním — to vše zdálo se zajímati svět daleko více nežli otázka jeho budoucího uspořádání.

Nyní však, když se otevírá čtvrtý válečný rok, který by podle precedenčního případu bylo možno považovati s řadou výhrad za poslední, počínají si lidé uvědomovati, jak právě v této

otázce jest dnešní lidstvo nepřipravené; a touto svou nepřipraveností měří pak vzdálenost, která je asi ještě dělí od vytouženého konce.

Jak — zdá se nám nyní — bylo tomu v roce 1918 všemu jinak! Tehdy idea demokracie, a to demokracie »stále větší a větší«, byla tak jaksi obecně přijímána, a nejenom to, zdála se nám prostě jediným logickým důsledkem všeho, dávno před válkou a po generace se rozvíjejícího snažení. Mír, který přijde, mohli jsme si tehdy zcela dobře představit, jestliže jsme si vzpomněli, co bylo naším ideálem před krátkými čtyřmi lety a co bylo ideálem našich otců a dědů. Válka jen na chvíli zastínila cíl našeho dávného snažení, jako mrak zastíní na chvíli sluneční záření. Ale i pod mrakem jsme tušili své staré známé slunce a byli jsme přesvědčeni, jakmile mrak se vyhoufne, že je uzmíme opět, jenže ještě zářivější, plnější nežli dříve a ničím již nezastíněné. I to, co se odehrávalo na východě, jsme ve své převážné většině my i celý západní svět pokládali za cosi dočasného, před čím se svit tradičně demokratického záření nezastaví. Všechny dílčí otázky: mezinárodního práva, vojenské organizace národů, organizace státní moci v jednotlivých zemích, volebního práva a občanských svobod, otázky půdy a kapitálu, škol a církví — to vše zdálo se nám již jakoby předem rozřešeno, jakmile jsme mohli počítati s tím, že základní předpoklad, t. j. definitivní vítězství demokracie nad feudálně a aristokraticky založenou autokracií, bude uskutečněn. —

A dnes? Sotva na některý z těchto namátkou uvedených dílčích problémů nalezneme odpověď, o níž by se dalo předpokládati, že ji vítězové této války, až budou organisovati mír, přijmou společně a jednoznačně. Jest možné očekávati podle stavu věci a myslí, který tu dnes jest, obnovu Společnosti národů? Anebo spíše rozdělení sfér vlivu na jednotlivé vítěze? Dá se mysliti na to, že otázka národnostní bude řešena podle principu »sebeurčení až do odtržení«, či spíše »geografických hranic« a tu s ochranou minorit, či bez ní a s použitím zásady jejich přestěhování? Můžeme čekati, že v míru dojde k částečnému odzbrojení anebo vítězové se ozbrojí více nežli před touto válkou? A bude uskutečněna zásada poměrného vyzbrojení všech neporažených zemí, anebo se vyzbrojí především velmoci? Jak tomu bude s řešením otázky náhrad za utrpěné škody a s problémem odpovědnosti válečných vinníků? Jak s otázkou hospodářské reorganizace jednotlivých oblastí? Bude řešena po celém světě stejně, anebo východ si vyžádá jiné řešení věci nežli západ?

Pravda, ani mír ustavený po minulé světové vojně nakonec nebyl organisován zcela podle představ, které jsme proň měli tehdy, v roce osmnáctém, na sklonku první velké války. Snad naše představy byly tehdy příliš přímočaré, odtazité, aby mohly být uskutečněny. Snad se dnes proto tak bojíme — a zejména se bojí odpovědní státníci na straně budoucích vítězů — mluvíti konkrétněji o příštích věcech, poněvadž nechtějí lidstvu po druhé slibovat více, nežli si troufají splnit. Ať tak či onak — snad není dnes na straně vítězů oné jednoty v zásadách a možná, že jí ani do konce války nebude; pak ale, nemáme-li vstoupit do poválečného světa bezradní, měla by mezi nimi dozrát alespoň dohoda o kompromisu. Snad nejsou ještě síly — nejen mezi oběma válčícími tábory, ale ani mezi spojenci uvnitř tábora příštích vítězů — změřeny tak, aby bylo jasno, kam až sahají meze vlivu toho či onoho; meze nejen prostorové, nýbrž i věcné. Opakujeme: ať tak či onak, právě tato neurčitost, která není jen mezi lidmi a národy, nýbrž i uvnitř lidí a národů, znamená, že nejsme s válkou ještě na konci. Zbývá ještě mnoho utrpení, nežli dozrajeme pro mír. A dozraje-li mír na bojištích, mezi armádami dříve nežli doma mezi národy, nebude proto ještě lidskému utrpení konec. V tom případě bychom pykali za svoje nedozrálá nitra a duše ještě i poté, a mír, který by nás zastal nepřipravené a nedozrálé, by nebyl mírem opravdovým — bohužel.

*Březen 1943.*

## Válka a Sovětský svaz.

O zrušení komunistické internacionály se přirozeně mnoho uvažuje. Jsou i mezi námi, kdož v něm nevidí více nežli taktický tah, postihující, že Sovětský svaz, jakmile se vojensky a mocensky ve světě tak uplatnil, jak toho jsme svědky za poslední dva roky, nepotřebuje této organizační sítě, aby vykonával vliv v ostatním světě. Má nyní v ruce prostředky mnohem účinnější, vzbuzující mnohem méně odporu, a proto daleko neodolatelnější. Jest jenom moudré a rozumné, mění-li nástroje, naprosto však neresignuje na svůj cíl. Jsou druzí, kteří v tomto opatření spatřují ducha kapitulantského: vytýkají, že Svaz nadbíhá ostatnímu světu způsobem nedůstojným velmoci, která si stojí tak mohutně, jak tomu právě jest. A jiní zase si libují, že Svaz ovládaje svoji revolučnost »rozumně« se sbližuje se západem, aby tím spíše mohl uplatnit své zájmy státní, velmocenské, imperiální . . . , ba někteří dodávají i »slovanské a ruské«. —

Zdá se, že až na konci války staneme Sovětskému svazu tváří v tvář, bude z toho mnoho zklamání. Nemálo asi zklamání budou ti pravověrní komunisté, kteří si představují, že Svaz vynaloží svůj vliv na to, aby zdejší země prošla všemi fázemi vývoje, kterými prošel komunismus sovětů od roku 1917. Nemálo zklamání budou ti z nás, kteří se těší, že Sověty utkvěly ve stadiu jakési ustrnulé revoluce à la Napoleon, ke kterému bude vcelku snadno přidružit všechny předválečné pokrokové a demokratické živly u nás i všude v Evropě ke spolupráci; anebo dokonce ti, kteří oslněni zprávami o každoročních slovanských kongresech v Moskvě, litují, že se »toho nedočkal náš starý dobrý Kramář«, který by si jistě se Stalinem po válce padl v náruč a po slovansku zaplakal.

Nevíme, jak se mění a již změnila tvářnost Sovětského svazu v této válce. Rozum nám velí, abychom si jen podle všeobecných zkušeností o působení války na státy, které ji vedou,

řekli, že tato změna bude pravděpodobně dalekosáhlá. Jestliže v některých směrech vedení Svazu činí opatření, která vyhlížejí jako »nadbíhání vývoji«, jako »kompromisy«, jestliže nejenom rozpouští internacionálu, ale staví se pozitivně k církvi, připouští pravoslavné kuráty do armády, obnovuje úřednické »činy« atd., tu opravdoví přátelé Svazu nebudou proto ještě vyslovovat o poměrech v něm úsudek (ať jemu příznivý či nepříznivý, podle toho, jak na tu kterou z vyjmenovaných reforem pohlízejí); nýbrž prozatím si řeknou asi tolik, že státní moc, která toto opatření činí v době válečných a zahraničně politických úspěchů, kdy zřejmě není v úzkých, jest patrně velmi silná, že nemusí dbát ohledů prestižních a nemusí se obávat poklesu své autority, není-li neomylná a připouští-li revisi. Představme si, že by dnes v Německu nacismus podnikl nějaký vážně revisionistický čin: na př. ulevil židům, povolil tiskové svobodě, tu hned by kdekdo viděl, že tu je slabost, která se hrozí proměnit v hrozivou trhlinu. V Sovětském svazu nemají takových obav a jejich reformy také v ničem neoslabují vojenský a politický postoj státu navenek, aniž probouzejí nebo posilují nějaké opository uvnitř.

Zda tyto koncese jsou myšleny jako úleva válčícímu lidu, uchláčení určitých zájmů v obyvatelstvu, jež by po válce bylo zase vzato zpět, anebo zda, to je dobře uvážená trvalá reforma, to dnes nevíme. Jisté ovšem jest, že další život revivovaných institucí a jejich ohlas v sovětské veřejnosti dá vzniknouti a vyrůstí určitým skutečným a poměrům, které se nedají již odstraniti. Věřící, kteří si navyknou na to, že žít církevně není nic nedůstojného pro sovětského občana; úředníci, kteří v sobě probudí ctižádostivost po nových hodnostech, ti všichni se nedají již tak snadno zastrašit kampaněmi bezvěrectví anebo nivelisačními agitacemi. Ostatně poválečná výstavba Svazu přinese s sebou tolik nových úkolů a starostí, že obírat se otázkami těchto kampaní a agitací bude pro každého zřejmě malicherné. Určité následky těchto reforem tedy již trvale zůstanou, ať byly takto natrvalo myšleny či nikoli.

I podle toho mála, co víme, dá se souditi, že taktika Sovětského svazu ve věci pronikání jeho politického vlivu jest velmi opatrná. Jest to, zdá se, pravý opak německého: »nemám, na čem nesedím«. Sovětský svaz patrně spoléhá spíše na vyzářování svého vlivu nežli na jeho vnucování vzdálenějším oblastem. Což jest dáno tím, že Svaz věří v myšlenku, pro niž má spojence v určitých vrstvách každého národa, tu větších, tu menších, a ty jsou přirozenou základnou její resonance.

Jest tudíž naivní, jestliže si dnes někteří naši lidé představují, že osud sociálně revolučních sil v našem národním životě závisí jen na tom, do jaké míry budeme ústavně a mezinárodně politicky na Sovětském svazu závislí či nikoli. Víme přece, jak i u nás, nehledě k našim sousedům — vliv ruské revoluce zasahoval v letech 1919/1920. A tehdy tímto vlivem působil Sovětský svaz poražený a rozervaný, kterak by v budoucnosti mohl být slabší vliv Svazu silného, vítězného, spojeneckého?

Ovšemže tento vliv nebude u nás působit k tomu, aby náš stát byl nahlodáván; nebude se ho používat k odtrhování národnostních menšin, k rušení parlamentní práce obstrukcemi, k sabotáži hospodářského života, k podrývání autority úřadů. To všechno můžeme bezpečně tvrdit ne proto, že přání jest nám otcem myšlenky, ani proto, že bychom nějakým způsobem věděli, jaké jest stanovisko směrodatných sovětských kruhů k těmto otázkám našeho vnitřního uspořádání, ačli již vůbec jaké jest. Tvrdíme to s naprostou bezpečností proto, poněvadž pokládáme dva předpoklady za nepochybné: především, že naše republika bude Sovětskému svazu nejenom spojencem, nýbrž že bude v jeho mezinárodně politickém počtu také důležitým bodem, na němž Svazu bude nemálo záležet. Za druhé pak, že vítězná velmoc má zájem nikoli na vnitřní rozvrácenosti svých spojenců a pomahačů, nýbrž na jejich vnitřní síle a konsolidovanosti.

Proto se revoluční vliv Sovětského svazu u nás nebude projevovat tímž způsobem jako před čtvrt stoletím. Nebude pronikat proti státní moci zdola, nýbrž bude ovlivňovat tuto státní moc a jejím prostřednictvím bude působit dolů. Kdo se bojí u nás chaosu a rozkladu, chronických pouličních bojů a občanské války, neboj se vlivu SSSR. Kdo se bojí radikálních sociálních přeměn, ten necht se strachuje. *Květen 1943.*

## Budoucnost Slovanstva.

Tyto dny jest tomu devadesát pět let, co se v Praze sešel první slovanský sjezd. Za pět let dovrší se storočí této události. Za jakých okolností zde budeme oslavovat toto jubileum? Ve jménu jaké myšlenky? Kdo všechno se zúčastní na těchto oslavách? (Bude to vůbec velmi pohnutý rok, ten rok 1948. Šest set let Karlovy university! Sto let první revoluce a prvního slovanského sjezdu! Třicet let republiky! Deset let Mnichova!)

Když se v roce 1935 vrátili naši žurnalisté ze studijní cesty po Sovětském svazu, někteří z nich vyprávěli také o tom, že se tam setkali s prvky slovanského uvědomění. Že jim bylo směrodatnými Rusy poukazováno na závazky ze slovanské vzájemnosti. Zdejší posluchači komentovali tyto zprávy pochybovačně. Nepříznávali jim více nežli význam trochu příliš průhledné propagandy. Rusové vědí, že slovanství a rusofilství má u nás tradici. Této tradice tedy chtějí využít pro sebe, zdůrazní-li, že ani sovětská veřejnost nezapomíná na slovanskou myšlenku. Že přitom myšlenka internacionály a slovanství jsou v logickém nesouladu, na to máme patrně zapomenout pro tu chvíli — říkali si pochybovači.

Se stejným skepticizmem sledovali mnozí u nás i zprávy o slovanských sjezdech, které se konají nyní každoročně za války v Moskvě. Moskva v zápasu na život a na smrt, v jakém se nachází, mobilisuje nejenom každou rezervu přírodní i lidské energie, nýbrž také každou myšlenku. V míru může motorisovaná doprava zatlačovat koňský potah. Ve válce přijdou koňští tahouni opět ke cti vedle aut a parních traktorů. Alespoň na chvíli. A tak je to i s myšlenkami. Když se vedle sociální revoluce a komunismu staví do vlastenecké sovětské fronty pravoslaví, proč by ne také myšlenka slovanská? Ale tím není ještě řečeno nic o její skutečné budoucnosti, zvítězí-li sovětské Rusko.

Tak mluví skeptikové. Naproti tomu entusiasté zase říkají: Proč ne? Duchové jednou probuzení neodcházejí snadno nazpět do podzemí, i když ti, kdož je vyvolali, by se snad později již raději zase obešli bez nich. Jestliže v době bojů a úzkostí byly zmobilisovány odložené myšlenky náboženství a slovanství, aby bojujícím masám dodaly posily, útěchy a víry, na jakou nestačily dosavadní oficiální ideje, tu je nikdo nepřipraví o účast na slavnostních hodech, přikvačí-li vítězství. Což, nebyl by to tak zcela nebývalý zjev bez analogií v minulosti, kdyby se nakonec ukázalo, že Dr. Kramář (ať se nyní v hrobě k tomu tváří jakkoli) byl vlastně prorokem bolševického panslavismu?

Nu, nezdá se nám sice, že by mohli mít pravdu tito poslední, ty prostomyslné duše, které si snad představují, že program »veliké slovanské imperie«, který vkládal Kramář se slzami v očích na bedra Dürichova, když jej za první světové války posílal za hranice, mohl býti nyní prostě převzat Moskvou a jejími přáteli v jednotlivých slovanských národech. Naproti tomu však pozorujeme, že se dostavuje mnoho příznaků, navštěvujících, že v dějinách Evropy nastává éra, kterou bude možno nazvatí pravděpodobně stejným právem dobou slovanskou, jako středověk byl tu i tam označen za éru germánskou.

Slovanské národy byly již po první světové válce, až na malé poměrně zlomky, osvobozeny a utvořily státy buď zcela samostatné, anebo navzájem spojené v konfederace. Druhý konflikt světový velikou část z nich sice znovu potlačil do nesvobody mnohdy horší, nežli byl jejich stav před čtvrt stoletím, avšak dnes již není o tom pochyby, že po skončení válečných vichřic všechny slovanské kmeny zase stanou mezi národy volnými, ať již byly válečným utrpením jakkoli zkrušeny a zraněny. Nadto však: největší z nich, národy Sovětského svazu, které v mezidobí obou válek žily stranou světové politiky, uzavřeny do sebe, neuplatňující se v míře, jaká jim patřila podle jejich síly, životní mohutnosti a přirozeného bohatství jejich sídel, nyní se vši určitostí se vloží do světové politiky celou svou vahou. Jejich vliv se pravděpodobně projeví jako rozhodující při organisaci celé východní a velké části střední Evropy.

Leč nejen to, tento politický vliv bude mít ideovou náplň, která bude přesahovat jeho vlastní hranice. Tu s ním budou sdílet celé skupiny, masy lidí v národech, které nejsou ani slovanské, ani nebudou politicky vedeny Sovětským svazem. Tato ideová náplň, myšlenka sociální revoluce, není — pravda — nikterak specificky slovanská. Ale také myšlenka křes-

fanská ve středověku nebyla nijak obzvláště germánská, třebaže germánští národové stali se hrou osudu jejími hlavními nositeli.

Dějiny pak nás poučují, že každá idea odměňuje národy, kteří se oddali jejímu apoštolování, zvláštní zvýšenou mocí a převahou nad ostatními. Šířice křesťanství, Germáni prosazovali nepřimo i sebe. Není vyloučeno, že prosazování myšlenky pronikavého sociálního pokroku půjde v Evropě na prospěch posici Slovanstva, které se osvědčilo býti jeho zvláště oddaným prorokem mezi národy ostatními. Tak, touto cestou a v této podobě lze si dobře představit, že po této válce nastane doba nebývalého rozmachu slovanství.

Jestliže tedy se ozývaly již před touto válkou a ozývají i nyní ze Sovětského svazu poukazy na slovanskou vzájemnost, konají-li se tam slovanské sjezdy, netřeba s přemírou studeného kriticismu odmítat tyto náběhy jako příležitostnou propagandu, snažící se exploítovat staré sympatie pro cosi jim docela cizího a nového. Toto zde není slovanství pro slovanství. To není vzájemnost pro příbuznost jazykovou. Tu jde o cosi nového: jde o to, aby slovanské národy spojilo vědomí společného poslání v přítomných dějinách celého lidstva. Vše-slovanství jako spolupracovníctví všech Slovanů na vůdčí úloze při všeobecné sociální obrodě celého lidstva.

Snad toto je ono heslo, které bude napsáno na čelné stěně zasedací síně všeslovanského sjezdu, který se sejde v Praze za pět roků. Jak bude Praha v tu dobu vyhlížet? Jak bude vyhlížet stát, jemuž bude opět hlavním městem? Jaká bude jeho politická soustava? Kteří národové a s jakými pocity a stanovisky se dostaví na tento sjezd? A jak bude přijímat ostatní svět projevy a usnesení tohoto kongresu?

To jsou otázky, na něž dnes lze těžko odpovědět. Jedna věc však je jista. Platí jak pro tento budoucí slovanský sjezd, tak pro všeslovanské hnutí budoucnosti vůbec: Slovanství bude tím silnější, tím vlivuplnější, čím širší, obecnější, všelidštější budou myšlenky, jichž se stane hlasatelem. Tak jako Germáni byli nejsilnější, dokud se ztotožňovali s křesťanstvím. Jakmile začli myslet jen na sebe a mluvit jen o sobě, slunce jejich slávy jalo se rychle zapadat.

Cerven 1943.



# Omyl někdejších pacifistů.

Situace válečná z roku 1918 a 1943 má mnoho zevních podobností. Ale v hloubce, v základech skutečnosti a událostí jest ještě více odlišností. Na jeden z největších rozdílů bychom tu dnes chtěli ukázat.

Před čtvrt stoletím vyznačovaly se poměry tím, že největší bojechtivost ve všech válčících národech jevíly ony směry a skupiny, které bychom dnes nazvali souhrnným názvem: pravice. Ta pravice byla u různých národů různého charakteru: v Německu to byl na př. Kaiser a gen. Ludendorff. Ve Francii Clemenceau. Naproti tomu t. zv. levice byla všude stoupenkyní okamžitého míru, pokud možná míru bez náhrad a anexí. V Rusku tato levice přivodila předčasný mír brestlitevský, v Německu si vynutila kapitulaci o tři čtvrti roku později. Na západě způsobila, že Anglie s Francií a Amerikou se nemohly odvážit exploitovat vítězství svých zbraní, jak by si jejich vlády byly přály. Churchill ve svých pamětech napsal, že dohoda jen o vlasek se nechybila svým vítězstvím. Málo stačilo a vliv pacifické levice byl by západnické vlády snad také donutil k urychlenému a kompromisnějšímu míru. Ale i když se tak nestalo, stačil tento vliv přece jen k tomu, aby spojenci upustili od obsazení Německa a pochodu na Berlín, aby netrestali válečné vinníky, aby nešli na kloub reparačnímu problému a odklidili jej na kolej odkladů. Neboť vlády jejich si nemohly býti jisty, že je jejich veřejnost neopustí a armády neselžou, kdyby se ve své neústupnosti pokusily tetivu nervů svých národů napnouti přespráti.

Bylo to zejména dělnictvo, které ve všech zemích světa ke konci války a po ní brzdilo vítěze a napomáhalo poraženým. Ale byla to také podstatná část inteligence, také oportunistů určitých kruhů výrobních a finančních. Neviňme dnes nikoho pro tento protiválečný postoj příliš. Jest velmi snadné požadovat, aby lidstvo z roku 1918/19 mělo zkušenosti z let

1940/43 a řídilo se tehdy podle nich. Jestliže Wilson již brzy na jaře roku 1919 se vyjádřil, že svět má nyní již co činit se zcela jiným Německem, s Německem obrozeným a demokratickým, tu se nám zdá tento výrok dnes ovšem podivuhodně naivní u státníka onoho významu a rozhledu. Avšak tehdy s ním stejně smýšlely miliony lidí na obou březích oceánu. A ani ti, kdož mysleli opačně, nebyli by tehdy bývali mohli pro svůj požadavek potrestání německé republiky za hříchy Německa císařského uvésti více, nežli svoji apriorní nedůvěru. Průkazných faktů a zkušeností tehdy ještě ani oni neměli.

Dnes jest situace právě opačná. Jestliže před touto druhou světovou válkou se na západě o kapitulantský pacifismus dělily pravice svorně s levicí, tu mezi oběma byl přece jen jistý rozdíl: anglická a francouzská pravice měly pro své stanovisko motivy vyplývající ze záměrně politické úvahy. Ony pomýšlely na vybudování mezinárodně silné politické protirevoluční kombinace mocností, ony děkující pánu bohu za ten fašism a nacism, chtěly míti v paktu čtyř silnou pavězu proti Sovětskému svazu právě tak jako proti vlastním domácím směrům revolučním, kdežto západnická levice byla pro mír jen z vědomí své vlastní slabosti a rozpolcenosti. Ve Španělsku se levice nebála čichat prach. Stejně tak v Rakousku, u nás a dále na východě. Nyní pak na sklonku druhé světové války skýtá se nám podívaná, jak to jsou právě masy dělnictva, které na východě bojují nejodhodlaněji s vetřelcem; a na západě dělnictvo a levicové skupiny projevují nespokojenost ne proto, že válka se vede, nýbrž proto, že podle jejich názoru se nevede dosti energicky a obětavě.

Kdežto tedy první válka světová nebyla věcí dělnictva, tuto válku pokládá zřejmě dělnictvo všech zemí za svou. A dokonce i na straně německé tvrdost odporu, někdy v útoku, nyní v obraně, jest dána především tím, že německé dělnictvo stojí doposud v podstatě za vůdci, kteří je do války přivedli; jakmile německé vedení ztratí oporu v těchto širokých masách, pak bude konec války na dosah ruky.

Uplynulé čtvrtstoletí tedy učinilo ve všech národech z dělnictva občany, odhodlané k obětem až do těch hrdel. Dělnictvo přestalo být proletariátem bez vlasti a stalo se vlasteneckou masou. Někde proto, že se stalo skutečným vládcem ve své vlasti, jinde že došlo alespoň v silného podílíka na státní moci. Čtvrt století »světové revoluce« způsobilo takovou radikální změnu v roli dělnictva a levicových vrstev na celém světě vůbec.

A není tu bez významu připomenouti si opět jeden z omylů, kterým propadal naivní pacifismus z doby před první válkou světovou a bezprostředně po ní: tehdy se tvrdilo, že účast dělnictva a širokých mas jednotlivých národů na státní moci bude nejjistějším prostředkem jak pomoci světu k věčnému míru. Dělnictvo ve vládě nedovolí nikdy, aby stát vstoupil do válečného konfliktu. Dělník ví, že jest to on, kdo především nese břímě každé války, kdo nejvíce strádá a bojuje. A dělník proto nikdy nebude chtít žádnou válku. Mezi státy spravovanými pod vlivem tohoto po přírodě pokojného elementu nebude nikdy zapotřebí rozhodovati ohněm a mečem.

To byla theorie kdysi velmi rozšířená a vyznávaná. Jak jinak ale dopadla praxe, které se nyní dožíváme. Tato válka jest tak tvrdá, houževnatá a nekonečná snad právě proto, že se vládám všech zemí podařilo dostat své dělnické masy na svou stranu. Nebýt toho, válka by byla bývala asi kratší a méně krutá, kdyby moderní lidové armády měly ve svých řadách špatné občany a vlastence; kdyby v jejich zbrojním průmyslu pracovali sabotážníci, bylo by bývalo již asi dávno po válce. Ale mír, který by ji byl zakončil, by byl býval asi kompromisem o nic šťastnějším, nežli byl versailleský mír z roku 1918.

Omyl někdejších pacifistů tkvěl tedy v představě, že demokracie a socialisace jednotlivých národů samy o sobě zmenší válečné nebezpečí a zjemní války. Pravý opak je pravdou. Nejlidovější armády jsou dnes nejbojovnější. Ostatně, nebylo tomu tak vždycky na světě? Nebylo francouzské revoluční vojsko s obecnou brannou povinností daleko účinnější bojovou zbraní nežli žoldnéřské armády starého režimu?

Září 1943.

## Jak překonat malost?

Bylo to v době nejzoufalejší válečné situace, někdy v létě 1940, když jeden dobrý muž přišel s tímto návrhem: Hácha a Eliáš by měli jet do Berlína a požádat, aby Hitler sebral český národ, tak jak jest sakumpak a ujednal se Sovětským svazem jeho přestěhování někam daleko na východ, pod Kavkaz nebo ještě dále do Sibiře. Tady na tom našem historickém místěčku se pořád více a více smrskáváme. Když jsme byli středoevropskou velmocí, Branibory s Berlínem byly kdysi »neoddělitelnou částí« české koruny. Pak jsme ztratili Lužice, Slezsko, Kladsko, nyní docela i Sudety a i na tom zbylém plácku protektorátu nás prostupují. Co z nás tady nakonec zbude? Nebylo by rozumnější opustit tuto nevděčnou hroudu a zasadit naši národní energii do nějaké panenské roviny? To by byl panečku rozmach! To by se to dýchalo! To by nás bylo hned nějakých dvacet milionů. A jako součást vyššího celku, v jehož rámci bychom rostli, bychom zase jednou měli pocit velkorysosti.

Tedy: tento návrh, bohudíky, zůstal jen osamoceným nápadem muže z ulice a pravděpodobně ani jeho autor při něm nesetrval příliš dlouho. Byl to výraz úzkosti o náš národní osud v okamžiku, který byl proň jistě nejvážnější. Pravda, kdyby byla říše dosáhla tak snadného vítězství a naprosté volnosti jednání, jak o tom Němci snili, nebyli by se naši lidé patrně musili na ně ani s takovým návrhem obracet. Němci by byli bývali sami přišli na to, že nás někam zašantročí, když jim ležíme přímo v žaludku jako tvrdé sousto. Čím dále od střední Evropy, tím lépe, třeba tedy až do té Sibiře.

Faktu, že se vyskytl v českém lidu takový ojedinělý nápad v oné těžké chvíli, netřeba tedy přisuzovat zvláštního významu. Ve svém celku přilnul český lid právě v těch zlých časech ke svému »zbylému kousku« země více nežli jindy. Lidé zkrašlovali a zušlechtovali své zahrádky, pole, domky

a příbytky; literatura se inspirovala více nežli v jiných dobách myšlenkou domova. Staré tradice oživovaly. Historická díla se přetiskovala. Láska ku Praze jako národnímu centru ožívala. Sotva kdy bylo publikováno tolik krásných prací o Praze v tak krátkém čase jako tentokráte, a tak rychle rozebráno.

Neodcizili jsme se tedy tomu »zbytku« půdy, na kterém žijeme. Avšak tísnivý pocit jeho malosti, starost z naší osamocенosti, to se ozvalo v mnohých z nás v této době častokráte. A kalilo nám to i naše nejjasnější rozhledy do budoucnosti. Bránilo nám to, abychom se dívali na své příští znovuzrození s podobným bezstarostným optimismem jako před čtvrt stoletím. Za první války světové nám stačila víra, že budeme mít samostatný stát, království nebo republiku k tomu, abychom si byli jisti, že naše národní budoucnost je zajištěna. Dnes také věříme ve znovuzrození své svobody. Ale naše starost nás proto neopouští. Říkáme si: budeme zase sami na sebe odkázáni? Zase tak malí a opuštění v nejnevýhodnějších chvílích jako v roce třicátémosmém?

Nebyla to jen okamžitá trpkost, která v nás zůstala z oné kruté krise Československa, trpkost, na kterou šťastnější politické události dají snadno zapomenouti. Nikoli. Zbyla v nás obava z politické malosti a touha po národní velikosti.

Malý národ, odkázaný sám na sebe — říkáme si — jest neustále jakoby na pokraji hrobu. Stále aby myslil na nebezpečí svého zániku. Veliký národ může mít těžký neúspěch, prožívá třeba katastrofy, ale jeho příslušníci vědí, že nejde při nich nikdy o jeho existenci. Němci, Francouzi, Rusové mohou být poraženi, ožebračeni, rozděleni, ale nemohou přestat být. Ale malý národ jako my? Pro ten každá krise může znamenat národní smrt.

Zdalipak takové těsné sousedství s myšlenkou zániku nevede i v životě národa k jisté malorysosti? Může-li pak ten, kdo si není jist nejbližším krokem, pomýšlet na smělé výpravy k dalekým cílům? Jednotlivec jako národ. Kdo má vážné důvody k tomu, aby si nebyl jist, dožije-li pozítřka, jak má s chutí plánovat své dílo na desetiletí? A národ, který cítí za každým rohem úklad o svoji celou existenci, může-li se zapsat do dějin světových?

Malé území a malý počet sounárodovců má v době, kdy se život všech národů prohlubuje a zintenzivňuje, další obtížné důsledky. Hospodářství se organizuje a prohlubuje, vědy se rozvíjejí. Kterak má stačit malý národ mít na všechno své

specialisty právě tak jako národ veliký? Mezinárodní politika jest stále složitější. Dnes není již státu, který by se mohl spojit aktivitou jen v otázkách bezprostředního sousedství. Vzpomeňme jen, jak hluboko na příklad do našeho státního života, do postavení naší republiky ve světě zasáhla krise habesšská. Malý národ jest dnes tangován každým mezinárodním problémem. A měl by tedy mít dosti odborníků i politiků pro kteroukoli otázku světové politiky a světového hospodářství právě tak jako národ veliký.

Je přirozeno, že po takových úvahách si mnohý z nás v těchto letech řekl: Naše svoboda, má-li být opravdu svobodou, a náš budoucí národní život, má-li být opravdu plným životem, nezbytně potřebuje, abychom byli zajištěni trvalou souhlasností k nějakému většímu rámci, který by z nás sňal tíseň naší malosti, který by nám garantoval bezpečněji nežli papírová Společnost národů a nežli dočasná spojenecké úmluvy, že kterákoli ruka, která po nás sáhne, bude sražena. Že budeme-li ohroženi nepřitelem, automaticky samozřejmě celý veliký prostor povstane na naši obranu. Pravda, tuto službu nám takový prostor poskytne jenom tehdy, bude-li mít jistotu, že také my pohotově přispějeme, jestliže bude ohrožena někde jinde jiná jeho částice. Potřebujeme pro svůj plný život vědomí, že i když nás snad na čas napříště zaplaví zase nános nepřátelského vpádu, bude to jen jako když vlna přepláchne část paluby mohutného kolosu. Malá loďka by byla pod touto vlnou smetena ke dnu. Ale jsouce součástí velkého parochodu zůstaneme nedotčeni a máme samozřejmou jistotu, že se opět octneme na povrchu.

Otázka jest příliš obtížná a v této době jest ještě příliš málo předpokladů pro nás, abychom konkrétněji vyjádřili, kolik ze své dosavadní drobné osobitosti malého národa jsme odhodláni a musíme dáti v oběť takové přináležitosti k velkému celku: kolik ze své ústavní, mezinárodní, branné samostatnosti, hospodářské autarkie, kulturní zvláštnosti. Jistě bylo by chybou postavit si pro toto řešení nějakou apriorní formuli: bude zapotřebí jíti tu podle zkušeností a osvědčených potřeb. Ale musíme podle nich jíti energicky, hbitě, bez odkladů, ihned, jakmile svůj osud dostaneme opět do svých rukou. Cesta indukce nesmí se nám státi záminkou pro odklady a otálení.

Nevíme také ještě, jaký to bude rámeček, z něhož bychom čerpali toto sebevědomí své velikosti. Tušíme arcíť již, které budou zdroje oné síly a autority, jež budou určovat osudy těch částí Evropy, ve kterých žijeme; ale o jejím — abychom

tak řekli — rayonování a organisování bylo toho řečeno dosud tak málo, že nám schází dosud určitá představa našeho zasazení a orámování. Leč směr tendence, spád příštího vývoje jest již patrný. Jde o to, abychom naň myslili a k němu aktivně přilnuli.

Jestliže takto dnes uvažujeme o obtížích své malosti a o potřebě přimknouti se k něčemu »monumentálnějším«, jsou to ovšem úvahy rázu zcela jiného, nežli byly před půl stoletím »Dvě otázky« H. G. Schauera. Především proto, že náš rozrůst a dospění v té době přivedly nás k tomu, že při tom uvažování nejde již o to, abychom se ztratili v osobitosti svého souseda. Jsme příliš sami sebou, nežli abychom se ztratili vůbec. Chceme podržet svou národní svébytnost, ale chceme jí přispívat jako vlastním vkladem ke spolutvoření politického a kulturního vyššího celku. Chceme zůstati Čechoslováky státoprávně, hospodářsky i kulturně. Ale chceme být vedle toho ještě něčím více prostorově. Abychom použili starého termínu pro novou věc: Chceme spolu tvořiti s jinými ještě jakousi svoji i jejich »širší vlast«. Ale opravdu vlast, vlast sobě vlastní a radostnou.

*Říjen 1943.*

## Velkorysá filantropie.

Se stanoviska nynějšího režimu by vedoucí činitelé »Sociální pomoci« spolu s panem ministrem lidové osvěty Moravcem, jehož dozoru Sociální pomoc podléhá, zasloužili, aby byli posazeni na dřevěného osla za to, co provedli při onehdejším založení II. díla S. P. Oni totiž publikovali výsledek sbírky na toto dílo za uplynulý rok a tu se naše veřejnost dozvěděla, že zatím co veřejní zaměstnanci odevzdali na sbírku 38<sup>1</sup>/<sub>2</sub> milionu korun a soukromí zaměstnanci s dělníky 30<sup>1</sup>/<sub>2</sub> milionu, živnostníci pak jistě aspoň 25 milionů, náš český rolník, živitel náš, obětoval pouze 11 milionů, peněžnictví, pojišťovnictví a průmysl dohromady celých 13<sup>1</sup>/<sub>2</sub> milionu, nejštedřeji pak se reprezentovala svobodná povolání, to jest páni advokáti, notáři, lékaři, civilní technické atd., kteří dodali 2<sup>1</sup>/<sub>2</sub> milionu, vlastně — abychom je neošidili — 2,519.190 K a 40 haléřů. Ale už ani o chlup více.

Toho dřevěného osla by zasloužili zmínění pánové především za to, že publikace těchto čísel vzbudila v řadách zaměstnanectva a dělnictva veřejného i soukromého hotovou rebelii. Gázisté a námezdníci, žijící z ruky do úst, a to sousty stále hubenějšími, prošoupávající poslední kalhoty a podrážky, jejichž měsíční plat se proměnil ve 2—4 kg sádla anebo půlku, nanejvýš celou husu, anebo v jeden pár botek či 2 až 4 košile, jsou »nuceni, aby dobrovolně« ze svých hrubých požitků dávali nejméně 1 procento (což činí 1<sup>1</sup>/<sub>2</sub>—2 procenta z požitků čistých) na Sociální pomoc. Poněvadž tento dobrovolný příspěvek se jim strhává dříve, nežli svůj plat nebo mzdu dostanou do ruky, nemohou, leč býti vydatnými a obětavými mecenáši. Že to činí bez vnitřního přesvědčení, jest samozřejmé, vidí-li, že osobám skutečně potřebným, což jsou dnes příslušníci internovaných, zavřených a popravených, Sociální pomoc pomoci nemůže. Jiní stavové to vidí také, ale protože ti nejsou tak vydáni na pospas panu ministru lidové

osvěty, to jest, protože k těm si musí Sociální pomoc pro peníze teprve přijít, u těch je nemůže vyinkasovat dříve, nežli je dostanou do kapsy, proto zde ta nechť se mohla spíše projevít číselně. I bouří se tedy zaměstnanectvo v srdci svém (ne ovšem ve svém tisku nebo schůzích, neboť toho všeho není), říká: Jací jsme to otroci ze všech otroků nejotročtější! My tedy musíme více než polovinou přispívat na sbírku, jejímž účelem jest, aby se z ní platilo to, co za republiky platil stát, země a obce, kteréž nyní takto uvolněny, mohou tím více obsluhovat zájmy, které jim ukládá říše.

Kdybychom mohli mít za to, že ministerstvo osvěty chce — jak se teď běžně říká — »sabotovat říšskou myšlenku«, řekli bychom si, že ty cifry byly vědomě a úmyslně puštěny do veřejnosti. Protože však pan státní ministr zná svého papenheimského, nemůže vůči němu pojmouti takové podezření a nezbude tedy nic jiného, nežli aby proti němu pojal zlost a poslal ho na toho osla.

Leč kdyby nešlo o nic jiného nežli o takové zakopnutí proktorátní propagandy a kdyby výsledek jeho nebyl jiný, nežli že si čeští dělníci a zaměstnanci zasakrují a odplivnou, nestála by ta celá věc ani za tuto naši úvahu. Jestli mají o jednu příčinu mň či více k zasakování a uplivnutí, na tom už přece při vši té legraci, kterou jest náš nynější život, ani tolik nezáleží. Ale publikace hořejších čísel, ač nechtěla, dopustila se něčeho mnohem závažnějšího: ona totiž ad oculos provedla důkaz, jak jest pochybná, zvrácená a reakční myšlenka šíření sociální otázky pomocí takových sbírkových akcí, jako jest takové »Dílo«. V Německu pěstují ovšem tento styl sociální politiky již celé desetiletí, nevím, publikují-li tam také takovým zrádným a neobratným způsobem jejich výsledky. Je-li tomu tak, tož tam ovšem veřejnost poznala zvrácenost takové sociálně politické metody již dříve. Ale k nám od nich znalost těchto věcí nedospěla a u nás jsme tedy viděli obraz praktického působení tohoto způsobu teprve nyní.

Jestliže se někdy dříve, za republiky nebo za monarchie, pořádaly nějaké sbírky peněz, šatstva, potravin či podobně dobrovolným způsobem, bylo každému jasno, že se tady koná ryzí filantropie, dobročinnost, naprosto že se tu nepodniká nijaký socialism. Socialism, jak známo, býval vždycky zásadním odpůrcem takového sbírkování, tvrdě správně, že to je jakési výpalné, kterým bohatí prodlužují život svým sociálním privilegiím. Ve státě socialistickém, ba i jen v každém státě lidovém, který jen provádí účinnou sociální politiku, aniž má cti-

žádost zváti se socialistickou republikou, sbírky mají místo toliko jako naprosto vedlejší pomůcky okamžité pomoci: sbírka pro vyhořelé, pro vánoční nadílku, sbírka přátel pro rodinu osoby octnuvší se nenadále v bídě a pod. Ale aby se vydržovaly sbírkami nemocnice, dětské útulky, aby se z nich odměňovaly početné rodiny, dávala školním dětem přesnídávka, aby dary ze sbírek substituovaly nedostatečnou chudinskou nebo nemocenskou podporu — to jest zřejmě krok zpět. To jest návrat směrem k poměrům »liberalisticko-individualistickým«, řečeno zavedenou hantýrkou: k poměrům, za nichž soukromá dobročinnost hlavně ovšem bohatých lidí má se státi tak podstatným článkem veřejného uspořádání, aby se každému zdálo, že bez ní a bez nich (to jest bez lidí zámožných) vznikne jakési nebezpečné sociální vacuum.

Cifry Sociální pomoci nyní publikované a zvláště jejich proporce však dokazují, že především v poměrech, v nichž žijeme, takové sbírky nejsou již ani tou sebeochranou plutokratických živlů proti sociálně-revoluční vlně. Neboť plutokratické živly se ke sbírce v podstatě ani nedostavily. Sbírková v podstatě toliko ukazuje, že tu chudí pomáhají chudým, aby nemusil pomáhat stát a obec. Za druhé pak ukazují, že t. zv. »sociální nátlak«, jehož se tu užívá, aby se z členů »národní pospolitosti« peníze vyždímaly, jest něčím daleko nesociálnějším a reakčnějším, nežli právní sankce daňových zákonů. Sociální nátlak působí jen tam a jen v té míře, kde se ho bojí ten, proti němuž jest namířen. V totalitním státě národně-socialistickém se sice bojí kdekdo, ale dělník nebo úředník přece jen více nežli advokát nebo bankéř. A proto cedí tento méně nežli onen. Kdyby místo sbírek, při nichž se pořadatelé spíše podobají revolverovým vyděračům nežli žebravým mni-chům, příspěvky na sociální účely se vybíraly cestou řádně vyměřených daní s náležitou vzestupností, jejichž celková výše se stanoví podle celkové potřeby sociálního opatření a které lze vymáhati řádnou exekucí, byli bychom ve státě, v tomto směru socialistickém, tím socialističtější, čím by tato sociální opatření byla velkorysejší a čím by příspěvky na ně byly spravedlivěji rozděleny.

Odvrat od takové velkorysé státní sociální politiky k metodě »velkorysých« sbírek jest asi takovým pokrokem, jako kdybychom se od velkých přádelen vraceli ke kolovrátkům anebo od pivovarů k domácímu vaření piva. Tím horší to zvrát a tím větší matení lidí, jestliže se tomu říká socialisace

a jestliže stát, který se tímto způsobem vyvazuje ze svých sociálních povinností, si říká stát socialistický.

Buďme konečně vděční panu ministru lidové osvěty, že dovolil, aby publikováním cifer o tom, kdo na I. dílo Sociální pomoci přispěl a jak a k čemu bylo sebraných peněz použito, nejširší veřejnosti ukázal, v jakém to socialistickém státě žijeme, a že pro lepší doby dal našemu lidu názorné poučení, aby nic nečekal od metody t. zv. velkorysé filantropie.

*Listopad 1943.*

## Páni a "páni".

Ještě jednou se vrátíme k těm zprávám ze Sovětského svazu o znovuzavedení předrevolučních hodností v armádě i v civilní službě. Musili bychom přesně znáti znění oněch opatření, abychom mohli posouditi, do jaké míry opravdu jde o jakýsi návrat k tomu, co bylo před revolucí. Ale i při vší stručnosti těchto zpráv jedno jest jisto: že se tu utvrzuje a formálně uzákoňuje utvořená již elita sociálního života v SSSR. Jasně se tu dává najevo, že tu takový výběr jest, že se vládnoucí duch k němu staví kladně, že jej netoliko přijímá, nýbrž jest rozhodnut jeho existenci podporovat a pěstovat.

Toto nepopiratelné jádro neurčitých zpráv přijme ten z nás s úlevou, onen s pocitem zklamání. Hle, beztřídní společnost národů Sovětského svazu dospěla tedy k tomu, že vytváří opět staré třídy. Opět tu budou »páni« a »chudý lid«. Opět »vrchnost«, »načalstvo« a poslouchající masa. A třída pánů se zase bude doplňovat ze sebe, činovníky opět budou synové činovníků, důstojníky synové důstojníků, čili kolo revoluce se jen otočilo a jsme tam, kde jsme byli na počátku.

Jaký omyl, takové uvažování! Jaká záměna pojmů! Ale s touto záměnou jsme u nás měli co činiti celá desítiletí, a bude nám jen prospěšné, jestliže se na velkém a živém případu konečně poučíme o tom, co to jsou doopravdy »páni« ve smyslu třídy pro sebe uzavřené a s čím neprávem tuto panskou kastu mnozí u nás zaměňovali a zaměňují.

Jest odedávň a nevykořenitelný rozpor mezi těmi, kdož vládou a kdož jsou nástrojem vlády na jedné straně, a mezi ovládanými na straně druhé. Jest sice pravda, že v demokraciích je každý vládnoucí také ovládaným a naopak. Ministr jde k volebnímu osudí spolu s dělníkem a sedlákem, a jeho úředník spolu s živnostníkem a obchodníkem. V okamžiku volby jsou všichni stejně »ovládáni«. Ano, jenomže takto v jedné řadě se ocítají toliko ve výjimečných chvílích svého života.

Zpravidla ve své denní práci nejsou v jedné frontě, nýbrž stojí jaksi proti sobě. V denním životě dělník pracuje v továrně, rolník na poli, živnostník v dílně a obchodník prodává v krámě, zatím co ministr činí opatření a jeho úředník je provádí; jimi všichni tito vyjmenovaní jsou shora nějak »obtěžováni«: dělníkovi se na př. nařizují určité pracovní normy, pracovní doba nebo mzda, sedlákově se diktují ceny obilí, obchodníkovi a živnostníkovi se podobně ukládá kvalita jeho výrobků a zboží atd. V této souvislosti jsou oni všichni ministrem a jeho úředníky ovládáni; neboť toto jejich »obtěžování« jest právě každodenním zaměstnáním ministra a jeho úředníků. Nezachovají-li shora dané pokyny, jsou voláni na úřad nebo před soud a obtěžování jest pak teprv citelné. V této souvislosti se už necítí s ministrem, jeho úředníky a se soudci na jedné linii jako u volebního osudí. V této souvislosti v nich vidí najednou vládnoucí »pány« a v sobě ovládaný »lid«. A tak jest tomu, a bylo tomu vždy a všude, za režimů nejsvobodnějších i nejautoritativnějších, vládnoucích v duchu nejlidovějším i nejprotílidovějším. Mezi vládnoucími a ovládanými jest, byl a bude vždycky antagonismus a nevěle. Jsem-li citován na úřad, chce-li se na mně, abych zotevíral všechna tajemství svého majetku, ukládá-li se mně pokuta, anebo jsem-li vybízen, abych si šel odsedět nějaký trest vězení, nejsem s to zahořet láskou a oddaností k tomu, kdo mě takto vybízí. Nenávídím jej, upřímně řečeno. A protože on má moc, aby mě k těmto nepříjemnostem donutil, připichuji mu zvláštní sociální etiketu: jest to pán, načalník, a když se moc dopálím, řeknu, že je tyran.

Tato společnost »pánů«, která vládne občanům všech zemí, jest ovšem vždy a všude jakýmsi sociologickým celkem. Má svůj esprit de corps. Její příslušníci mají určité společné sociologické znaky. Jejich práce má jisté vlastnosti, které je liší od kterékoli práce jiné. Nedávno přinesl mně truhlář velmi dovedně zhotovenou skříň. Prohlížel jsem dokonale přiléhající zásuvky, vyhlazené dřevo, zapadající zámky a pochválil jsem mu práci. Mistr přijal pochvalu samozřejmě a dodal k tomu se sebevědomím až poněkud netaktním: »Nu ovšem, truhlářina není jen jako když se popisují papírky«. V té chvíli jsem si uvědomil, oč snáze dovedeme my, intelektuálové a »páni« pochopit význam a kvalitu práce rukodělné a jak neokázalá a nesnadno druhým pochopitelná je práce naše. A proto stav, který vykonává ve státě veřejnou moc, jest o to více v sebe uzavřen nežli stavy jiné, poněvadž může tak málo počítat

s uznáním své málo viditelné práce. Truhlářský mistr by byl na tom zle, kdyby mu veřejná moc nedopravila jeho materiál až do dílny a výrobky z dílny; kdyby nebděla nad tím, aby mu nikdo jeho sklad nerozkradl, neexekvovala jeho dlužníky, nepečovala o nemocenskou pomoc pro něho a jeho zaměstnance atd. Ale on z té celé péče vidí jenom jakési »popisování papírků«. Musil by se více zahloubat, nežli mu dovoluje jeho volný čas, aby pochopil význam těchto papírků, kdežto význam skříně, kterou vyrobil, jest hned na první pohled každému patrný.

Odtud tedy ona určitá osamocenost »skupiny vládnoucích« oproti ostatnímu občanstvu; odtud její společenské vsebeuzavření, které se často stupňuje zmíněným již sebedoplňováním (úřednickí synové úřednických otců, úřednické sňatky). A proto všechna ta jistá propast anebo alespoň příkopek mezi ní a ostatními stavy. Opakuji: vždy a všude tomu tak bylo, jest a bude, a jestliže se dnes něco podobného dostavuje v Sovětském svazu, jest to jen zjev, na který musil být každý rozumný pozorovatel připraven v řádu, který trvá již téměř po celou jednu lidskou generaci.

Rozumní ředitelé státu budou přihlížet k tomu, aby tento nutný vývoj byl mírněn a paralysován. Budou podporovat všechno, co může přispět k tomu, aby »stav vládnoucích« byl doplňován co možná také dorostem stavů druhých; neboť dělník, který má syna ve státním úřadě, soudí o významu úřednického aparátu ihned mnohem shovívavěji nežli ten, jehož syn chodí s otcem do továrny. Budou informovat názorným způsobem občany o výkonech veřejné administrativy. Budou přihlížet k tomu, aby duch úřadů byl co nejméně ponurý, způsob jejich jednání s občany aby byl co nejpříjemnější. Tím vším se dokáže asi tolik, o č se zlepší vzhled pracující ruky, jestliže ji pravidelně po práci umyjeme. Sejde s ní špína, nikoli mozoly. Taková péče o dobrý vztah mezi stavem vládnoucích »pánů« a občany jest s to způsobiti, že chlad mezi nimi nevzroste nikdy v nenávist. V lásku jej však nikdy nerozhřeje.

Jestliže tedy jsme tak realističtí, že počítáme s tímto antagonismem pro všechny časy a poměry, nejdeme přece jen tak daleko, abychom připouštěli, že nastává-li nyní i v SSSR tento normální poměr mezi orgány veřejné moci a ovládanými, nastoluje se tím znovu jakýsi nový třídní boj. A tu jsme právě u toho, abychom se postavili se vši vehemencí proti oné zá-

měně pojmů »třídy« a »stavu«, záměně, která se tak ráda ujímá u politicky nevyzrálých národů a zemí a která také nás zatěžovala v naší mladé republice. »Stav vládnoucích«, »páni« ve smyslu ředitelské skupiny společnosti, veřejní orgánové od ministra až po vlakového průvodce, to právě je toliko stav a nikoli třída. Nejsou třídou, protože nejsou samoučelným novotvarem na těle národa. Jsou to orgánové státu, orgánové nás všech vespolek, i když v konkrétních případech před ně přicházíme jako poddaní. Ale »pánové« ve smyslu třídním, to je něco zcela jiného. To jest skupina (zpravidla do značné míry zahálčivá, alespoň vždy v pozdějším stadiu svého vývoje), která vládne státu pro své dílčí zájmy, která mu chce vtisknouti svá *dílčí* měřítka.

Ve státě, jehož osudy určuje třída příživnických opravdu pánů, mohou býti — a zpravidla jsou — »páni« činovníci volky nevolky náhončími a dráby těchto vykořisťovatelů. Jsou jimi ne proto, že jsou činovníky se všemi vlastnostmi činovníckého stavu, nýbrž proto, že stát je v rukou příživníků. Je-li stát opravdu státem lidovým, je-li v rukou veškerenstva, je-li v něm nadvláda určité třídy odklizena, pak vykonavatelé veřejné moci, i když snad také potom ještě bude na ně mnohý postižený občan pohlížet jako na nemilované »pány«, nebudou již pány bez uvozovek. Budou jen a jedině stavem vykonavatelů veřejné moci.

Dobře rozlišovati, toť první požadavek rozumné lidovlády. Dobře rozlišujeme tyto dva pojmy, pojem pánů a »pánů«, také u nás, až zas budeme rozhodovati o svých věcech. My jsme u nás v naší republice měli zatím jen náběhy k oné panské třídě vydřiduchů a vykořisťovatelů. Spíše to byli jednotlivci, jichž počet zajisté rostl lety, ale kteří se ještě nemohli natolik zaříditi, aby moc ve státě strhli na sebe a aby stát ztotožnili se svou třídou. Snažili se, pravda, čas od času a případ od případu ovlivňovati státní politiku svými zájmy, ale nezmocnili se jí. Proto orgánové naší veřejné moci také nebyli v jejich obecném vleku. U nás jsme měli vlády, byrokracii, soudy atd., kteří byli toliko »pány« v uvozovkách, i když nebylo tehdy ještě vyloučeno nebezpečí, že by vývoj mohl vésti k tomu, aby jejich uvozovky odpadly. Například, bohdá, toho nebezpečí nebude. Jsme natolik střízliví, abychom si dovedli představit, že i přes tyto uvozovky nebude mezi naším stavem činovníků a občany panovat vždy láska andělská. Ale nebude tomu jinak, nežli tomu býti musí. — Nechť naši občané nemilují »pány«,

kteří je budou spravovati, více, nežli milujeme lékaře, který nám trhá bolestivý zub. Jen když je nebudou milovat méně.

Prosinec 1943.



## In memoriam K. Č.

Pět roků, co zemřel. Dvacet roků, co vydal »Továrnu na absolutno«. A nyní tedy otevírá se rok, pro který prorokoval v tomto svém románě vypuknutí oné Největší Války. Není-li to dosti příležitostí k tomu, abychom vzpomenuli Čapkovy filosofie dějin, jak ji v tomto svém díle vyslovil, my, kteří nyní Největší Válku opravdu prožíváme, třebaže doufáme, že rok čtyřicátýpátý, který podle K. Č. měl být jejím úvodem, bude její poslední kapitolou.

Nuže tedy v tomto románě, jak všichni dobře víme, podařilo se inženýru Markovi vynálezem absolutního spalování hmoty uvolnit božství. Všude, kde se začalo užívat jeho karburátorů, bůh — dosud vázaný hmotou — se stával aktivním, ale ovšem k velkému neštěstí lidstva, neboť nejenom že uvedl svět v hospodářskou anarchii, poněvadž neomezenou hojností všechno znehodnotil, a poněvadž lidé, na něž přišla boží milost, se štilili zisku, podnikání, a tudíž i veškeré hospodářské organisující práce. Neštěstí ještě větší pošlo z toho, že nekonečný bůh se promítal do světa dušemi omezených lidí. »Každý si v něm odměří svých pár metrů a myslí, že to je celý Bůh. Přisvojí si Ho malou trásničku a myslí, že Ho má celého.« »A má vztek na ty, kteří mají jiný kousek.« A »aby sebe sama přesvědčil, že Ho má celého, musí zabít ty ostatní. Protože mu tak strašně na tom záleží, aby měl celého Boha a celou pravdu.«

A tak tedy nejprve má svého Boha, baggrového, pan Kuzenda a proto musí spolu se svými věřícími rozbít panu Binderovi, majiteli kolotoče, pánaboha, který se uvolňuje karburátorem, pohánějícím jeho koničky. Ale to je jen začátek sporu. Brzy se začínají mezi sebou pro svého Boha vraždit národové a říše, lidské masy se pohybují všemi světadíly. Nakonec se lidé bijí z pouhé setrvačnosti. Někde v severovýchodních Čechách, v osadě Sedmi Chalup, vykládá děda Blahouš se sousedkou Prouzovou o vojně takto:

»A poudám, sousede,« začala Prouzka, »a proč to všechno jako teda je?«

»Jo, kdák ví« — mínil Blahouš. »To nikdo neví, teta. Prej pro víru, poudaj.«

»A pro jakou víru?«

»Pro naši nebo pro helvítskou, to žádněj neví, aby prý byla jenom jedna víra.«

»Dyť u nás byla jenom jedna víra.«

»Ale jinde byla jiná, teta. Prý přišel rozkaz, aby byla jen jedna.«

»A vodkád' rozkaz?«

»To žádněj neví...«

»No jo, ale vod čeho přišla ta hrozitánská vojna?«

»Žádněj neví. Poudaj, že začal Čiňan a Turek, voni prý sou strašně pobožný, a tak chtěli, abysme věřili jako s nima, po jejich.«

»A proč zrovna po jejich?«

»Jo, to nikdo neví. A já bych řek, že voni si toho pánaboha jen tak vyštudýrovali, aby to měli na koho svíst. To byla jejich vymyšlenost. Chtěli mít vojnu a výmluvu. To voni všechno tak nastrojili.«

»A kdo voni?«

»To žádněj neví —«

Takto podle Čapkova románu uvažuje o smyslu války na jejím konci české zázemí. A vojáci všech armád, na místě poslední bitvy, mluví o ní takto:

»Sakra, kluci, tak už toho nechme.«

»Byla to, chlapci, blbina.«

»Ba jo. Ale teď už nehneme.«

»To jsem rád, že už je konec,« doloží poslední a převalí se na druhý bok.

Tak nějak si lze představit — uzavírá K. Č. kapitolu o Poslední bitvě — že se skončila největší válka. —

My, účastníci největší války skutečné, srovnáme-li tento Čapkův obraz největší předvídané války s tím, co prožíváme, řekneme si ovšem, že jeho prorocství nebylo ve všem všudy případné. Zdá se, že Čapek příliš promítal konec války 1914 až 1918 do své vidiny války budoucnosti. Dnes jest smysl války i takovému pantátovi Blahoušovi mnohem zřejmější, nežli byl tehdy, a třebaže až vojna skončí, řekne si patrně nejenom poražený, nýbrž i vítěz: »to jsem rád, že už je konec,« neřeknou nepochybně oba dva zároveň, že to byla blbina. Možná, že to neřekne ani jeden z obou. Tak hluboko tkví ta otázka

viry ve všech bojujících národech, v jejich armádách a obyvatelstvu. Neboť v této skutečné největší válce se bojuje o kousek pánaboha, který jest, na rozdíl od války minulé, společný i sedlákům a dělníkům všech národů.

Čapkův pantáta Blahouš má v románě syna universitního profesora, na kterého je velmi hrdý. Kdyby román byl dnešní skutečností, tento profesor by pravděpodobně byl někde v koncentračním táboře, ačli by ještě žil, a pantáta Blahouš by velmi dobře věděl, pro jakou viru se válka vede. Taký by věděl, kdo to jsou ti »voni«, kteří »to všecko nastrojili«. Ovšemže jiný pantáta, někde v lüneburské nížině, který má třeba také syna, na kterého je hrdý a který mu zůstal někde u Stalingradu, soudí o těch, kteří to nastrojili, zase jinak. Ale z toho právě vidíme, oč ta skutečná největší válka je tragičtější a hroznější, nežli ona, kterou K. Č. chtěl předvídat.

Také K. Č. sám by byl nepochybně zakusil celou její tíži a tragiku. Při nejmenším by byl šel s bratrem Josefem do Buchenwaldu. I kdyby jej nebyl stihl osud Vančurův, byl by nepochybně naň velmi zapůsobil. Byly by naň zapůsobily hekatomby z října 1941 a května i června 1942. Byly by naň zapůsobily toliko citově?

To je právě otázka, která nám, Čapkovým čtenářům, nejvíce leží na srdci v této jaksi výroční době jeho smrti: kdyby toto vše byl býval prožil s námi, byl by mohl uzavřít svůj román toužou kapitolou, kterou zakončil »Továrnu na absolutno«?

V této poslední kapitole, jejíž děj se odehrává mnoho let po skončení Největší Války v hospodě u Damohorských, požívají totiž všichni přátelé i nepřátelé, všichni svorně, jitrnice se zelím. Všecky karburátory ve světě byly zničeny a zakázány, božství zase ustoupilo do své rezervy, přestalo být aktivním, a proto se lidé opět navzájem snášejí, nejsou posedlí boží milostí, nýbrž rozumně občansky obchodují, následkem čehož bída na světě zmizela. Hádky o věčné pravdy ustaly, lidé se přou jen o takové maličkosti, jako má-li se zelí jíst procezené či nikoli. Ale přou se o ně tak srdečně a vášnivě, že pan Brych, někdejší fanatický stoupenec baggrového pánaboha, si povzdychne: »Tak jsme zase tam, kde jsme byli před tou válkou.« A pan Binder, bývalý rytíř pánaboha kolotočového, mu odpovídá: »Lidé jsou vždycky zas tam, kde bejvali... Žádná pravda se nedá vybojovat...«

Tohle jest jádro myšlenky »Továrny na absolutno«. Toť dějinná filosofie, které dal K. Č. svým románem vyhrát. I ptáme se nyní, my, čtenáři této knihy po dvaceti letech, a zároveň

účastníci skutečné Největší Války světa, zda by byl býval K. Č. podržel tento názor na vývoj lidstva, kdyby nebyl býval před pěti roky odešel a kdyby tak nebyl unikl osudné nezbytnosti, aby jej přezkoušel všemi těmi zkušenostmi a zážitky, jež by jej byly bývaly nepochybně v tomto období očekávaly.

Karlu Čapkoví, jehož úmrtí v tento zimní měsíc tak srdečně vzpomínáme, lze zajisté jako člověku přát, že od něho byl odňat kalich hořkosti uplynulého pětiletí. Byl by proň býval hořčí nežli pro mnohé jiné, protože byl srdce nad jiné citlivého a těla slabého. Avšak jeho dějinná filosofie přišla tím, že nám Čapek před pěti lety zemřel, o zkoušku královskou lučavkou.

Leden 1944.

## A nyní pozor!

Nyní přicházíme do velmi ošemetného stadia vývoje svých politických věcí. Nehrozí sice již nijaké nebezpečí, že bychom nedosáhli znovu svého státu. Mezinárodně jest již pevně zajištěn, zabezpečeno je nejenom znovuvybudování naší státní moci na celém dřívějším území republiky, nýbrž jsou tu již i záruky jeho trvání daleko silnější a bezpečnější nežli kdykoli dříve. Je také jisto, že náš národ bude mnohonásobně pevněji ovládat toto jemu svěřené území, že budou dány také hospodářské příležitosti pro jeho rozmach a rozrůst, o kterých se nám dříve ani nesnilo, a že nic nebude státi v cestě, nepostavíme-li se sami proti sobě, tomu, abychom ve dvou, třech generacích vyrostli z národa malého v národ střední velikosti.

A přece, čehosi jest se nám obávati. Do jaké míry všech těchto nikdy nebývalých možností využijeme, bude záležet do velké míry na tom, jaký bude náš start. Každý den prvního roku naší opětné samostatnosti vydá za desetiletí pozdější doby. Bude to doba, v níž bude nám neodkladně a rychle klásti nové základy svého školství, své armády, správy, hospodářského plánu, sociálních institucí, ale i své vědy, umění, literatury; bude to čas, v němž budeme v první řadě my povinni spolubudovati nové vztahy mezi národy střední Evropy.

Abychom na to vše stačili, my, národ s vybitou inteligencí a rozrušenou celou svou dosavadní organisací národní, k tomu bude zapotřebí, abychom hned od první chvíle byli při díle. Celý národ tak, jako jsme byli při sobě v nejkritičtějších chvílích posledních let před touto válkou: v den presidentské volby v prosinci 1935, u rakve presidenta Osvoboditele, ve chvíli mobilisace v září 1938.

Tato jednota nevyklučuje, naopak vyžaduje vyúčtování se zrádci z let války; od prvního dne musí tu býti tribunál, o němž bude veřejnost vědět, že je naň spolehnutí a že mu žádný ze skutečných zrádců neujde. A že proto lid, národ ve své celist-

vosti může se věnovat zakladatelské práci. Ale čínorodá jednota národa vyžaduje, aby mezi námi nebylo sporů z mrtvé minulosti. A tu jsme u toho, proč jsme stadium, ve kterém se nyní nacházíme, označili za ošemetné.

Dnes začíná chápat již i každý průměrný Němec, jaká budoucnost se pro nás neodvratně otevírá. Tím spíše to ví takový Karl Hermann Frank a jeho okolí. Jestliže v této chvíli a při tomto vědomí počínají podněcovat opětné protesty proti naší politice v zahraničí, nutí k zakládání Lig, budou možná mobilisovat české spisovatele a kulturní pracovníky k bůhvíjakým provoláním, odsouzeným politikům slibovat svobodu za projevy loyality; pak to vše nepodnikají a nebudou dělat v důvěře, že by tím snad odvrátili osudný spád událostí. Možná že uspořádají i plebiscit českého národa doma proti prezidentu Benešovi. Zajistě však ne proto, že by věřili v jeho účinek ve světě mezinárodních událostí. Karl Hermann Frank je realista v poznání, že český lid dnes ani jediným procentem není proti politice Benešově a že žádný plebiscit, ať jakkoli by dopadl, na tomto smýšlení nic nezmění. Karl Hermann Frank ale právě tak strážlivě ví, že jakýkoli plebiscit, takto uspořádaný, bude ve světě pokládán za cár papíru, stejně jako všechny ostatní aktivistické podněty a akce, k nimž tady doma lidé budou přinuceni. Proč tedy k nim dává podnět? Proč jimi dráždí české myslí?

Účel těchto opatření jest jediný. Zakalit české ovzduší právě pro ono poslední stadium války, které nyní nastává, a pro ony rozhodující chvíle obratu a počátků nového života. Jde o to, co nejvíce lidí zkompromitovat, co nejvíce vzájemné nedůvěry mezi nás rozhodit, abychom se v těchto kritických chvílích, které nám budou patřit, nenašli navzájem, nýbrž abychom stáli druh proti druhu a tím poskytli jemu a ostatním vinníkům možnost zmizet z našeho života posledními dvířky, které v zmatku a neopatrnosti necháme nestřežené.

Že se v této snaze zmásti český lid druží ke Karlu Hermannu Frankovi také oni čeští Quislingové, kteří se mají opravdu čeho báti od budoucí spravedlnosti, jest jen pochopitelné a zcela logické. I oni by rádi zachránili, co se dá, nemohou-li již doufat v úspěšný útěk někam do asyly, tož aspoň by si přáli, aby jejich vina splynula v jedno s tím, k čemu dnes budou německými držiteli moci za jejich přispění donucováni v masách dobří čeští lidé. Ale to jest ovšem stéblo, kterého se chytají tonoucí s tou nadějí, že vítězný lid jednou nerozezná, kdo zrazoval ze svobodného rozhodnutí a kdo jednal z neodolatel-

ného donucení. Naopak, vina našich Quislingů bude jen o to větší, že se propůjčili ještě i dnes k účasti na tomto znásilňování.

Více nežli kdy dříve jest zapotřebí střízlivosti, klidu a rozumu v tomto posledním stadiu našeho boje o svobodu. Nenaletěli jsme německým záludům v roce 1938, nenaletíme jim ani v roce 1944. Jistěže jest příkazem národní morálky pro každého z nás, aby odolával co nejvíce může každému donucování k falešným projevům, řečem, prohlášením, sdružováním, přihláškám. Ale přes projevy znásilněné, neodolatelným donucením vynucené, půjdeme tak, jako by jich nebylo, a zejména si dáme pozor na to, aby se za ně neskrývali ti, kdož činili kdysi projevy s herostratovskou radostí, kdo ohrožovali naše lidi se sadistickou rozkoší, kdo své osobní účty s bývalou republikou vyřizovali na účet celého národa v době jeho nejhroznější bídy a bezmoci.

*Únor 1944.*

## “Vznešená“ ideologie

a sprostá praxe.

Jest to tak ryze německé postavit se na vysoký ideologický koturn, ale nestydět se za nízkou praxi, kterou tato ideologie, přioděná královským hávem, vede na provázku jako úředního psa. Pan státní sekretář v Himmlerově říšském ministerstvu vnitra Wilhelm Stuckart napsal onehdy do periodické publikace »Reich, Volksordnung und Lebensraum« (V./1943) úvahu nadepsanou »Staatsangehörigkeit und Reichsgestaltung«. Z ní se dovidáme, že (str. 78 násl.) v širokých německých kruzích dříve panovalo mínění, že k odstranění různých obtíží by se měli cizonárodní obyvatelé Velkoněmecké říše pozvolna poněmčít a vzhledem k tomu že by se mělo propůjčovati německé státní příslušenství také neněmeckým jinorodcům. Ale taková bezplánovitá asimilace — praví S. — by se opravdovým zájmům německého národa jen přičila. Rasové složení německého národa a rasové složení polských a českých obyvatel říše, kteří zde tvoří hlavní část neněmeckého živlu, jest zcela odlišné. Zvláštní podíl nordické a fálské krve, který jest pro německý charakter tak příznačný, jest u těchto slovanských národů zcela malý. I kdyby nás minulost nepoučovala, že možnosti takové asimilace jsou velmi omezené, musili bychom být proti ní, protože národ, který by po takové dokonané asimilaci se nám představoval jako národ německý, by nebyl již týmž národem německým, jako dříve. Asimilační politika by si vyžádala za oběť nejen ony národy asimilované, nýbrž pokazila by i národ německý. Proto již také praxe s udílením německého státního občanství v národně socialistické říši se přizpůsobila tomuto hledisku. Zásada, že občanství nemá být uděleno nikomu, kdo neznamená žádoucí přírůstek pro německý lid a kdo jest zejména po rasové stránce německému národu bytostně vzdálen, pronikla v řadě norem a pokynů, které byly říšským ministerstvem vnitra vydány na nižší úřady. Podle těchto pokynů má se dostati německé státní příslušnosti toliko

uchazečům německého národního původu, v jiných případech jen, kdy to žádá zájem národní jednoty rodinné (na př. jino-národní příslušník se přiřzení nebo přivádá do německé rodiny), když se žadatel může vykázati zvláštními zásluhami o německé zájmy, zvláště v boji o národněsocialistické hnutí. Dokonce nestačí sama o sobě ani okolnost, že žadatel má jednoho rodiče německé národnosti, musila by být doprovázena ještě nějakou další skutečností (na př. školní vzdělání, mateřská řeč německá a pod.), aby udělení německé státní příslušnosti bylo shledáno dosti odůvodněným. Naproti tomu na osobách, které mají oba rodiče neněmecké, nemá německý národ zpravidla žádného zájmu, ani kdyby se snažily (jazykově, školením, sociálním přimknutím) k německému národnímu tělesu se připojit a takovým osobám se německé státní občanství neudílí.

To jest ten vysoký koturn, ten ideologický »královský háv«: My, Němci, jsme šlechta krve, my mezi sebe nepřijmeme tak hned nějakého Čecha nebo Poláka. My neasimilujeme. To ovšem neznamená, že bychom asimilaci zavrhovali s hlediska nějaké národnostní rovnosti, právě naopak, zavrhuje ji z principu rasové národnosti. Ale ať jakkoli, zavrhuje ji. Nechceme mít Čechy a Poláky mezi sebou. Co s nimi uděláme, to je jiná věc. Ale rozhodně je nechceme poněmčit. Tak to praví pan Stuckart, autor výnosu vůdcova ze dne 16. března 1939 o zřízení protektorátu Čechy a Morava, a hlavní činitel, pokud jde o otázky státního občanství v říšském ministerstvu vnitra.

To jest tedy ta ideologie. Ale nyní ta praxe: Kdo je trochu doma na našem Budějovicku, Jihlavsku, Olomoucku a Brněnsku, ten zná z posledních let na příklad sta a sta případů tak zvaného »přeškolení« českých dětí v těchto okresech do škol německých německými oberlandraty. Typický případ: Desítiletý hoch z české dělnické rodiny, Jiří N., českého jména. Prochodil českou obecnou školou, neumí slova německého stejně jako žádný z jeho rodičů. Ale v obci se zřídila německá škola měšťanská, tož milého Jiříka do ní přeškolí. Jako důvod se uvede, že jest »německým státním příslušníkem«. Rodiče ovšem činí námitky: jak může jejich dítě být německým státním příslušníkem, když oni jsou příslušníci protektorátní? Dostane se jim odpovědi: na jejich příslušnosti nezáleží. Nikdo, kdo je německé příslušnosti národní, nemůže být příslušníkem protektorátním. A jejich malý Jiřík je německé národnosti, neboť se zjistilo, že jeho babička byla německého původu.

Jest sice pravda, že se provdala za Čecha, že její dcera — hochova matka — byla vychována a školena jen česky, že se v rodině vždy mluvilo jen česky. Ale německé úřady mají naprosto volnou úvahu v oceňování, který ze všech sobě odporujících znaků národnostní příslušnosti určité osoby jest rozhodující. Devětadevadesát znaků mluví pro národnost českou, jeden pro německou. Oberlandrat řekne, že tento stý znak jest rozhodující a případ jest tím vyřízen. Jest sice pravda dále, že podle směrodatného oběžníku říšského ministerstva vnitra jest německým národním příslušníkem toliko osoba, »která se sama hlásí za příslušníka německého národa, pokud toto přiznání jest potvrzeno určitými skutečnostmi«. Ale u nezletilých dítek není — praví německé úřady v protektorátu — potřebné způsobilosti k vlastnímu rozhodování o národní příslušnosti a rodiče resp. zákonní zástupcové nebyli by dosti objektivními tlumočnickými jejich zájmů. Proto toto »přiznání« za nezletilé dítky činí oberlandrati, a oni také současně rozhodují, že tu jest ona »určitá skutečnost« potvrzující správnost tohoto přiznání. V případě malého Jirky tedy oberlandrat namísto něho a jeho rodičů jej přihlásil k německé národnosti, jejíhož jazyka hoch není mocen ani jediným slovem, a uznal, že toto »jeho« přiznání jest ve své správnosti potvrzeno skutečností, že jeho babička, která se před 50 lety vdala za Čecha a úplně se počestila, po jejímž německví v rodině nezůstalo stopy a kterou hošík ani nepamatoval, byla původu německého.

Rodiče se nyní obrátí na úřady protektorátní: Vezměte nás v ochranu, když oberlandrat na naše námitky nic nedá. Tu protektorátní úřad odpoví, že ve věci nemůže nic dělati, poněvadž zjištění německých úřadů o tom, že určitá osoba je německé národní příslušnosti, je za všech okolností pro protektorátní úřady závazné a nepřezkoumatelné.

Tu tedy rodiče, kteří nepořídili nic ani opravnými prostředky u oberlandrata, ani prosbou o právní ochranu u úřadů protektorátních, se jednoduše rozhodnou, že se na úřady vykašlou. Jejich Jiřík přece nemůže být Němec. To je nesmysl, který ve své nehoráznosti vyjde plně na světlo, jakmile narazí na jejich pevné odhodlání, že dítě cizímu živlu nevydají. V dnešní tak vážné době nebudou přece otce-dělníka, který ke všemu ještě pracuje v důležitém dopravním prostředku, dráždit takovou hloupostí, jako je takové přeškolení kluka v pátém roce školní docházky do školy, jejíhož jazyku nezná.

Ale to ovšem rodiče neznali sílu zatvrzelé zavidlosti, s níž jest jim co činiti: čeští rodiče, kteří přivedli na svět němec-

kého národního a tedy státního příslušníka a odpírají mu docházku do školy jeho národnosti a jazyka — tak ten případ totiž vypadá ve světle, které na ně metají opatření oberlandratova — ohrožuje jeho blaho a zájmy. Takoví rodičové jsou s hlediska národní morálky nebezpečím pro německou pospolitost, k níž následkem správního aktu německých úřadů Jiří N. patří, a takovým rodičům dítě nemůže býti nadále ponecháno. Deset let byli Jiříkovi nejlepším otcem a matkou, v tu ránu se proň stali nejtěžším nebezpečím, Jiřík jest jim tedy odňat a dán do německé rodiny v téže obci na vychování. Otec a matka smějí se naň dívati jen zpovzdálčí, právě tak jako on na ně.

To jest jen jeden z přemnohých případů. V jiných případech byly české děti přeškoleny a staly se německými státními příslušníky proto, že měly německé jméno, třebaže u žádného z rodičů ani prarodičů nebylo lze dokázat německý původ. Zde tedy rozhodujícím znakem byla okolnost, která v případě Jiříkově neznamenal nic. Jinde opět rozhodovalo, že žákova teta se poněmčila, ačkoli jeho rodiče byli čeští. Jindy, že se žák narodil v obci převahou německé, kde rodiče přechodně bydlili, ač rodina je česká a hoch německým prostředím svého rodiště nebyl nijak dotčen. — V některých případech bránící se rodičové, aby byli donuceni dáti souhlas k přeškolení dětí, byli posláni do koncentračního tábora nebo otcové posláni do říše na práci do měst letecky zvláště ohrožených.

V několika z těchto případů obrátil se český člověk na vedoucího německého úředníka, který má v těchto záležitostech určitou působnost, předložil mu úvahu páně Stuckartovu a použil její argumentace. Řekl rovnou: Pane tak a tak, myslíte opravdu, že Frantík B., Lojzík F., Adélka N., kteří vesměs pocházejí z ryze českých rodičů a ze kterých děláte německé státní příslušníky, mají ve svých žilách kapku nordické a fálské krve? Nebojíte se, probůh, že vám tento přírůstek pokazí německou národní rasovou podstatu? — Ten německý hodnostář, jako každý řádný Němec, ovšem neporozuměl vtípu a opáčil vážně: Divím se vám, pane doktore, že to těm ubohým proletářským dětem nedopřejete, aby se dostaly mezi německou rasovou šlechtu. Vrhá to podivné světlo na vaše sociální citění, jestliže byste dal z pouhých šovinistických motivů přednost tomu, aby tito hoši a děvčata zůstali po celý život spoutáni kletbou svého helotského méněcenného původu.

Březen 1944.

## Dvojí želízko.

V době počátků t. zv. »druhé republiky«, po obsazení Čech a Moravy na jaře 1939 a hlavně v létě 1940, po pádu Francie, byli u nás mnozí, kteří říkali: V takové situaci, v jaké je nyní náš národ, má právo, ba má povinnost, dělat politiku dvou želízek. A pro každé z těchto želízek má míti vlastní garnituru státníků, z nichž každá svou metodou, svými prostředky a svými možnostmi snaží se prospět národu co možná nejvíce. Je-li práce jedné z nich oslňující a heroická, jest úsilí druhé odříkavé a šedivé. Ani jedna, ani druhá z těchto politických garnitur nemůže ovšem pracovat želízky oběma. Každá z nich musí se omezit na jedno, má-li býti v souhře partnerů, na které jest odkázána, brána vážně. Jestliže politik toho či onoho želízka svůj politický osud spjal s úspěchem či neúspěchem své linie, musí si ovšem obě garnitury býti vědomy toho, že osud národa není spjat výhradně s tím či oním želízkiem, že národ musí tu zůstat a žít dále, i když by jedna z obou politických metod, či jeden z obou programů prohrál a musil být odložen. Z tohoto vzájemného vztahu obou linií a obou garnitur — říkalo se — vyplývá, že politikové obého směru navzájem o sobě vědí, že tuto relativnost svých úloh navzájem uznávají. I když snad z důvodů politické taktiky budou nuceni spolu diskutovati, sebe kritisovati, navzájem polemizovati, to vědomí, že pracují oba pro dobro téhož národa, nemůže zůstat bez vlivu ani na jejich osobní vztah, ani na jejich dílo; už za tohoto podvojného politického úsilí, zejména ale na jeho konci, až ten či onen z obou směrů dostane za pravdu: politikové prohravšího želízka budou sice nepochybně nuceni sdíleti osud propadliště, avšak toliko politického, nikoli osobního. Jejich osobní čest, dobrou vůli, vlastenectví nikdo nebude bráti v pochybnost. Nikdo jim neupře zásluhu zadního voje, jehož politický boj nebyl sice skvělý

a okázalý a nevedl k poslední rozhodující, vítězné bitvě, ale zachránil přesto národu mnohé hodnoty.

Taková formule byla ražena v oněch dobách, kdy se ještě dobře nevědělo, jaké zkoušky na národ čekají. Což, jako theoretická formule tato věta o dvojím želízku mohla být správná, ale bylo zapotřebí určitých předpokladů, aby mohla zůstat praktickou. Tak na př. žádná z obou garnitur nebude postavena před dilemma: buďto odhodit nejprimitivnější zásady slušnosti a národní solidarity vůči garnituře druhé, anebo přestat vůbec s politikou dvou želízek. Je na př. možno, aby sestava t. zv. domácích politiků vydávala proti politice zahraniční ohrazení, provolání a viceversa. Ale označovat druhou stranu za nepřítel národa číslo 1, chtít proti ní mobilisovat lid do zbraně, zradit určité předem smluvené termíny vzájemné souhry v nejpodstatnějších věcech, to už nelze pokládat za politiku druhého želízka v rámci národní solidarity. Sotva lze to připustit, když ona sestava, která se takového porušení dopustí, jedná pod nátlakem cizího neodolatelného donucení, i pak jest na pováženou, zda se druhé želízko má kouti i za takových poměrů a zda tu nenastala chvíle, kdy poučka o politice dvojího želízka přestává vůbec býti použitelnou. Tím spíše, že prokazovali, pokud až donucování bylo neodolatelné a kde mu bylo možno ještě odporovati, jest velmi nesnadné; a soud národa, jenž konec konců pronese v posuzování těchto věcí slovo prakticky nejrozhodnější, třebaš ne vždy poslední (to patří, pravda, historii) — bývá v posuzování této věci vždy spíše přísnější nežli milosrdný. Rozhodně ovšem nelze nikdy připustiti takovou vzájemnou neloyalitu některé z obou sestav jako spontánní dobrovolný prostředek politiky »dvojího želízka«. Zrada a neslušnost dobrovolná zbavuje toho, kdo se jí dopustil, práva, aby se jednou dovolával pro sebe výhod a důstojností, které náleží loyálnímu a národu věrným politikům linie, která při souhře dvou želízek prohrála.

Leč nejde nám tu jen o to, abychom zde naznačili meze praktické přípustnosti a použitelnosti formulky o dvojím želízku. Chtěli bychom nyní — kdy šance obojí této linie, jak byla u nás za posledního konfliktu v minulých letech vytýčena, jsou již jasně dány, kdy jest již každému patrné, které želízko vyhraje a které prohraje pro náš národ tuto dějinnou kapitolu — zaznamenati, jak přemnoží z těch advokátů naší formulky z let 1938—1940 dnes začínají o ni ukládati způsobem zcela jedinečným. Tehdy říkali: nechte nás pracovati jedním z obou želízek, želízkem domácí aktivistické politiky. Budeme dělat vše,

co jako dobří Češi dělat můžeme. Dejte nám příležitost a volnost jednat a mluvit, třebaš i mnohdy nepopulárně, neztrácejte důvěru v naše vlastenectví, budeme-li vám na chvíli nesrozumitelní. Neupírejte nám politické a hospodářské posice, které chceme zaujmout. Jde nám jen o to, abychom na nich bránili národní zájmy. Nemyslete si, že nás pučí osobní ctižádost anebo hmotný zájem, i když naše hodnoty nebo funkce vy-padají, alespoň na ten čas, trochu honosné a my v nich vyhlížíme, jako by nám v nich bylo pohodlně. Jsme jenom služebníky národního celku a někdo mu musí sloužit i na těchto místech.

Tak mluvili tehdy. Co však vidíme na mnohých z nich dnes? Dnes, kdy se cena jejich posic pro národní celek ukázala téměř naveskrze nicotnou a nad osobními výhodami a příležitostmi jejich funkcí se šerí, bylo by jedině důstojné, aby řekli: »Byl to omyl, netušili jsme a nemohli jsme snad tušit, že zachráníme národu tak málo, ač jsme se snažili. Neobohatili jsme se osobně, a co jsme snad získali na místech, kde jsme stáli, snažili jsme se tím a tím způsobem celku vrátit. Nyní nás posuďte.«

Mnozí z nich však namísto takového důstojného gesta volí postup zcela jiný. Říkají si: jsme povážlivě kompromitováni, nuže kompromitujme ty, kteří zůstali čistí. Lákáním to nejde, tedy hrozbou a donucováním a pomocí držitelů moci nechť jsou dovlečeni oni na posice podobné našim, které my jsme kdysi zaujali dobrovolně, na něž nás nikdo nenutil se postavit, kam jsme šli, ať už vedeni snahou sloužit nebo kořistit. Tito druzí sice stáli v pozadí či snad dokonce byli vězněni, měli nad hlavami meč smrti na tenké niti, zatím co my jsme konali dílo druhého želízka pozitivní spolupráce ne bez určitého komfortu. Ale budiž: takové ohledy stranou. Dnes jsme zatíženi a kyne nám vyhlídka, že budeme skládati účty velmi nesnadné. Usnadníme si je patrně, jestliže v jedné řadě k účtování povinovaných budou s námi státi také tito všichni, které ještě v poslední chvíli zkompromitujeme. Ne-li?

»Ne, pánové« — odpovídáme těmto želízkářům, »právě naopak. Velmi si tím svoje skládání účtů znesnadníte.«

Květen 1944.

# Dědicové Reinhardta Heydricha.

Tak se totiž říká oněm dělníkům a zaměstnancům, kteří jsou účastni sociální akce, která se jmenuje »Heydrichův odkaz«. Těm, kteří jsou vysíláni hromadně zvláštními vlaky do různých lázní a letovisk (pokud ovšem ještě nejsou zaplněna německými dětmi a běženci), kde je vítají starostové s banderiem a v průvodu je pak zavedou do nejpřednějších hotelů a pensionů. Zde je obsluhují titíž pokojští a číšníci, kteří tu dříve bývali jen pro pohodlí vrchních desíti tisíc; prostírá se jim na čínském porculánu a na stříbře.

Pokud účastníci akce výjimkou přece jen jedou jednotlivě ve všeobecném vlaku, odlišují se od ostatních pasažerů lístkem, který mají zavěšený na klopě kabátu a kde pod odznakem »Nationalgemeinde der Arbeitnehmer — Národní odborová ústředna zaměstnanců« jest rovněž německo-česky napsáno, že jedou ve znamení Heydrichova odkazu. Onehdy jsem jel s jedním takovým »dědicem« našeho »otce vlasti«, jak Heydricha nazval pan Dr. Vajtauer. I ptám se ho, kam jede. Ten dobrý muž odpovídal mrzutě: »Kam? Do Luhačovic.« Já na to: »To tedy se ovšem těšíte. Budete bydlet v krásném hotelu...« — »Jo. V Grandu« — pravil dědic. A dodal: »Ale netěším se.« — »Že ne?« opáčím, »to je přece hezká zkušenost?« — »No, já se jim na takovou zkušenost vykašlu. Nejdrive mne nechají celý rok pracovat dvanáct hodin denně. Neděle pořádné nemám. Se ženou a dětmi si slušně nepohovořím. A když konečně nadejde dovolená a já bych chtěl s našimi trochu po lesích, pospravit si doma své hospodářstvíčko, zajít k řece na ryby — tak mě pošlou do lázní. Jako bych byl nemocný člověk. Já jsem přece zdráv jako ryba, jen odpočinout bych si potřeboval.« Pokyvují hlavou. »Nu, to je ovšem hloupé, pane, to uznávám. Ale, když je tomu tak, proč jste ten odkaz bral? Mohl jste se toho vzdát ve prospěch někoho, kdo je opravdu nemocen a komu by to pomohlo.«

Odkazovník se zachechtal: »Vidíte, jak málo jste ještě prokoukl, o co tu jde. Copak já se toho mohu zříci? To bych musil buďto být tak nějak na tom zle, že bych musil do postele a nemohl z ní vylézt. Anebo v nejlepším případě zaplatit pokutu 500 K jako výkupné, že mohu zůstat doma. A to víte, dát pět stovek a ještě pak zůstat mámě deset dní na krku, to si člověk rozmýšlí. Ostatně jsou také případy, že dělníci, kteří odmítli jet na odkaz do lázní, byli posláni do kárného tábora. Zkrátka, tohle dobrodiní člověk musí vypít, ať mu chutná nebo ne. Náš pokladník povídal: Člověče, jet na odkaz, když na vás přijde řada, je zrovna takový mus jako přijít ráno přesně do práce. Nejedete-li do lázní, sabotujete právě tak, jako když vynecháte fabriku.«

Vskutku, řekl jsem, ten člověk má pravdu. Ještě stále jsme neprohlédli, oč tu jde: Heydrichova akce jest v hovorech kritisována jako demagogie, protože předstírá instituci, která tu není, dotace, které nikdy nebyly; protože je to velkopanské gesto, které zaplatí jiní — v daném případě mateřské podniky zaměstnanců, a ty to ovšem budou hledět přesunout do své režie a uvalit na konsumenty svých výrobků či služeb. S jiného hlediska se kritisuje akce proto, že chce být pomůckou k rozrazení solidarity pracujících, dělic je mezi snaživé a zasloužilé, kteří do akce budou zařazeni, a tím vyznamenáni, a mezi ostatní. Při tom už ani tak nezáleží na tom, zda zařazený »odkazovník« byl vskutku hodným Fridolinem, či byl jen zaň správou podniku označen, ať právem či nikoli, s tím se kalkuluje, že — jakmile tam zařazen byl — oslabí se již onen vztah soudružské solidarity, který byl snad až dosud mezi ním a ostatními.

Tohle všechno naše širší veřejnost prohlédla už od začátku Heydrichovy akce. Čeho si však nepovšimla dosti a co i mně vysvitlo z tohoto rozhovoru, jest, jak se zde strašně zneužilo zásady socialisace lidského zdraví. Tato krásná zásada znamená: Lidé práce, vy máte být zdraví, a nejste-li, tedy máte být vyléčeni nejen pro sebe, nýbrž pro celek, pro společnost. Lenoč, člověk antisociální, zločinec může býti nemocen; jeho nemoc nepřipravuje společnost o nic pozitivního. Ale pracovník okrádá obec o svůj výkon, stůně-li. Nuže, dobrá. To však znamená, že společnost má právo nutiti své pracující členy, aby své zdraví pěstovali a své nemoci hojili, tak jako má právo nutiti rodiče, aby posílali děti do školy anebo zbraně schopné občany, aby ji bránili proti vetřelci.

Ve službách této myšlenky náš pracující lid si po několik



desíletí budoval velikou organizaci své rekreační, zdravotní a nemocenské péče. Třebaže se o tom napořád nežvanilo, myšlenka socialisace lidského zdraví byla základem této mravenčí výstavby; dvě, tři generace sbíraly tu organizační zkušenosti, jak nejúčelněji provést tento veliký postulát. Podstatné rozlišení rekreace zdravých od léčení nemocných bylo jednou z těchto těžce vydobytých zkušeností. Účelné propracování léčebných prostředků u nemocných a z odbornění a specialisování léčebné péče byla další zásada. Mnoho práce a pozvolných reforem stálo, nežli se našel nejvhodnější poměr mezi režii a výsledky, a klíč, v jakém nese režii společnost, zaměstnavatel a pracující člověk. O tom všem pracovaly tisíce odborných rukou: lékařů, administrátorů, politiků, publicistů a vědců. A výsledek byl, že opravdu, kdo léčení potřeboval, tomu se ho dostalo způsobem co nejúčelnějším, aniž se tomu mohl vyhnouti; ale zdraví lidé byli stále více vzdalováni od zneužívání této péče. V tom směru se již vyvíjela určitá masová morálka, střízlivé chápání sociálního významu věci. Což všechno bylo usnadněno tím, že oni početní pracovníci o této výstavbě vyšli z řad dělníků a lidí práce a vnesli do svého díla vlastní zážitky a osobitý postřeh potřeb, které se měly uspokojiti.

A nyní tyto všechny organizační i výchovné výsledky dlouholetého vývoje, toto nastřádané mravní bohatství se promarní, aby se dosáhlo demagogického úspěchu. Duch junkerského hazardérství, přesazený do půdy nekulturní hochštaplerské dobrodružnosti, zmocňuje se, podobně jako jiných těžce na vývoji vydobytých hodnot, také zde toho, co mu nepatří, v čem je holým cizincem, co vytvořili podle vlastního obrazu a uzpůsobení lidé zcela opačného pólu, a nakládá s tím bez nejmenšího pochopení. Jest pravda, že většina zralých dělníků, kteří prošli školou minulých generací, prohlédne na prvý ráz lživou hru těchto hazardérů, kteří si chtějí koupit jejich pracovní svobodu za bílý frak obsluhujícího číšníka; kteří očekávají, že pro banderium, jímž jest vítán při příjezdu do letoviska, zapomene na zásluhy těch, kdož vybudovali sta dělnických ozdravoven a vzornou a účelnou péči o pracující dorost. Jest pravda, že zvláště u nás český pracující člověk nepodlehne tak snadno oficířským eskamotážím se sociální otázkou. Avšak jinde a do jisté míry i v mladších ročnících našeho dělnictva může nedostatek srovnávání toho, co bylo, s tím, co se tu podává, napůsobiti hodně zla a demoralisace. Všichni nepohlédnou tak, jako onen »dědic«, jedoucí do Luhačovic. Lec-

komu imponuje, co jemu bylo pro smích. Ostatně také s ním jsme mluvili pouze cestou do lázni. Zda přece jen leckteré pokušení, nastražené na ješitnost »odkazovníků« za jejich rekreačního pobytu, nezasáhlo i jeho? Vrátil se nenarušen a odhodlán neklaněti se, padna, pokušiteli? Červen 1944.

## Vskutku Prozřetelnost.

Už dlouho nebylo jména Prozřetelnosti vzpomenuo v takové míře, jako po onom atentátu ze dne 20. m. m., kdy Adolf Hitler ušel o vlásek lidskému konci. Také my jsme si v této chvíli připomenuli, že Prozřetelnost je a vládne, byť náš výklad jejího zásahu byl podstatně jiný, nežli jaký dávají této události její oficiální komentátoři.

Rízený tisk, rozhlas, průměrné německé veřejné mínění rozumí věci tak, že Bůh, zachovav vůdce při životě na samém pokraji propasti smrti, zachránil německému národu vítězství, jež by ho bylo minulo, kdyby Hitler byl býval zahuben, jež ho ale jinak minouti nemůže. Představme si, jaký jest dnes duševní stav německého lidu, který věří, že okolnost tak nahodilá, jako jest neúspěch atentátu, jenž může býti zítra opakován znovu a po případě se zdařiti, rozhoduje o jeho osudu v této válce. Nejdříve oficiální propaganda po léta svému lidu vštěpuje přesvědčení, že výsledek války rozhodne nejenom o režimu, nejenom o ústavě nebo hranicích říše, nejenom o jejím postavení mezi národy, nýbrž o svobodě, životě a hmotné existenci jednoho každého ze sedmdesáti milionů německých konnacionálů. Každý voják a každý dělník nebo rolník bojuje a pracuje pro své dítě neméně nežli pro vůdce. »Kapitulace a porážka by zahubila nejen vůdce, nýbrž i vaše nemluvně v kolébce!« Tak se podařilo propagandě v myslích průměrných Němců ztotožnit vedení s jejich nejsoukromějšími a nejosobnějšími zájmy. A když se tak stalo, tož pojednou se německý člověk dozvídá, že toto vše je v sázce tak nejisté a riskantní, že jen tenouká nit náhody, jako byla ona z 20. července, může toto jeho kolektivní i osobní štěstí a život právě tak udržeti jako neudržeti.

Kde jsme se octli od heroických dob let 1939 až 1941, kdy se vítězství líčilo jako samozřejmý a logický výsledek příprav

a příležitostí, za nichž šel národ do války. O nic méně nežli žeň na řádně vzdělaném a osetém poli — tak byl válečný úspěch tentokráte zajištěn, hlásalo se. A dnes tedy náhoda, zázrak, Prozřetelnost zachraňuje ještě jen německému lidu vítěznou čáku!

Tímto způsobem rozuměti tomu, je-li Prozřetelnost při práci, není naší věcí. Naší věcí jest toliko zjistiti, jak daleko pronikl již proces dozrávání německého lidu, jestliže mu lze věc takto vykládat, a to pořád ještě s odůvodněnou nadějí, že bude rád takovému výkladu naslouchati. My se díváme na dílo Prozřetelnosti jinak a obdivujeme tím více její ruku, sledující ji.

Představme si, že by Prozřetelnost nebyla zasáhla onoho osudného dne ve vůdcově hlavním stanu a že by atentát byl vedl k cíli. Tu především jest jisto, že by sice v Německu byla vypukla těžká krise, ale její průběh by zdaleka nebyl býval analogický tomu, jaký jsme viděli v Itálii. I tam, pravda, byly po pádu Mussoliniho zpětné záchvaty, podmíněné však vlivy zevními, německými: vnitřně byli Italové zcela pro kapitulaci dozralí. V německém národě tomu tak ovšem není. Zde by se nebyly živly, chtějící další vedení války, vzdaly tak snadno. Zde by byla vznikla občanská válka, pro jakou není příkladu, proti níž všechny hrůzy, jež prožívá Německo a země jím obsazené dosud, byly by pouhou ouverturou. Pravděpodobně by tyto hrůzné události nebyly měly trvání dlouhé. Ovšem byl by omyl domnívati se, že bychom snad dnes již měli mír, kdyby byl dne 20. července vůdce býval zabit. Zdaleka nikoli. Míru by nebylo, pokud by každá píď německé a obsazené půdy nebyla v rukou spojeneckého vojska, a spojenci zatím nejsou tak nasazení na hranicích střední Evropy, aby byli s to provést rychlou okupaci. Co bychom za takových okolností prožívali speciálně my zde v českých zemích, kde jsou síly SS zhutněny jako sotva kde jinde, kde by zmatky mezi německými lidmi byly bývaly vhodnou příležitostí pro obě sporné strany, aby svými represáliemi zasahovaly především naše české vrstvy, to všecko lze si jen stěží představit.

Ale to není ovšem na věci nejpodstatnější, vždyť pořád ještě nevíme a nevidíme, jak se konec války bude v našich zemích odehrávat jinak, a zda po onehdejších »zákroku Prozřetelnosti« bude pro nás spojen s menšími oběťmi na české krvi a životech, nežli by tomu bylo bývalo tak. Jde však o věc významu mnohem obecnějšího, o důsledek z 20. července mno-

hem dalekosáhlejší, nežli jest jen větší či menší dramaticčnost závěrečného aktu válečného dění, jež prožíváme.

Kdyby Prozřetelnost nebyla zasáhla a kdyby atentát se byl býval zdařil, byl by býval německý národ — ale i celý svět s ním — připraven o použití posledních nezbytných důsledků, k nimž musí vésti předpoklady, jež v něm a v Evropě nastolil nacismus. Představme si, že by válka byla teď někdy skončila tím, že po více méně dramatickém a krvavém občanském zápasu delšího či kratšího trvání by byli spojenci obsadili říši a všechny porobené země. Zdalipak by se tím nebyla připravila půda pro to, aby v několika letech mezi Němci vznikl nový mythus o válce prohrané nezaslouženě, náhodou, o »ráně dýkou do zad«, která jediné vyrvala německému lidu vítězství, jež mu po právu patřilo. Německý lid, který by mohl býti s úspěchem infikován opětně touto legendou, byl by znovu znezpůsoben jakkoli se účastniti nové evropské budoucnosti. Ale nejde jen o německý lid. Kdyby elementy, které tento úklad na Adolfa Hitlera připravily zřejmě jediné ze strachu před vítězstvím Sovětského svazu z východu a ve snaze připravit do Německa urychlený přístup armádám západních spojenců, byly měly úspěch, tož by to bohdá nebylo okamžitě sice přivodilo podstatnou disharmonii mezi dnešními vládami anglosaskými na jedné a Moskvou na druhé straně, avšak na veřejné mínění pravicových žvlů na západě by tato epizoda byla mohla působit způsobem nežádoucím. Bylo by se odtud pravděpodobně opětně začalo sázeti na německého junkera a generalitu, na německou reakci. Byl by se živil klam, že ona to nebyla, jež zavinila příchod nacismu, a byla-li, že tedy svou někdejší vinu již odpykala. Když ne ihned, jistě v dohledné době byla by se tato these projevovala aktivně aspoň v západní Evropě, když už ne i v Americe, a světová pravice by z ní byla čerpala posilu. Bylo by ji to podněcovalo ve snaze učinit z Německa bariéru proti Rusku, zdůvodňovanou zitra ideologicky, pozitíí mocensky. Vidíme tedy, co by tu bylo bývalo zůstalo nevyhubených residuí, která by byla velmi brzo zkvasila v nebezpečné zárodky nové války.

Ale »Prozřetelnost zasáhla«. Prozřetelnost si nepřeje, aby nakloněná rovina, po níž se vývoj této války šine s nezbytnou logikou, byla neorganickým elementem vyrovnána. Německý lid a jeho nacističtí mluvčí po léta volali, že si přejí pro sebe »spravedlivý výrok dějin«. Nuže, mají jej míti. Prozřetelnost si toho přeje. Prozřetelnosti zřejmě by nebylo po chuti, aby

se čímkoli předešel tento spravedlivý výrok. Jestliže se někdo pokusil zastaviti řízení před tímto dějinným tribunálem — tentokráte ten někdo byl hrabě Staufenburg se svou bombou — Prozřetelnost zasáhla a bombu od vůdce odvrátila.

*Srpen 1944.*

# Doslov.

*Tyto glossy — jako mnohé jiné poznámky — psal autor při občasných pobytech v našem srubu u Stříbrné Skalice. Byv zdržen nebo vyrušen nečekanými návštěvami často dopisoval jednotlivé stati v poslední chvíli před odchodem na vlak a v poslední minutě jsme je zakopávali, někdy i nedokonale utěsněné. Teprve při dalším pobytu jsme „hrobečky“ otvírali a rukopisy ukládali do dobrých kovových krabic, jež jsme zalili asfaltem a znovu uložili do země.*

*Stalo se proto snadno, že jsme při delší přestávce na některý úkryt zapomněli, nebo že některé rukopisy provlhly a staly se nečitelnými. Odtud ty mezery, o nichž se autor zmiňuje ve své vstupní poznámce.*

*Autor by byl jistě glossy před jejich přepisem pro tisk ještě leckde stylisticky upravil i doplnil. Čtenář nám, věříme, nezazlí, že jsme tak my sami neučinili. Necitili jsme se k tomu oprávněnými.*

*Jsem hluboce vděčna Dru Jaroslavu Werstadtovi za pomoc, kterou mi při přípravě glos pro tisk velmi ochotně poskytl.*

L. S o b o t o v á.

# Obsah.

- Vstupní poznámka autorova - 5  
Obnovuje se vskutku svatá říše římská? - 7  
Služebník konjunktury - 12  
Národní souručenství - 18  
"Autonomie" - 22  
Druhá válka světová - 27  
Nové stěhování národů - 31  
My a Finsko - 35  
Tragika naší hranice - 39  
Vítězí pravda? - 44  
Dožijeme? - 48  
Copak je to za vojáka? - 52  
Naše unie s Polskem? - 56  
Dělení světa - 60  
Naše přirozená pokrokovost - 63  
Záleží na tom, jak si vedeme? - 66  
Nová Evropa a malí národové - 69  
Jazykový princip, jakého tu ještě nebylo - 73  
Význam Ruska pro naše sebeurčení - 77  
Včera a dnes - 81  
Vzpomínka na německou listopadovou revoluci - 85  
Jaký lid po válce - 88  
Politikové a "odborníci" - 91  
Český antisemitism - 95  
Důležitost úřednické otázky - 99  
Demokratická skepse a dnešní naučení - 104  
Sudetští Němci - 109  
Příteli s onoho břehu - 113  
Česká mládež - 118  
Naše inteligence - 123  
Vina - 126  
Právní řád - 130  
Dnes a před čtvrt stoletím - 134  
Válka a Sovětský svaz - 138  
Budoucnost Slovanstva - 141  
Omyl někdejších pacifistů - 144  
Jak překonat malost? - 147  
Velkorysá filantropie - 151  
Páni a "páni" - 155  
In memoriam K. Č. - 160  
A nyní pozor! - 164  
"Vznešená" ideologie a sprostá praxe - 167  
Dvojí želízko - 171  
Dědicové Reinhardta Heydricha - 174  
Vskutku Prozřetelnost - 178  
Doslov - 182

SEMINÁRNÍ

Hist.-práv.



KNIHOVNA

oddělení

EMIL SOBOTA - GLOSSY - 1939—1944.

Úkoly dneška - řada IV., svazek 2.

Vydal Jan Laichter v Praze 1946.

Grafickou úpravu a obálku pracoval Jaroslav Benda.

Výtiskly tiskařské podniky "Cíl" v Praze VII písmem Candida.

První vydání, 4400 výtisků.